

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Lailla turvattaisiin kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito.

Vastaanottoa koskevaa sääntelyä selkeytetäisiin säätämällä kotouttamisesta ja kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotosta eri laeissa. Tavoitteena on selkeä ja yksiselitteinen laki, joka edistää vastaanottopalvelujen tarjonnan yhdenmukaisuutta. Lakiin otettaisiin säännökset viranomaisten toimivallasta ja tehtävistä, kustannusten korvaamisesta, vastaanotto- ja järjestelykeskuksista, vastaanottopalveluista, ihmiskaupan uhrien auttamisesta, ilman huoltajaa olevan lapsen edustamisesta, henkilörekistereistä ja muutoksenhausta.

Sisällöltään vastaanottoa koskevat säännökset säilyisivät pääosin ennallaan. Merkittävimmät muutokset koskevat kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saa-

ville maksettavan taloudellisen tuen irrottamista yleisestä toimeentulotuesta. Lakiin ehdotetaan lisäksi useita täsmennyksiä liittyen muun muassa terveydenhuoltopalveluihin, ilman huoltajaa olevien lasten majoittamiseen ja henkilörekistereihin. Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset otetaan lakiin sellaisenaan. Niihin liittyviä muutostarpeita selvitetään erillisessä hankkeessa, jonka suositukset valmistuvat vasta tämän hallituksen esityksen antamisen jälkeen.

Maahanmuuttovirastosta annettuun lakiin, säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annettuun lakiin, ulkomaalaislakiin, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin, vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annettuun lakiin ja lastensuojelulakiin ehdotetaan tehtäväksi uuden kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain edellyttämät vähäiset tarkistukset.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Vastaanottopalvelujen saajat.....	5
Toimivaltaiset viranomaiset ja kustannusten korvaaminen.....	6
Vastaanottopalvelut.....	8
Ihmiskaupan uhrien auttaminen.....	14
Vailla huoltajaa olevan lapsen edustaminen.....	15
Asukasrekisteriä ja salassapitoa koskevat kotouttamislain säännökset.....	15
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	16
Kansainväliset sopimukset.....	16
EU:n lainsäädäntö.....	17
Pohjoismaat.....	18
Eräät muut maat.....	24
2.3 Nykytilan arviointi.....	29
Kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotto.....	29
Laki Maahanmuuttovirastosta.....	32
Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä.....	32
Ulkomaalaislaki.....	33
Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa.....	33
Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta.....	33
Lastensuojelulaki.....	33
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	33
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	34
5 ASIAN VALMISTELU.....	35
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	35
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	37
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	37
1.1 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta.....	37
1 luku Yleiset säännökset.....	37
2 luku Vastaanotto.....	42
3 luku Vastaanottopalvelut.....	46
4 luku Ihmiskaupan uhrin auttaminen.....	61
5 luku Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen.....	62
6 luku Rekisterit.....	65
7 luku Oikeusturva.....	68
8 luku Erinäiset säännökset.....	69
9 luku Voimaantulosäännökset.....	72
1.2 Laki Maahanmuuttovirastosta.....	72
1.3 Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä.....	73
1.4 Ulkomaalaislaki.....	74
1.5 Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa.....	74
1.6 Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta.....	75
1.7 Lastensuojelulaki.....	75

2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	75
3	VOIMAANTULO	75
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	75
	LAKIEHDOTUKSET	81
	Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta	81
	Laki Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	95
	Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta	96
	Laki ulkomaalaislain muuttamisesta	98
	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 22 §:n muuttamisesta	100
	Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjäntälautakunnasta annetun lain 7 §:n muuttamisesta	101
	Laki lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta.....	102
	LIITE	103
	RINNAKKAISTEKSTIT	103
	Laki Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	103
	Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta	104
	Laki ulkomaalaislain muuttamisesta	106
	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 22 §:n muuttamisesta	109
	Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjäntälautakunnasta annetun lain 7 §:n muuttamisesta	110
	Laki lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta.....	111

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettu laki (493/1999, jäljempänä *kotouttamislaki*) tuli voimaan 1 päivänä toukokuuta 1999. Kuluneiden vuosien aikana lakiin on tehty monia muutoksia. Ulkomaalaislain (301/2004) ja sen edeltäjien sekä Euroopan unionin (EU) kansainvälistä suojelua ja vastaanottoa koskevan lainsäädännön kehittyminen ovat aiheuttaneet useita muutostarpeita. Viimeisimmät kotouttamislain muutokset liittyvät hallinnon järjestämiseen. Sisäasiainministeriöön muodostettiin maahanmuutosta ja kotoutuksesta vastaava kokonaisuus tammikuussa 2008 voimaan tulleella lailla (972/2007). Maahanmuuttovirastolle annettiin toimivalta turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanton ohjauksesta ja suunnittelusta tammikuussa 2010 voimaan tulleella lailla (1345/2009).

Useiden lainmuutosten myötä kotouttamislain selkeys ja ymmärrettävyys on heikentynyt. Lain luettavuutta vaikeuttaa myös se, että se sisältää kahteen eri aihepiiriin, kotouttamiseen ja kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottoon, liittyvät säännökset. Kun sisäasiainministeriö huhtikuussa 2009 asetti hankkeen kotouttamista koskevien säännösten uudistamiseksi, todettiin, ettei kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ole enää tarkoituksenmukaista säätää samassa laissa. Kotouttamissäännösten kokonaisuudistushankkeen rinnalle asetettiin saman vuoden lokakuussa toinen hanke vastaanottoa koskevan sääntelyn kokoamiseksi omaksi laikseen.

Vastaanottoa koskevan uudistushankkeen aikataulu on ollut vaativa. Myöhemmin aloitetusta valmistelusta huolimatta kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottoa koskevaa lakiehdotusta on käsiteltävä eduskunnassa rinta rinnan kotouttamista koskevan ehdotuksen kanssa. Kaikkia valmistelun kuluessa esillä olleita muutosehdotuksia ei lyhyen valmisteluajan vuoksi ole voitu ottaa huomioon. Ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyviä muutostarpeita selvitetään erillisessä

hankkeessa, jonka suositukset valmistuvat vasta tämän hallituksen esityksen antamisen jälkeen. Niin ikään erillisen hankkeen selvitettäväksi jää se, olisiko tarkoituksenmukaista siirtää ilman huoltajaa olevien lasten vastaanotto lastensuojeluviranomaisten vastuulle.

Kaiken kaikkiaan vastaanottoa koskevan uudistushankkeen tavoitteena on ollut saada aikaan rakenteeltaan selkeä ja yksiselitteinen laki, joka turvaa kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville yhdenmukaiset ja riittävät vastaanottopalvelut.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Perustuslain 19 §:ssä säädetään jokaisen oikeudesta sosiaaliturvaan. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Pykälän 3 momentissa säädetään julkisen vallan velvollisuudesta turvata, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä. Edelleen 3 momentin mukaan julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Julkisen vallan tehtävänä on 19 §:n 4 momentin mukaan edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Perustuslain 9 §:ssä säädetään Suomessa laillisesti oleskelevan ulkomaalaisen vapaudesta liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Kotouttamislaki sisältää säännökset kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämisestä sekä ihmiskaupan uhrien auttamisesta. Lain 1 §:n mukaan lain tavoitteena on turvata turvapaikanhakijoiden ja joukkopaon vuoksi tilapäistä suojelua saavien toimeentulo ja huolenpito järjestämällä vastaanotto. Lisäksi lain tavoitteena on auttaa ihmiskaupan uhreja.

Vastaanottopalvelujen saajat

Kotouttamislain soveltamisalaa koskevan 3 §:n 2 momentin mukaan vastaanoton piiriin kuuluu turvapaikanhakija, kunnes hänelle on myönnetty oleskelulupa tai hän on poistunut maasta. Vastaanoton piiriin ei kuitenkaan kuulu turvapaikanhakija, joka on EU:n jäsenvaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen (unionin kansalainen ja häneen rinnastettava) ja joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa. Pykälän 3 momentin mukaan vastaanoton piiriin kuuluu tilapäistä suojelua saava, kunnes hänelle on myönnetty jatkuva oleskelulupa tai hän on poistunut maasta.

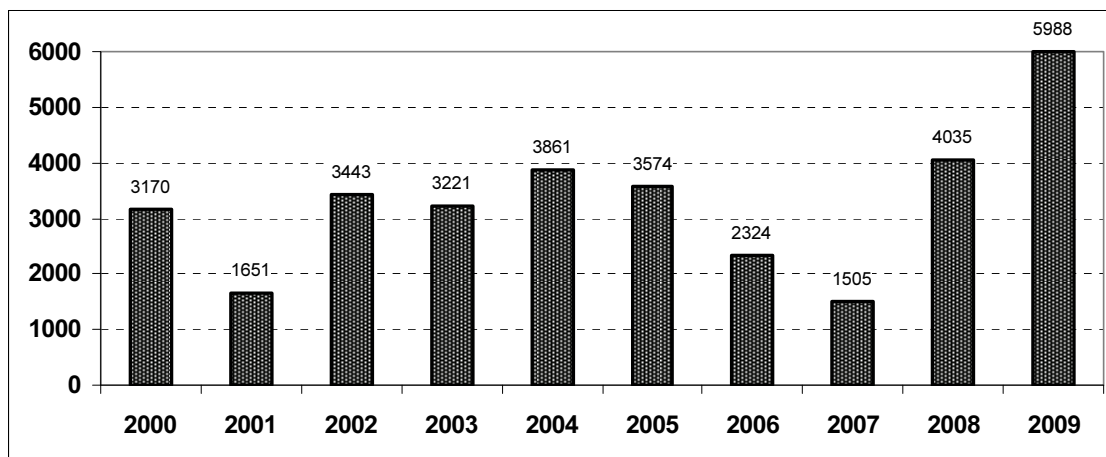
Turvapaikkahakemuksen perusteella oleskeluluvan saanut ja tilapäistä suojelua saanut, joka saa jatkuvan oleskeluluvan, voi lain 19 c §:n 4 momentin nojalla kuulua vastaanoton piiriin kohtuullisen ajan asumisensa ja toimeentulonsa järjestämistä varten. Lain 19 c §:n 5 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja voi päättää, että turvapaikanhakija, joka on unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, kuuluu kohtuullisen ajan vastaanoton piiriin erityisen henkilökohdallisen syyn vuoksi. Lisäksi unionin kansalainen tai häneen rinnastettava kuuluu vastaanoton piiriin maasta poistumiseensa saakka, kuitenkin enintään seitsemän vuorokauden

ajan, jos hän suostuu poistumaan valvotusti maasta tai suostuu siihen, että käännättämistä koskeva päätös voidaan panna täytäntöön ennen kuin 30 päivää on kulunut siitä, kun päätös on annettu tiedoksi.

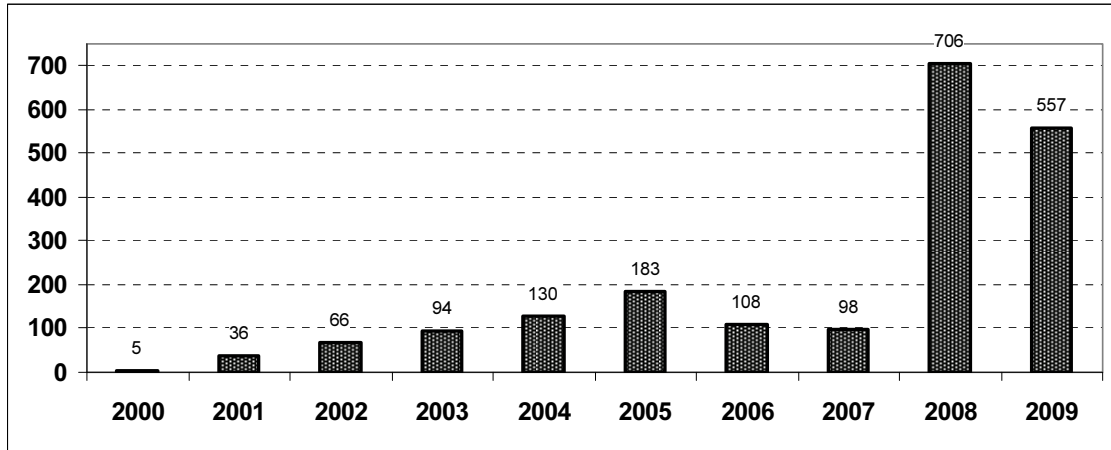
Kansainvälistä suojelua hakevat ovat vastaanottopalvelujen pääasiallinen kohderyhmä ja vastaanottopalvelut on suunniteltu nimenomaan heidän tarpeitaan ajatellen. Kansainvälistä suojelua hakevien määrissä on tapahtunut vuosien kuluessa suuria muutoksia (kuvat 1 ja 2), mikä on ajoittain tehnyt vastaanoton järjestämisen vaikeaksi. Vuonna 2010 Suomeen on lokakuun loppuun mennessä tullut yhteensä 3290 hakijaa, joista 261 on ilman huoltajaa olevia lapsia.

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneiden määrä vastaanottokeskuksissa on kasvanut viime vuosina. Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus ei ole pystynyt osoittamaan oleskeluluvan saaneille asuntoja kunnista ilman kuukausien viivettä. Vuonna 2009 oleskeluluvan saaneen muutto vastaanottokeskuksesta kuntaan toteutui keskimäärin 5,6 kuukauden kuluttua luvan myöntämisestä. Vuoden 2010 elokuussa oleskeluluvan saaneita oli vastaanottokeskuksissa vähän vajaa 500. Tilapäistä suojelua saavia ei vastaanottojärjestelmässä ole ollut, koska ulkomaalaislain mukaista tilapäistä suojelua ei ole toistaiseksi myönnetty kenellekään.

Kuva 1. Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat 2000—2009.

Kuva 2. Suomeen ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat 2000—2009

Toimivaltaiset viranomaiset ja kustannusten korvaaminen

Kotouttamislain 6 §:ssä säädetään sisäasiainministeriön ja Maahanmuuttoviraston kyseisen lain mukaisista tehtävistä. Pykälän 1 momentin mukaan sisäasiainministeriölle kuuluu turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton yleinen kehittäminen, suunnittelu, ohjaus, seuranta ja yhteensovittaminen. Myös valtion vastaanottokeskusten perustaminen ja lakkauttaminen sekä niiden toimipaikoista päättäminen ovat kotouttamislain 6 §:n 4 momentin mukaan sisäasiainministeriön vastuulla.

Kotouttamislain 6 §:n 2 momentin nojalla sisäasiainministeriön yhteyteen voidaan asettaa neuvottelukuntia, joiden yhtenä tehtävänä on seurata, suunnitella, kehittää ja yhteensovittaa turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa. Neuvottelukuntien tarkoituksesta, työskentelystä ja kokoonpanosta on tarkemmin säädetty maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun asetuksen (511/1999, jäljempänä *kotouttamisasetus*) 8—10 §:ssä. Käytännössä neuvottelukuntia ei ole asetettu vastaanottotoimintaa varten enää sen jälkeen, kun vastuu vastaanotosta siirtyi työministeriöltä sisäasiainministeriölle vuoden 2008 alussa.

Kotouttamislain 6 §:n 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto vastaa vastaanoton

käytännön toiminnan ohjauksesta ja suunnittelusta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanon ohjauksesta. Lain 21 §:n mukaisesti virasto sopii muun kuin valtion vastaanottokeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta saatuaan siihen 6 §:n 4 momentin nojalla valtuudet sisäasiainministeriöltä. Pakolaisista ja eräistä muista maahanmuuttajista sekä turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestämisestä aiheutuviin kustannusten korvaamisesta annetun valtioneuvoston päätöksen (512/1999, jäljempänä *kustannusten korvaamista koskeva valtioneuvoston päätös*) 14 §:n mukaan sopimukseen on sisällytettävä vastaanotto- ja järjestelykeskustoiminnan ohjausta, valvontaa, korvausten määräytymisperusteita ja korvausten maksuaikoja koskevat määräykset. Lisäksi on sovittava menettelytavoista keskusta laajennettaessa, supistettaessa tai lakkautettaessa. Sopimuksia on käytännössä solmittu kuntien ja Suomen Punaisen Ristin kanssa.

Joukkopaossa tulevien vastaanottoon varautumista sääntelevän 6 a §:n mukaan sisäasiainministeriö voi määrätä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sopimaan varautumissuunnitelman laatimisesta kunnan kanssa vastaanoton järjestämiseksi joukkopakotilanteessa. Kunnat vastaavat näissä tilanteissa tarvittavien vastaanotto- ja järjestelykeskusten perustamisesta ja ylläpidosta, ja niiden kustannukset korvataan valtion varoista. Valtioneuvosto nimeää asetuksella kun-

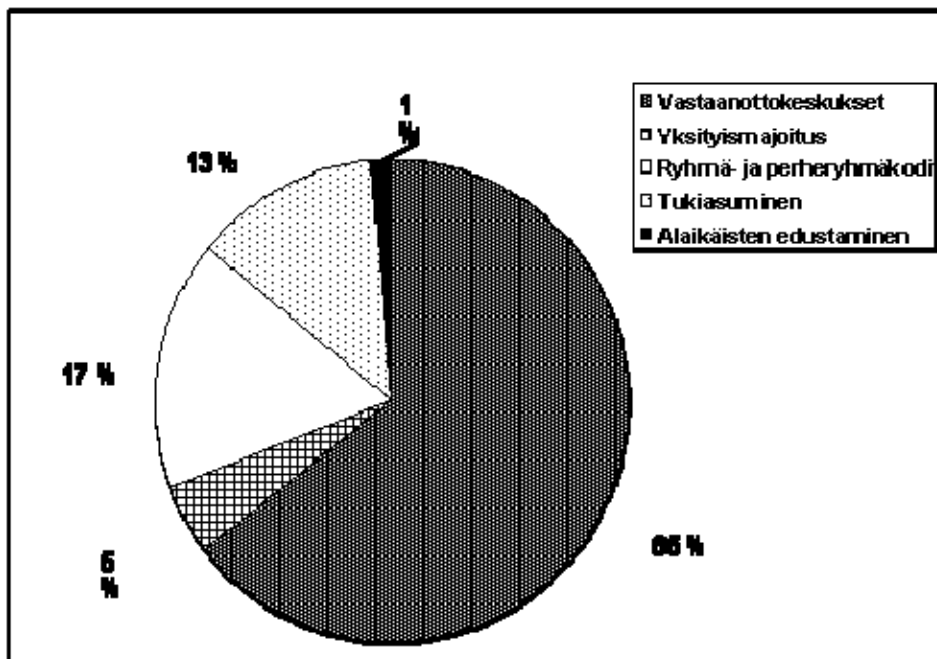
nat, joiden on perustettava ja ylläpidettävä mainittuja keskuksia. Säännösten taustalla on EU:n tilapäistä suojelua koskeva sääntely. Käytännössä järjestelykeskuksia ei ole kuitenkaan jouduttu perustamaan.

Kotouttamislain 4 §:n mukaan laissa tarkoitetusta toiminnasta aiheutuvia kustannuksia korvataan valtion talousarvion rajoissa. Kustannusten korvaamisesta säädetään tarkemmin kustannusten korvaamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä. Vastaanoton kustannukset korvataan vastaanottokeskuksen ylläpitäjälle ja muille palvelujen tuottajille täysimääräisesti valtion varoista. Valtion tulo- ja menoarviossa säädetään vuosittain arviomäärärahasta, jolla katetaan vastaanoton kustannukset. Ihmiskaupan uhrien auttamisesta ja lapsen edustamisesta aiheutuvat kustannukset korvaa niin ikään valtio.

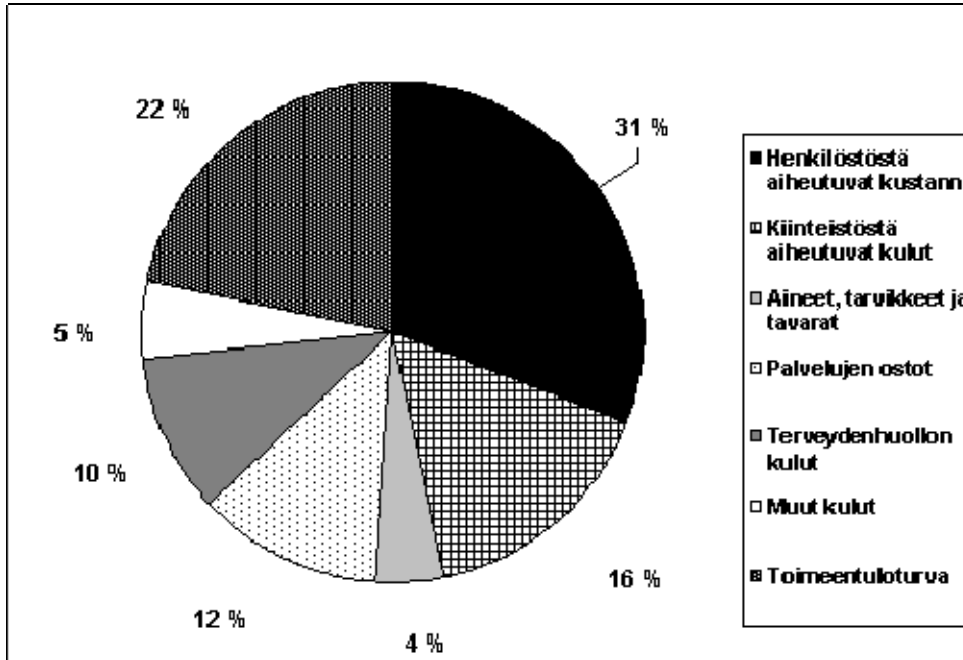
On selvää, että vastaanoton kustannukset vaihtelevat vuosittain sen mukaan, miten paljon kansainvälistä suojelua hakevia Suomeen on tullut, miten pitkiä ovat hakemusten käsittelyajat ja miten pian luvan saaneet hakijat voivat muuttaa vastaanottokeskuksesta kuntaan. Viime vuotta lukuun ottamatta vuosittaiset kokonaiskustannukset ovat viime vuosina vaihdelleet 30 miljoonaan euron mo-

lemmin puolin. Vuonna 2008 vastaanoton kustannukset olivat noin 33 miljoonaa euroa. Vuonna 2009 vastaanoton kokonaiskustannukset olivat kuitenkin poikkeuksellisen suuret, noin 84 miljoonaa euroa. Kustannusten jyrkkään kasvuun viime vuonna vaikutti hakijamäärän nousun ja hakemusten käsittelyn ruuhkautumisen lisäksi erityisesti täyden ylläpidon tarjoaviin keskuksiin majoitettavien alaikäisten hakijoiden aiempaa huomattavasti suurempi määrä ja täyden ateriapalvelun tarjoaminen osalle kansainvälistä suojelua hakevista aikuisista. Lisäkustannuksia aiheutui luonnollisesti myös uusien vastaanottotilojen perustamisesta, kun kapasiteettia oli juuri edellisvuonna vähennetty. Vastaanottokustannusten arvioidaan vielä tänä vuonna pysyvän korkeina, mutta kääntyvän lievään laskuun ensi vuoden aikana, kun hakijamäärä on vähentynyt ja hakemusruuhkaa on saatu purettua. Edellä mainittuja lukuja vertailtaessa on kuitenkin huomattava, että kustannusten laskutapa on jossain määrin muuttunut. Kuluvan vuosikymmenen loppupuolella vastaanotto toiminnan kustannuksiin alettiin laskea mm. tulkki- ja käännös- sekä oikeusapu- palveluista aiheutuvat kulut, joita niihin ei ollut aiemmin sisällytetty.

Kuva 3. Vastaanottokustannusten jakautuminen 2009

Kuva 4. Vastaanoton kustannukset menolajeittain 2009 (mukaan lukien säilöönnoton kulut)

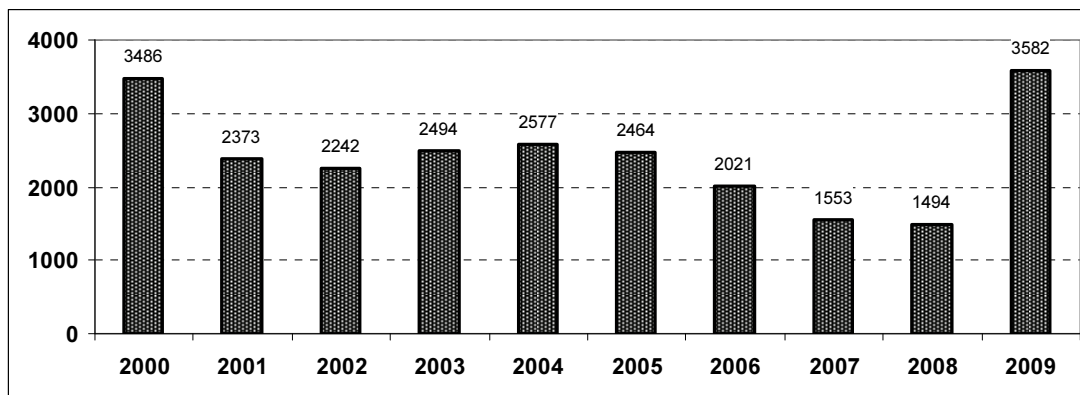
Vastaanottopalvelut

Kotouttamislain 4 luvussa säädetään vastaanoton sisällöstä. Turvapaikanhakijoiden vastaanottona järjestetään lain 19 §:n 1 momentin mukaan majoitus, toimeentulotuki, välttämättömät sosiaali- ja terveystuho, tulkkipalveluja sekä muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen. Lisäksi voidaan järjestää opinto- ja työtoimintaa. Lain 19 c §:n 1 momentin mukaan vastaanoton järjestää vastaanottokeskus.

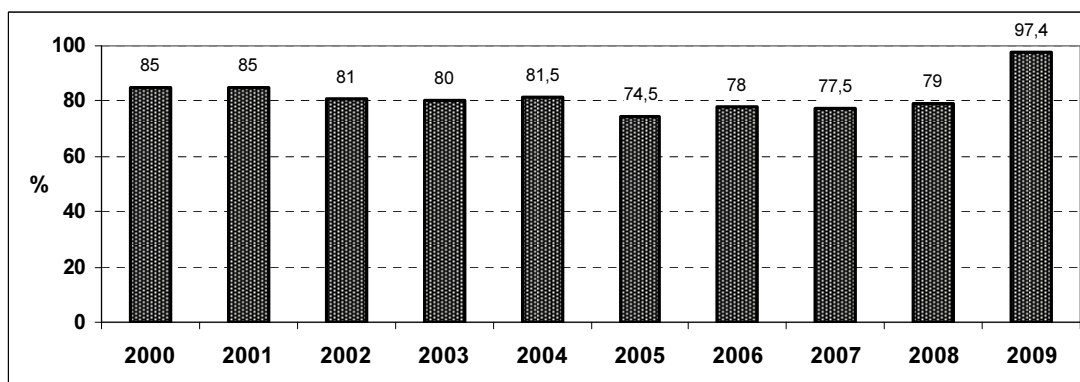
Majoitus

Kansainvälistä suojelua hakeva voi asua vastaanottokeskuksessa hakemuksensa käsittelyn ajan. Suomessa on kaksi valtion ylläpitämää vastaanottokeskusta, Joutsenon ja Oulun keskuksia. Muita vastaanottokeskuksia ylläpitävät kunnat sekä Suomen Punainen Risti. Helsingin Metsälän vastaanottokeskuksen yhteydessä toimii lisäksi säilöönnottoyksikkö. Kulloinkin tarvittavien vastaanotto- paikkojen määrään vaikuttaa paitsi hakijoiden määrä myös hakemusten kokonaiskäsittelyaika sekä maasta poistumiseen tai kuntaan siirtymiseen kuluva aika (kuvat 5 ja 6).

Kuva 5. Vastaanottokeskusten keskimääräinen paikkaluku 2000—2009.

Kuva 6. Vastaanottokeskusten keskimääräinen käyttöaste (%) 2000—2009.

Vastaanottokeskukset ovat avoimia, eikä asukkailla ole velvollisuutta raportoida liikkumisestaan keskuksen henkilökunnalle. Asuminen on varattomalle ilmaista. Majoitusolosuhteet ovat pääsääntöisesti samat niin perheellisille kuin perheettömillekin. Perheettömät saattavat kuitenkin joutua asumaan muiden samaa sukupuolta olevien asukkaiden kanssa samassa huoneessa. Kotouttamislain 19 §:n 2 momentin mukaan perheenjäsenten tulee voida asua yhdessä.

Niin sanottuina kauttakulkukeskuksina ovat viime vuosina toimineet Helsingin, Joutsenon, Kajaanin ja Turun keskuksat, jotka ovat tarjonneet ensivaiheen vastaanoton. Kauttakulkukeskuksessa majoittumisen aika-

na poliisi ja Maahanmuuttovirasto pyrkivät tekemään turvapaikkatutkinnan ja turvapaikkapuhuttelun. Tänä aikana kansainvälistä suojelua hakevalle annetaan pääasiassa vain välttämättömät palvelut, eikä hakijalle kaikissa keskuksissa järjestetä esimerkiksi työ- ja opintotoimintaa. Asiakkaille korostetaan ensivaiheen asumisen tilapäisyyttä.

Vuonna 2009 perustettiin niin sanottuja ruokapalvelukeskuksia sellaisia hakijaryhmiä varten, joiden oleskeluaika vastaanottokeskuksessa todennäköisesti jäisi lyhyeksi. Tarjoamalla täysi ruokapalvelu voitiin vähentää rahana maksettavan tuen osuutta, minkä katsottiin vähentävän turvapaikkajärjestelmän houkuttelevuutta erityisesti sellaisen hakijoi-

den kohdalla, joiden hakemukset ovat perusteettomia. Ruokapalvelukeskuksiin on majoitettu etenkin kansainvälistä suojelua hakevia EU:n kansalaisia. Kesällä 2010 täysi ruokapalvelu järjestettiin kolmessa vastaanottokeskuksessa. Ruokapalvelua ei kuitenkaan haluttu laajentaa kaikkiin keskuksiin sen kalteuden ja hakijoita passivoivan vaikutuksen vuoksi.

Kotouttamislain 19 c §:n 2 momentin mukaan turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on perustellusta syystä tarpeellista. Perusteltu syy voi liittyä asukkaaseen itseensä, vastaanottokeskuksen toimintaan tai turvapaikka-asian käsittelyyn. Kansainvälistä suojelua hakeva ei siten voi valita vastaanottokeskusta, johon hänet siirretään kauttakulkukeskuksessa majoittumisen päättyessä. Se vastaanottokeskus, johon majoitetaan oleskelulupapäätöksen odotusajaksi, valikoituu pääasiassa vastaanottokeskusten paikkatilanteen mukaan. Kotouttamislain 44 §:n mukaan vastaanottokeskuksen tekemään päätökseen, joka koskee vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Kotouttamislain 19 c §:n 3 momentin mukaan turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse. Yksityismajoituksessa asuvien tulee ilmoittaa vastaanottokeskukselle osoitteensa ja esittää selvitys yksityismajoituksesta tai vuokrasopimus. Tämä on lain mukaan edellytyksenä sille, että yksityismajoituksessa asuva voi saada muita vastaanottopalveluja, kuten toimeentulotukea. Yksityismajoituksen kustannuksia ei korvata.

Alaikäisten ilman huoltajaa olevien vastaanotosta säädetään kotouttamislain 19 d ja e §:ssä, jotka perustuvat turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista annettuun neuvoston direktiiviin (2003/9/EY, jäljempänä *vastaanottodirektiivi*). Kotouttamislain 19 d §:n 1 momentin mukaan ilman huoltajaa olevien alaikäisten vastaanottoa varten voidaan perustaa ryhmäkoti. Ryhmäkodin henkilöstön pätevydestä on pykälän 2 momentin mukaan voimassa, mitä sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa (272/2005) säädetään. Tur-

vapaikanhakijoiden toimeentulotuen perusosan jakamisesta hyödykkeisiin ja rahana annettavaan osaan sekä vastaanoton majoituksesta ja palveluista perittävistä maksuista annetun sisäasiainministeriön asetuksen (65/2010, jäljempänä *toimeentulotukea koskeva sisäasiainministeriön asetus*) mukaan ryhmäkodin henkilöstön ja siellä hoidettavien lasten määrään sovelletaan lastensuojelulain (417/2007) säännöksiä.

Aikaisemmin suurin osa ilman huoltajaa olevista lapsista sijoitettiin ensin Espoossa sijaitsevaan kauttakulkukeskuksena toimivaan ryhmäkotiin, jossa lapset oleskelivat yleensä kahdesta neljään kuukautta. Ilman huoltajaa olevien lasten määrän nousua vuonna 2008 selvästi edellisiä vuosia suuremmaksi, käytännöstä jouduttiin joustamaan ja lapsia majoitettiin suoraan ryhmäkoteihin, joissa oli tilaa.

Samaan aikaan 16—17 -vuotiaille hakijoille räätälöitiin tuetun asumisen malli, jossa palvelut ovat pääsääntöisesti samat kuin nuoremillakin, mutta henkilöstön määrä on pienempi eikä ryhmäkoko ole määritelty. Luonteeltaan tukiasuminen on nuoria itsenäistymiseen tukevaa asumispalvelua. Majoitusruuhkan helpottamiseksi ja nuorten aktivoimiseksi kokeiltiin myös nuorten majoittamista kansanopistoihin, joissa nuoret asuivat sisäoppilaitoksessa ja osallistuivat opetuksen lukuvuoden ajan. Vuonna 2005 alkaneen ”Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistoissa” -hankkeen (Nutukka) tavoitteena oli hankkia nuorille aikuistumiseen ja itsenäistymisen tarvittavia perusvalmiuksia. Kansanopistoissa majoittuville hakijoille järjestettiin erikseen sosiaaliohjaajan palveluita ja tukea sekä ilta- ja viikonloppuohjausta. Ilman huoltajaa olevien lasten määrän laskettua hanke päätettiin kuitenkin lopettaa vuoden 2010 alusta.

Myös lapsi voi asua muualla kuin vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa. Kotouttamislain 19 e §:n mukaisesti vastaanottokeskus ja lapsen edustaja selvittävät ennen yksityismajoitukseen siirtymistä, onko yksityismajoitus lapselle sopiva. Vastaanottokeskuksen on lisäksi ilmoitettava yksityismajoituksesta oleskelupaikan kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle.

Toimeentulotuki

Kotouttamislain 22 §:ssä säädetään mahdollisuudesta myöntää toimeentulotukea turvapaikanhakijoille ja tilapäistä suojelua saaville toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaisesti. Tuen myöntää vastaanottokeskus. Tukea ei kuitenkaan myönnetä majoitusta varten.

Toimeentulotukea koskevassa sisäasiainministeriön asetuksessa säädetään tarkemmin toimeentulotuen perusosan jakamisesta vastaanottokeskuksen järjestämiin hyödykkeisiin

ja rahana annettavaan osaan. Turvapaikanhakijoille maksettavan toimeentulotuen määrä on 30 % pienempi kuin toimeentulotuen perusosa, koska tuesta vähennetään vastaanottokeskuksissa annettujen palvelujen laskennallinen arvo, josta maksuttomat tietovälineet ovat 15 % ja muut palvelut 15 %. Jos hakija majoittuu ruokapalvelukeskukseseen, jossa järjestetään kaikki ateriat, toimeentulotuen perusosasta vähennetään vielä 49 %. Turvapaikanhakijalle voidaan maksaa myös täydentävää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain mukaisesti.

Turvapaikanhakijoiden toimeentulotuki 1.2.2010 alkaen

	Toimeentulotuen perusosa	Turvapaikanhakijan toimeentulotuki (vähennys 30 %)	Turvapaikanhakijan toimeentulotuki ruokapalvelukeskuksessa (vähennys 79 %)
Yksinasuva ja yksinhuoltaja	417,45 €/kk	292,22 €/kk	87,66 €/kk
Yhteistaloudessa asuva	354,83 €/kk	248,38 €/kk	74,51 €/kk
Täysi-ikäinen vanhempien luona asuva	304,74 €/kk	213,32 €/kk	64,00 €/kk
1 lapsi 10 -17 v.	292,22 €/kk	204,55 €/kk	61,37 €/kk
2 lasta 10 -17 v.	271,34 €/kk	189,94 €/kk	56,98 €/kk
3 lasta 10 -17 v.	250,47 €/kk	175,33 €/kk	52,60 €/kk
1 lapsi 0 - 9 v.	262,99 €/kk	184,09 €/kk	55,23 €/kk
2 lasta 0 - 9 v.	242,12 €/kk	169,48 €/kk	50,85 €/kk
3 lasta 0 - 9 v.	221,25 €/kk	154,88 €/kk	46,46 €/kk

Valtaosa turvapaikanhakijoista on varattomia ja saa toimeentulotukea. Toimeentulotukea saavien turvapaikanhakijoiden määrää on kuitenkin vaikea tarkasti selvittää, koska tietoja ei kerätä keskitetysti. Suomen työllisyystilanteen ollessa hyvä monet turvapaikanhakijat kävivät työssä, mutta syksyllä 2009 työssäkäyvien määrä väheni taantuman vuoksi merkittävästi. Maaliskuussa 2010 vastaanottokeskuksille tehdyn kyselyn mukaan vain noin 5 % turvapaikanhakijoista kävi työssä. Osalle heistä maksettiin osittaista toi-

meentulotukea palkkatulojen vähäisyyden vuoksi.

Toimeentulotuen takaisin perinnästä säädetään kotouttamislain 23 §:ssä, jonka mukaan vastaanottokeskus voi jättää toimeentulotuen takaisinperintää koskevan hakemuksen hallinto-oikeudelle. Lain 24 § sisältää toimeentulotukipäätöstä koskevaan muutoksenhakuun liittyvät säännökset. Vastaanottokeskuksen asukas, joka on tyytymätön toimeentulotukea koskevaan päätökseen, saa hakea siihen muutosta valittamalla hallinto-

oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee toimeentulotuen antamista tai sen määrää, haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin sosiaalihuoltolain (710/1982) 49 §:n 2 momentissa säädetään.

Terveyspalvelut

Turvapaikanhakijoilla on kotouttamislain 19 §:n 1 momentin mukaan oikeus välttämättömiin terveyspalveluihin, joihin raskaana olevien kohdalla on katsottu kuuluvan myös esimerkiksi neuvolapalvelut. Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat käytännössä saaneet lähes samat terveyspalvelut kuin Suomessa asuvat lapset.

Useimmissa vastaanottokeskuksissa on oma terveydenhoitaja, jonka tarjoamat palvelut ovat asukkaille ilmaisia. Vastaanottokeskuksen majoittuvalle turvapaikanhakijalle tarjotaan mahdollisuus osallistua ilmaiseen terveystarkastukseen, tuberkuloositestiin osallistuminen on kuitenkin pakollista, jos tartunta epäillään. Vähäiset terveydenhuoltomenonsa, kuten käsikauppalääkkeet, turvapaikanhakija kustantaa itse. Suurempiin kuluihin, esimerkiksi silmälasien hankkimiseen voidaan myöntää tarpeen mukaan täydentävää toimeentulotukea. Terveyspalveluista voidaan periä maksu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaisesti. Käytännössä vain harvat, lähinnä työssä käyvät turvapaikanhakijat, maksavat terveyspalveluista.

Tilapäistä suojelua saavien terveydenhuoltopalveluista säädetään kotouttamislain 19 a §:ssä. Heillä on oikeus terveydenhuoltopalveluihin yhtäläisin perustein kuin niillä, joilla on kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Haavoittuvan aseman ja lapsen edun huomioon ottaminen

Kotouttamislain 19 §:n 3 momentin mukaan iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet on otettava huomioon majoituksen ja muun vastaanoton järjestämisessä. Pykälän 4 momentin mukaan vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Lapselle, joka on erityisen tuen tarpeessa, on annettava soveltu-

vaa neuvontaa ja kuntoutusta sekä soveltuvia mielenterveyspalveluja. Säännökset lisättiin kotouttamislakiin vuonna 2005 vastaanottodirektiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä.

Käytännössä vastaanottokeskuksessa työskentelevä sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja selvittävät hakijoiden erityistarpeita haastattelujen ja terveystarkastuksen avulla. Myös vastaanottokeskuksessa työskentelevät ohjaajat ovat velvollisia kertomaan terveydenhoitajalle ja sosiaalityöntekijälle, jos he huomaavat asiakkaalla olevan erityistarpeita. Tarjottavat erityispalvelut suunnitellaan haastatteluissa ja seulonnoissa kerättyjen tietojen pohjalta.

Tietojen antaminen

Kotoutumislakiin lisättiin tiedottamista koskeva 19 f § vastaanottodirektiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä vuonna 2005. Lainkohdan mukaan turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan mahdollisimman pian ja viimeistään 15 päivän kuluttua turvapaikkahakemuksen tekemisestä tai tilapäisen suojelun alkamisesta tiedot vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä etuuksista, velvollisuuksista sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Tiedot annetaan kirjallisesti ja mahdollisuuksien mukaan kielellä, jota kyseessä olevan henkilön voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti. Turvapaikanhakijoille annetaan mahdollisimman pian tietoa vastaanotto-olosuhteissa ja turvapaikka-asiassa oikeusapua antavista järjestöistä tai ryhmistä. Käytännössä tietoja on annettu jakamalla hakijoille esitteitä, joita on käännetty turvapaikanhakijoiden yleisimmille käyttämille kielille. Niin ikään tietoja antavat vastaanottokeskuksen terveydenhoitajat, sosiaalityöntekijät ja ohjaajat.

Työ- ja opintotoiminta sekä muut koulutusmahdollisuudet

Kotouttamisasetuksen 4 §:n mukaan turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien omatoimisuuden säilyttämiseksi ja edistämiseksi vastaanottokeskus järjestää hyödyllistä toimintaa ja osallistumismahdollisuuksia

sekä henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta. Hakija allekirjoittaa vastaanottokeskuksessa henkilökohtaisen toimintaohjelman, jossa sovitetaan muun muassa hakijan osallistumisesta työ- ja opintotoimintaan, kuten esimerkiksi suomen kielen opetukseen, siivoukseen tai kotitaloustöihin.

Vastaanottokeskukset järjestävät monenlaista toimintaa sekä keskuksissa että niiden ulkopuolella. Toiminnan järjestämisen laajuudessa on kuitenkin vastaanottokeskusten kesken paljon eroja, mikä johtuu osittain keskusten erityisluonteesta ja sijainnista. Kauttakulkukeskuksissa lyhytaikaisesti majoittuville ei ole tarpeen järjestää yhtä paljon toimintaa kuin keskuksissa, joissa useimmat majoittuvat pitkään. Myöskään kaupunkien keskustoissa sijaitsevilla keskuksissa tai keskuksissa, joista on hyvät liikenne yhteydet kaupunkeihin, ei ole tarpeen järjestää yhtä paljon toimintaa kuin syrjäisemmällä seuduilla.

Jos turvapaikanhakija ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy työ- ja opintotoiminnasta, hänelle myönnettävän toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan leikata kotouttamislain 22 §:n 4 momentin nojalla toimeentulotuesta annetun lain 10 §:ssä säädetty määrä. Toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa työ- ja opintotoiminnasta kieltäytymisen vuoksi enintään 20 prosentilla ja toistuvan kieltäytymisen vuoksi enintään 40 prosentilla, jos alentamista henkilön psyykkisen tai fyysisen terveyden, perhelanteen tai muiden olosuhteiden perusteella ei voida pitää kohtuuttomana. Alentaminen voi kestää enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

Turvapaikanhakijat voivat mahdollisuuksien mukaan osallistua myös vastaanottokeskusten ulkopuolella järjestettävään koulutukseen. Turvapaikkaa hakeva lapsi ei ole perusopetuslain (628/1998) mukaan oppivelvollinen, koska hän ei ole Suomessa vakinaisesti asuva. Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää hänelle perusopetusta, eikä perusopetukseen valmistavaa opetusta tai valmistavaan opetukseen osallistuvalla tämän oman äidinkielen opetusta. Perus- tai valmistavaan opetukseen pääsy vaihtelee jonkin verran eri paikkakunnilla, vaikka valtio tukee taloudellisesti valmistavan opetuksen järjestämistä

kunnissa. Oppivelvollisuusikäiset ovat kuitenkin valtaosaltaan päässeet opetuksen piiriin vastaanottokeskuksessa oleskelunsa ajaksi. Lasten osallistumista perusopetukseen voi haitata myös siirtyminen vastaanottokeskuksesta toiseen. Oppivelvollisuusikäisten ylittäneet lapset ovat jossakin määrin osallistuneet opiskeluun ilta- ja aikuislukioissa sekä kansanopistoissa. Myös täysi-ikäiset hakijat voivat saada ylimääräistä taloudellista tukea vastaanottokeskusten ulkopuolisiin koulutusohjelmiin osallistumisesta aiheutuviin kustannuksiin

Tulkkipalvelut

Kotouttamislain 19 §:n 1 momentin mukaan vastaanottona järjestetään tulkkipalveluja. Käytännössä säännöksen on katsottu kattavan myös tarvittavat käännöspalvelut. Tulkkipalveluja käytetään, kun on kysymys turvapaikanhakijan oikeuksista, etuuksista tai velvollisuuksista koskevasta päätöksenteosta tai kun asian selvittäminen muuten sitä vaatii, eikä hakijalla ja vastaanottokeskuksen henkilökunnalla ole yhteistä kieltä. Käytännössä vastaanottokeskus on järjestänyt tulkkipalveluja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työ- ja opintotoiminnan tarpeisiin, muuhun tarjoamaansa ohjaukseen ja neuvontaan sekä turvapaikan hakemiseen liittyvän oikeusavun käyttöön. Tulkin käytön tarvetta on pyritty vähentämään laatimalla vastaanottoon liittyviä esitteitä ja tiedotteita turvapaikanhakijoiden yleisimmin käyttämällä kielillä.

Vakuutusurva

Kotouttamislain 22 a §:n mukaan vastaanottokeskuksen yksilöidysti osoittamassa työtoiminnassa taikka työllistymistä edistävässä opintotoiminnassa sattuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaidista suoritetaan henkilölle korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta siltä osin kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta vähintään samansuuruiseen korvaukseen muun lain mukaan. Korvauksen suorittamista koskevan asian käsittelee Valtiokonttori. Maahanmuuttovirasto järjestää vastaanottokeskuksen järjestämässä toimenpiteissä ole-

ville ryhmävastuuvakuutuksen. Työ- ja opintotoimintaan liittyvän osallistumisvelvollisuuden vuoksi on pidetty tarkoituksenmukaisena, että toiminnan järjestäjä huolehtii vakuutusturvan järjestämisestä.

Maksut

Vastaanoton majoituksesta ja palveluista voidaan kotouttamislain 21 a §:n nojalla periä maksu. Säännös lisättiin kotouttamislakiin vuonna 2005 vastaanottodirektiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä, koska entistä useammat turvapaikanhakijat olivat alkaneet käydä työssä. Maksun on 21 a §:n 1 momentin mukaan oltava kohtuullinen, eikä se saa olla todellisia kustannuksia suurempi. Majoituksesta ja vastaanoton muista palveluista perittävän maksun määrästä on säädetty toimeentulotukea koskevassa sisäasiainministeriön asetuksessa. Asetuksen 2 §:n mukaan majoituksesta voidaan periä korvaukseksi enintään 6 euroa vuorokaudelta ja vastaanottokeskuksessa järjestettävästä muusta vastaanotosta 1,50 euroa vuorokaudelta. Kotouttamislain 21 a §:n 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen käyttäjältä voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukainen maksu.

Edellä mainittuja maksuja ei peritä, jos periminen vaarantaa perittävän toimeentulon tai elatusvelvollisuuden toteutumisen. Käytännössä maksuvelvollisuus rajoittuu yleensä työssä käyviin turvapaikanhakijoihin, vaikka myös muut mahdolliset tulot ja varat otetaan huomioon. Maksuja ei myöskään peritä takautuvasti. Pykälän 4 momentin mukaan maksetuista korvauksista voi tehdä oikaisuvaatimuksen vastaanottokeskuksen johtajalle. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Paluun tukeminen

Kotouttamislain toimeentulotukea koskevassa 22 §:ssä säädetään turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien paluun tukemisesta. Pykälän mukaan turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle voidaan

maksaa toimeentulotukena matkakustannukset lähtö- tai kotimaahan palaamista varten, jos hänelle ei ole myönnetty oleskelulupaa tai jos hän peruuttaa hakemuksensa ja poistuu maasta vapaaehtoisesti. Lain 8 a §:ssä säädetään tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien paluun tukemisesta. Kohtuullisten matkakustannusten lisäksi näille voidaan maksaa kohtuulliset muuttokustannukset sekä avustaa paluumaahan asettumista. Avustus asettumista varten on kotouttamisasetuksen 6 a §:n mukaan yksin muuttavalle henkilölle enintään toimeentulotuen perusosan määrä kahdelta kuukaudelta ja perheelle enintään edellä tarkoitettu määrä kaksinkertaisena.

Ihmiskaupan uhrien auttaminen

Ihmiskaupan uhrien auttamista koskeva 4 a luku lisättiin kotouttamislakiin joulukuussa 2006 voimaan tulleella lailla (1269/2006). Auttamisjärjestelmä perustettiin valtioneuvoston hyväksymän ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman (ulkoasiainministeriön julkaisuja 18/2005) pohjalta turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän yhteyteen. Ihmiskaupan uhrien auttaminen on keskitetty valtion ylläpitämiin vastaanottokeskuksiin. Aikuisten ihmiskaupan uhrien auttaminen järjestetään Joutsenon vastaanottokeskuksessa ja alaikäisten Oulun vastaanottokeskuksessa. Säännöksiä ihmiskaupan uhrien auttamisesta voidaan kotouttamislain 3 §:n 4 momentin mukaan soveltaa henkilöön, jolle on annettu ulkomaalaislain 52 b §:ssä tarkoitettu harkinta-aika tai jolle on myönnetty ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentissa tarkoitettu oleskelulupa taikka jonka muutoin voidaan olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa.

Ihmiskaupan uhreille voidaan kotouttamislain 25 a §:n mukaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveyspalveluja, tulkkipalveluja sekä muita tukipalveluja, majoitus tai asuminen, toimeentulotuki ja muu tarpeellinen huolenpito sekä turvallisen paluun tukeminen. Palveluja ja tukitoimia annettaessa otetaan huomioon ihmiskaupan uhrin iästä, turvattomasta asemas-

ta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johdettavat erityistarpeet sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus.

Auttamisjärjestelmään ottamisesta ja siitä poistamisesta päättää kotouttamislain 25 d §:n mukaan vastaanottokeskuksen johtaja. Hänen apunaan päätöksenteossa sekä auttamisjärjestelmän toimeenpanossa ja kehittämisessä toimii lain 25 e §:n mukainen moniammatillinen arviointiryhmä, johon kuuluu vastaanottokeskuksen johtajan lisäksi vähintään yksi sosiaalihuollon asiantuntija ja terveydenhuollon asiantuntija sekä poliisin ja rajatarkastusviranomaisen edustaja. Käytännössä ryhmään on kuulunut myös Maahanmuuttoviraston edustaja.

Vailla huoltajaa olevan lapsen edustaminen

Kotouttamislain 5 luvussa on säännökset vailla huoltajaa saapuneen lapsen edustamisesta. Luvun 26 §:n 1 momentin mukaan pakolaislapselle, tilapäistä suojelua saavalle lapselle, oleskelulupaa tai turvapaikkaa hakeneelle lapselle ja ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, joka on Suomessa vailla huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, voidaan määrätä edustaja. Vailla huoltajaa olevalle alaikäiselle ihmiskaupan uhrille tulee aina määrätä edustaja viivytyksettä. Edustaja käyttää lain 26 §:n 2 momentin mukaisesti huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, määrää lapsen asumisesta sekä hoitaa lapsen varallisuutta. Pykälän 3 momentin mukaan edustaja pitää toimissaan huolta lapsen edusta, ja 4 momentin mukaan hänen on keskusteltava lapsen kanssa ennen tätä kokevan päätöksen tekemistä, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon nähden on mahdollista. Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen jokapäiväisistä tarpeista huolehtiminen tai hänen kasvattamisensa.

Edustajan määrää kotouttamislain 28 ja 30 §:n mukaisesti vastaanottokeskuksen hakemuksesta käräjäoikeus. Edustajaksi voidaan 27 §:n mukaan määrätä tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti. Kotouttamislain 5 luvussa tarkoitettujen edustajan tehtävistä sekä edustajan palkkion ja kulujen korvaami-

sen perusteista annetussa sisäasiainministeriön ohjeessa (SMDno/2009/2369, jäljempänä *edustajaohje*) kuvataan tarkemmin edustajaksi sopivaa henkilöä. Etenkin kokemuksen sosiaalityöstä ja lastensuojelusta sekä yhteistyöstä maahanmuuttajien kanssa katsotaan antavan hyvän pohjan edustajan työlle. Edustajaohjeen mukaan vastaanottokeskus voi myös tarvittaessa pyytää käräjäoikeutta selvittämään edustajaehdokkaan tiedot rikosrekisteristä.

Edustajan tehtävän lakkaamisesta ja edustajan vapauttamisesta tehtävästään säädetään kotouttamislain 29 §:ssä. Käräjäoikeus päättää edustajan vapauttamisesta tehtävästään, jos edustaja sitä pyytää, edustaja on estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtävänsä tai siihen on muu erityinen syy taikka jos lapsen huoltaja muuttaa Suomeen. Edustajan tehtävät lakkaavat, kun edustettava tulee täysi-ikäiseksi, muuttaa pysyvästi pois Suomesta tai hänelle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Kustannusten korvaamista koskevan valtioneuvoston päätöksen 15 §:n mukaan edustajan palkkio ja edustamisesta aiheutuvat kulut voidaan korvata sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Perusteet on vahvistettu edustajaohjeessa, jonka mukaan edustajan palkkio määräytyy edustajan tehtävän hoitamiseen tosiasiallisesti käytetyn ajan perusteella siten, että palkkio tuntia kohden on 45 euroa.

Asukasrekisteriä ja salassapitoa koskevat kotouttamislain säännökset

Kotouttamislain henkilörekistereitä koskevassa 6 luvussa säädetään vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista sekä ihmiskaupan uhrien auttamista varten tarkoitettua asukasrekisteristä. Asukasrekisterin päävastuullinen rekisterinpitäjä on lain 35 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto, joka vastaa myös asukasrekisterin valtakunnallisen osarekisterin ylläpidosta. Vastaanottokeskukset vastaavat omista osarekistereistään. Rekisteriin saa tallettaa turvapaikanhakijoiden, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien henkilö- ja muita tietoja siten kuin kotouttamislain 37 §:ssä säädetään. Tietojen poistamisesta ja säilyttämisestä säädetään lain 40 §:ssä.

Kotouttamislain erinäiset säännökset sisältävän 7 luvun 41 §:ssä säädetään viranomaisen, Kansaneläkelaitoksen, vastaanoton järjestäjän ja alaikäisen edustajan oikeudesta saada tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä varten tarpeellisia tietoja viranomaiselta ja muulta vastaanoton järjestäjältä. Lain 42 §:n nojalla asukasrekisteristä voidaan luovuttaa tietoja poliisille, rajavartiolaitokselle ja Maahanmuuttovirastolle ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Ilman suostumusta ei saa kuitenkaan 43 §:n mukaan ilmaista turvapaikanhakijan, tilapäistä suojelua saavan, eikä ihmiskaupan uhrin yksityistä tai perheen salaisuutta ja henkilökohtaisia oloja koskevia tietoja. Ilmaista ei saa myöskään muuta kotouttamislaissa tarkoitettuja tehtäviä hoidettaessa saatua tietoa, ellei ole ilmeistä, ettei tiedon antaminen vaaranna henkilön tai hänen läheistensä turvallisuutta.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaisten ja EU:n lainsäädäntö

Kansainväliset sopimukset

Keskeisin Suomen ratifioima pakolaisuutta koskeva kansainvälinen sopimus on pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (SopS 77/1968) ja siihen liittyvä pakolaisten oikeusasemaa koskeva pöytäkirja (SopS 78/1968). Sopimus sisältää säännökset esimerkiksi pakolaisten liikkumisvapaudesta ja eräistä pakolaisille kuuluvista sosiaali- ja asumisesta, julkisesta huoltoavustuksesta ja opetustoimesta. Sopimus ei kuitenkaan sisällä varsinaisia kansainvälistä suojelua hakevia koskevia säännöksiä. Eräissä keskeisissä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa taatut perusoikeudet ja vapaudet koskevat kaikkia valtion alueella olevia ja sen lainkäyttövaltaan kuuluvia henkilöitä. Kansainvälistä suojelua hakevien kohtelua ja vastaanoton sisältöä arvioitaessa ovat merkityksellisiä seuraavat kansainvälisten sopimusten määräykset.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (1948) 25 artiklan mukaan jokaisella on oikeus elintason, joka on riittävä turvaamaan

hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta.

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976) 11 artikla velvoittaa sopimusvaltioita tunnustamaan jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää tai vangita. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan paitsi laissa säädettyillä perusteilla ja sen määräämässä järjestyksessä. Samansisältöinen määräys sisältyy ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990) 5 artiklaan. Vastaanotto-olosuhteita arvioitaessa merkityksellisiä ovat myös molemmissa sopimuksissa säädetty epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kielto sekä oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta.

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 60/1991) sisältää säännöksen kansainvälistä suojelua hakevan lapsen kohtelusta. Sopimuksen 22 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat velvollisia ryhtymään tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi, joka yksin tai yhdessä vanhempiansa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisen asemaa, saa asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua voidakseen nauttia yleissopimuksessa ja muissa kansainvälisissä ihmisoikeuksia ja humanitaarista oikeutta koskevissa asiakirjoissa tunnustettuja oikeuksia, joiden osapuolia kyseiset valtiot ovat. Silloin kun vanhempia tai muita perheenjäseniä ei löydetä, lapsen on saatava sellaista suojelua kuin syystä tai toisesta perheen turvaa pysyvästi tai tilapäisesti vailla olevalle lapselle yleissopimuksen mukaan annetaan. Tältä osin merkityksellisiä ovat yleissopimuksen 3 ja 20 artiklat. Sopimuksen 3 artiklan mukaisesti kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon,

tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Edelleen 3 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ja ryhtyvät tässä tarkoituksessa kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin. Sopimuksen 20 artiklassa edellytetään normaaleja lastensuojelutoimia, kun lapsi on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai kun lapsen edun mukaista ei ole pysyä perhepiirissä. Tällaisella lapsella on sopimuksen mukaan oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen, ja lasta koskevaa ratkaisua harkittaessa on kiinnitettävä huomiota jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa. Sopimuksen 12 artikla takaa lapselle oikeuden ilmaista vapaasti näkemyksensä lasta koskevissa asioissa ja velvoittaa ottamaan näkemykset huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa hallinnollisissa ja oikeudellisissa toimissa. Sopimuksen 2 artiklan mukaan lapsia tulee kohdella yhdenvertaisesti riippumatta heidän omasta tai vanhempien taustasta tai ominaisuuksista. Sopimuksen 39 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskuntaan sopeutumista.

Ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa keskeinen kansainvälinen velvoite on YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen, niin sanotun Palermion sopimuksen, lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan, ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 71/2006). Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Council of Europe Treaty Series No 197) tarjoaa kattavan ja yhtenäisen kehyksen ihmiskaupan ehkäisyyn, eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön sekä uhrien suojeluun ja auttamiseen. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen 29 päi-

vänä elokuuta 2006 ja sen kansallista voimaansaattamista valmistellaan.

EU:n lainsäädäntö

Vastaanottodirektiivi vahvistaa turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevat vähimmäisvaatimukset, jotka takaavat turvapaikanhakijoille tavanomaisissa olosuhteissa kohtuullisen elintason ja tasavertaiset elinolosuhteet kaikissa jäsenvaltioissa. Suomessa direktiivi pantiin kansallisesti täytäntöön lailla kotouttamislain muuttamisesta (362/2005), joka tuli voimaan 10 päivänä kesäkuuta 2005.

Vastaanottodirektiivi sisältää säännökset koskien muun muassa tiedottamista, turvapaikanhakijoille annettavia asiakirjoja, asuinpaikkaa, liikkumavapautta, perhettä, terveydenhuoltoa, opiskelua, työllistymistä, aineellisia vastaanotto-olosuhteita ja niiden rajoittamista ja peruuttamista sekä henkilöitä, joilla on erityistarpeita. Direktiivin 4 artiklan mukaan jäsenmaat voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa suotuisampia säännöksiä, kunhan säännökset eivät ole ristiriidassa direktiivissä säädetyn kanssa. Vastaanottodirektiivin sisältöä kuvataan tarkemmin edellä mainittujen asioiden yhteydessä tämän hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteissa.

Euroopan komissio on tehnyt 3 päivänä joulukuuta 2008 ehdotuksen vastaanottodirektiivin uudelleenlaatimiseksi (KOM(2008) 815 lopullinen). Ehdotuksen päätavoite on osana yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän toista vaihetta varmistaa vastaanotto-olosuhteiden osalta korkeatasoisemmat turvapaikanhakijoiden kohtelua koskevat vaatimukset, joilla taataan kansainvälisen oikeuden mukaisesti kohtuullinen elintaso. Jäsenvaltioiden järjestämissä turvapaikanhakijoiden vastaanotto-olosuhteissa on ollut monien raporttien mukaan useita puutteita, jotka johtuvat pääosin siitä, että voimassa olevan vastaanottodirektiivin säännökset jättävät jäsenvaltioille paljon liikkumavaraa. Muutosehdotuksen tärkeimmät tavoitteet liittyvät seuraaviin seikkoihin: 1) määritellään vastaanottodirektiivin soveltamisala selkeästi; 2) helpotetaan turvapaikanhakijoiden pääsyä työmarkkinoille; 3) varmistetaan riit-

tävät vaatimukset aineellisille vastaanottoolosuhteille; 4) taataan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asianmukainen huomioon ottaminen; 5) varmistetaan säilönoton rajoittaminen poikkeustapauksiin ja lujitetaan säilöön otettujen turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa. Jäsenvaltiot ovat olleet muutosehdotuksen käsittelyn aikana erimielisiä monista keskeisistäkin uudistettaviksi ehdotettavista artikloista ja siksi on vielä avoinna, millaisen muodon uudistettu direktiivi saa. Direktiivin muutosehdotusta on käsitelty useaan otteeseen EU:n neuvoston turvapaikkatyöryhmässä ja se on edelleen työn alla.

Tilapäinen suojelu perustuu 20 päivänä heinäkuuta 2001 annettuun neuvoston direktiiviin vähimmäisvaatimuksista tilapäisen suojelun antamiseksi siirtymään joutuneiden henkilöiden joukottaisen maahantulon tilanteissa, ja toimenpiteistä näiden henkilöiden vastaanottamisen ja vastaanottamisesta jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasapuolisen jakautumisen edistämiseksi (2001/55/EY, jäljempänä *tilapäisen suojelun direktiivi*). Direktiivin mukaan tilapäisen suojelun antaminen voidaan ottaa käyttöön EU:ssa vastuunjaon nimissä neuvoston määränemistöpäätöksellä poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa suuri joukko ihmisiä on lähtenyt kotimaastaan tai kotiseudultaan pakoon vainoa, aseellista selkkausta tai muuta laajamittaista väkivaltatilannetta. Tilapäistä suojelua voidaan antaa enimmillään kolmen vuoden ajan. Tilapäistä suojelua saaneella on oikeus hakea milloin tahansa kansainvälistä suojelua. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen normaali käsittely voidaan keskeyttää tilapäisen suojelun antamisen ajaksi ja hakemuksen käsittelyä voidaan tarvittaessa jatkaa tilapäisen suojelun päätyttyä.

Tilapäisen suojelun direktiivissä määritellään jäsenvaltion vähimmäisvelvollisuudet tilapäistä suojelua saavia kohtaan. Näitä ovat oleskeluluvan myöntäminen, työskentely, koulutus, majoitus, sosiaalipalvelut, toimeentuloturva, sairaanhoito ja perheenyhdistäminen. Direktiivissä on myös säännökset palauttamisesta, pääsystä turvapaikkamenettelyyn ja jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä. Tilapäisen suojelun direktiiviä ei ole koskaan sovellettu käytännössä.

Säännökset tilapäisestä suojelusta lisättiin kotouttamislakiin maaliskuussa 2002 voimaan tulleella lailla (118/2002) ja ulkomalaislakiin maaliskuussa 2002 voimaan tulleella lailla (130/2002).

Ihmiskauppaan liittyen EU:n jäsenmaiden toimintaa ja lainsäädäntöä ohjaa lähinnä rikkoksiin keskittyvä neuvoston ihmiskaupan torjuntaa koskeva puitepäätös (2002/629/YOS). Sittenkin komissio on tehnyt direktiiviehdotuksen (KOM(2010) 95 lopullinen) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta, uhrien suojelemisesta ja puitepäätöksen 2002/629/YOS kumoamisesta. Neuvoston direktiivi oleskeluluvasta, joka myönnetään kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi (2003/81/EY) sisältää oleskeluoikeutta koskevien säännösten lisäksi ihmiskaupan uhrien auttamista koskevia säännöksiä. Direktiivi sisältää uhrien kohtelua koskevia vähimmäisvaatimuksia sekä ajalle ennen oleskeluluvan myöntämistä että sen jälkeen. Direktiivi jättää jäsenmaille paljon liikkumavaraa ihmiskaupan uhrien auttamisen järjestämisessä, eikä velvoita niitä muuhun kuin kohtuullisen toimeentulon ja tarvittavan lääketieteellisen ja muun avun järjestämiseen henkilöille, joilla ei ole riittävästi varoja tai joilla on erityistarpeita. Lisäksi komissio antoi vuonna 2005 tiedonannon (KOM(2005) 514 lopullinen) ihmiskaupan torjunnasta, joka sisälsi kokonaisvaltaisen toimintatavan ja ehdotukset toimintasuunnitelmaksi.

Pohjoismaat

Norja

Norjan turvapaikkajärjestelmästä ja vastuviranomaisista säädetään Norjan ulkomaalaislaissa. Uusi ulkomaalaislaki hyväksyttiin huhtikuussa 2008 ja se tuli voimaan vuoden 2010 alussa. Maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikasta kokonaisvastuuta kantavan ministeriön (*Arbeids- og inkluderingsdepartementet, AID*) alaisuudessa vastaanoton

käytännön toimintaa hoitaa ulkomaalaisvirasto (*Utlendingsdirektoratet, UDI*).

Majoitus. Norjassa on neljänlaisia asuinpaikkoja turvapaikanhakijoille: kauttakulukeskuksia, vastaanottokeskuksia, tukiasuntoja erityistarpeisille ja paluukeskuksia kotiin palaaville. Poliisille rekisteröitymisen jälkeen kaikki turvapaikanhakijat asuvat aluksi kauttakulukeskuksessa, jossa suoritetaan lääkärintarkastus ja haastattelu. Kauttakulukeskuksiin jäävät asumaan ne turvapaikanhakijat, joiden hakemukset käsitellään nopeutetussa menettelyssä. Koska turvapaikanhakijoiden määrä on noussut voimakkaasti, hakijoita on kuitenkin jouduttu majoittamaan suoraan myös tavallisiin vastaanottokeskuksiin.

Ne turvapaikanhakijat, joiden hakemukset ratkaistaan normaalimenettelyssä, siirretään kauttakulukeskuksesta tavalliseen vastaanottokeskukseen vasta turvapaikkahaastattelujen jälkeen. Lapsiperheet majoitetaan usein melko pian hakemuksen jättämisen jälkeen tavalliseen vastaanottokeskukseen. Turvapaikanhakijan tulee asua vastaanotto- tai kauttakulukeskuksessa, jotta hän voi saada taloudellista tukea. Yksityismajoitus hyväksytään vain tapauskohtaisesti, esimerkiksi terveydellisistä syistä.

Kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat siirretään tavallisista vastaanottokeskuksista paluukeskuksiin. He saavat taloudellista tukea ja ovat oikeutettuja välttämättömään sosiaalivastukseen. Lapset saavat jatkaa koulunkäyntiään. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset, lapsiperheet, sairaat sekä paluun järjestämisessä yhteistyötä tekevät hakijat saavat kuitenkin asua tavallisessa vastaanottokeskuksessa lähtönsä saakka.

Viimeaikainen turvapaikanhakijoiden määrän huomattava kasvu on aiheuttanut pulaa majoitus- ja vastaanottopaikoista. Nykyiset vastaanottokeskukset eivät riitä, mutta kunnat ja paikalliset yhteisöt arvostelevat uusien keskusten avaamista.

Taloudellinen tuki. Vastaanottokeskuksessa asuva hakija saa ulkomaalaisvirastolta taloudellista tukea. Tuen määrä vaihtelee keskuksen mukaan ja sen mukaan, onko ruokapalvelu järjestetty. Ruoan tarjoavissa kauttakulukeskuksissa aikuiset saavat 470 Norjan kruunua (58 €) ja lapset 380 kruunua (48 €) kuu-

kaudessa. Itse ruokansa ostavien vastaavat summat ovat 2195 kruunua (274 €) ja 1145 kruunua (143 €), pariskunnille yhteissumma on 3550 kruunua (418 €) kuukaudessa. Asukkaat saavat usein vaatteita, petivaatteita sekä keittiövälineitä.

Tavallisissa vastaanottokeskuksissa aikuiset saavat 3100 kruunua (387 €), pariskunnat 5160 kruunua (645 €) ja lapset 1340—1600 kruunua (167—200 €) kuukaudessa. Paluukeskuksiin sijoitetuille, sekä yksinläville että pariskunnille, annetaan 400 kruunua (50 €) kuukaudessa ja lisäksi hygieniatarvikkeita.

Terveystuella. Turvapaikanhakijoilla on samat edut terveystuella kuin Norjan kansalaisilla. Tuberkuloositesti on pakollinen. Paluukeskuksissa asuvilla on oikeus välttämättömään terveydenhoitoon, mutta heidän tulee maksaa kaikki lääkekulunsa. Turvapaikanhakijalapsilla on aina oikeus samaan hoitoon kuin norjalaisilla lapsilla.

Opinto- ja työtoiminta. Tavallisissa vastaanottokeskuksissa asukkaat laittavat omat ruokansa ja heitä rohkaistaan osallistumaan keskuksen hoitamiseen. Keskukset ovat myös velvoitettuja perustamaan asukasneuvoston, jossa on myös henkilökunnan edustajia ja jolla on varoja toiminnan järjestämiseen. Asukkailla on mahdollisuus osallistua urheilu- ja kulttuuritoimintaan norjalaisten kanssa. Lapsille voidaan myöntää tukea, jotta he voisivat osallistua keskuksen ulkopuoliseen toimintaan. Keskukset voivat hakea erityistukea lasten ja nuorten toiminnan järjestämiseen. Aikuiset turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja kielikoulutukseen vastaanottokeskuksessa. Turvapaikanhakijoiden täytyy lisäksi osallistua Norjan yhteiskuntaa käsittelevään tiedotustilaisuuteen.

Kauttakulukeskusten asukkaat ovat velvoitettuja osallistumaan siivoukseen ja muihin vastaaviin askareisiin. He voivat myös tehdä omat ruokansa ellei keskuksessa ole ruokapalvelua. Kauttakulukeskukset voivat tukea lasten ja nuorten toimintaa, mutta tätä tapahtuu harvoin asukkaiden lyhyen oleskeluajan vuoksi. Paluukeskuksissa toimintaa on vähän, eikä siellä ole myöskään ruoanlaittomahdollisuutta.

Lapset. Norjan ulkomaalaisvirastossa on oma yksikkö, joka hoitaa ilman huoltajaa olevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanoton. Alle 15-vuotiaat kuuluvat lastensuojelun vastuulle. Heidät majoitetaan vastaanottokeskukseen, jossa työskentelee erityiskoulutettu henkilöstö. 15—18-vuotiaat puolestaan majoitetaan erillisiin vastaanottokeskuksiin hakemuksen käsittelyn ajaksi.

Jos 6—16-vuotiaan turvapaikanhakijan tiedetään jäävän Norjaan yli kolmeksi kuukaudeksi, hänellä on mahdollisuus ja velvollisuus käydä koulua aina siihen saakka, kun hän täyttää 16 vuotta tai on suorittanut kymmenennen luokan. Yli 16-vuotiailla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen. He voivat myös hakea taloudellista tukea toisen asteen opintoihinsa. Alle 18-vuotias ei voi täysin päättää omista asioistaan, vaan niistä on vastuussa edustaja tai huoltaja. Lapsella on kuitenkin oikeus vaikuttaa ja tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Lapsen mielipiteet otetaan huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä mukaisesti.

Muut palvelut. Turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja käyttämään tulkkausapua. Ulkomaalaisvirastossa on erillinen yksikkö, joka tuottaa käännös- ja tulkkauspalveluita.

Ruotsi

Ruotsissa oikeusministeriön alaisuuteen kuuluva maahanmuuttovirasto (*Migrationsverket*) on hallinnollisessa vastuussa turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ja siihen kuuluvien palveluiden tarjoamisesta. Maahanmuuttoviraston vastuu turvapaikanhakijoiden vastaanotosta määritellään Ruotsin vuonna 1994 voimaan tullessa vastaanottolaissa (1994:137). Vastaanottolakiä sovelletaan turvapaikanhakijoiden osalta hakemuksen jättämisestä oleskeluluvan saamiseen tai maasta poistumiseen saakka.

Ruotsin hallitus asetti joulukuussa 2007 selvityshankkeen tarkastelemaan turvapaikanhakijoiden vastaanottoa. Lähtökohtana selvitykselle oli se, että vastaanoton tulisi tukea tehokasta turvapaikkaprosessia. Turva-

paikkahakemusten lyhyt käsittelyaika on sekä hakijoiden että koko yhteiskunnan edun mukaista. Selvitys Aktiv väntan – asylsökande i Sverige (Statens offentliga utredningar 2009:19) julkaistiin helmikuussa 2009. Selvityksessä tarkastellaan ennen muuta maahanmuuttoviraston ylläpitämiä asumistiloja, turvapaikkamenettelyn aikaista taloudellista tukea, oleskeluluvan saaneiden henkilöiden kotoutumista, kielteisen päätöksen saaneiden palauttamista, erityistarpeisille hakijoille suunnattuja palveluita sekä maahanmuuttoviraston ja muiden yhteistyötahojen välisen toiminnan kehittämistä. Selvityksessä tunnustetaan useita nykyisen vastaanottojärjestelmän ongelmia. Selvityksen mukaan vastaanottoajan tulisi olla aktiivista ja vastaanottoimenpiteet tulisi aiempaa paremmin suunnitella yksilöllisistä tarpeista käsin. Vastaanotto tulisi nähdä kokonaisvaltaisesti ja sen tulisi tukea niin turvapaikanhakijoiden kotoutumista kuin toisaalta myös edistää kielteisen päätöksen saaneiden hakijoiden paluuta. Ruotsin hallitus arvioi esittävänsä selvitykseen pohjautuvan lakialoitteen eduskunnalle vuoden 2010 aikana, mutta asia ei ole edennyt niin pitkälle.

Majoitus. Turvapaikanhakija voi päättää itse, hankkiiko hän yksityisen asunnon, asuuko hän tuttavien tai sukulaisten luona vai majoittuu hän maahanmuuttoviraston tarjoamaan vuokra-asuntoon tai vastaanottokeskukseen. Yli puolet hakijoista asuu yksityismajoituksessa. Maahanmuuttovirastolla on vuokra-asuntoja ympäri Ruotsia. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat majoitetaan lastenkoteihin (*hem för vård och boende*), joissa on työssä erityiskoulutuksen saanutta henkilökuntaa. Osa sijoitetaan lisäksi perhekoteihin, myös tuttavien tai sukulaisten luo majoittuminen on mahdollista.

Taloudellinen tuki. Maahanmuuttovirasto antaa varattomalle turvapaikanhakijalle päivittäistä taloudellista tukea. Turvapaikanhakijalle annettava tuki on 71 Ruotsin kruunua (6,6 €) päivässä aikuista kohden, 61 kruunua (5,7 €) puolisolle ja 37—50 kruunua (3,5—4,7 €) lapsille. Jos ruoka tarjotaan keskukselta, tuki on aikuiselle 24 kruunua (2,3 €), puolisolle 19 kruunua (1,8 €) ja lapsille 12 kruunua (1,1 €).

Taloudellista tukea voi myös saada erikseen välttämättömiin kuluihin, kuten silmälasien hankintaan tai vastasyntyneen lapsen hoitoon. Tuella on tarkoitus hankkia esimerkiksi ruoka, vaatteet ja henkilökohtaiset hygieniatuotteet. Edellä mainitun vuonna 2009 tehdyn selvityksen perusteella perusosaa ollaan nostamassa 80 kruunuun (7,4 €) päivässä. Tukea voidaan vähentää, jos hakija vaikeuttaa turvapaikka-asian käsittelyä tai ei suostu yhteistyöhön henkilöllisyytensä selvittämisessä tai maasta poistamisen yhteydessä kielteisen päätöksen saatuaan. Jos rahallinen tuki lakkautetaan kokonaan, hakija sijoitetaan keskukseen, jonka asukkaille tarjotaan ateriat.

Terveydenhuoltopalvelut. Turvapaikanhakijoiden terveydenhoidon maksaa kunta maahanmuuttoviraston myöntämällä varoilla. Jos hoitokustannukset ovat myönnettyä perussummaa suuremmat, voi kunta hakea virastolta lisärahoitusta. Hakijat ovat oikeutettuja ilmaiseen, vapaaehtoiseen terveystarkastukseen. Hakijoilta laskutetaan käyttömaksu ensiavusta, hammashoidosta ja lääkityksestä. Alaikäiset turvapaikanhakijat saavat hoitoa samoin ehdoin kuin ruotsalaiset lapset. Turvapaikanhakijoiden terveydenhoitoa säätelee sitä koskeva laki (2008:344). Lain mukaan aikuinen turvapaikanhakija on oikeutettu saamaan hoitoa, jota ei voi jättää antamatta, raskausajan hoitoa, abortin ja ehkäisyä.

Opinto- ja työtoiminta. 18—64-vuotiaille turvapaikanhakijoille järjestetään toimintaa. Toiminta räätälöidään yksilöllisesti ottaen huomioon jokaisen hakijan tarpeet, mutta käytännössä toiminta on usein pääasiassa ruotsin kielen opetusta. Kieliopintojen lisäksi toiminta voi liittyä vastaanottokeskuksen ylläpitoon, myös työharjoittelu on mahdollista. Lisäksi on mahdollista osallistua vastaanottokeskuksen ulkopuoliseen toimintaan. Toimintaan osallistumisvelvollisuus koskee kaikkia hakijoita asumismuodosta riippumatta. Jos hakija kieltäytyy, voidaan hänelle maksettavaa taloudellista tukea vähentää. Toimintaa tulee tarjota hakijalle kuukauden kuluessa turvapaikkahakemuksen rekisteröimisestä, joten tätä lyhyemmän ajan maassa viipyvät hakijat voivat jäädä sitä ilman. Jos arvioidaan, ettei turvapaikkahakemuksen käsittely ole Ruotsin vastuulla, ruotsin kielen

tunnit korvataan esimerkiksi englannin- ja atk-opinnoilla.

Lapset. Osa ilman huoltajaa olevista alaikäisistä turvapaikanhakijoista sijoitetaan kuntiin, joissa maahanmuuttovirastolla on turvapaikanhakupisteet. Käytännössä noin kolmasosa lapsista ja nuorista muuttaa asumaan sukulaistensa luo yksityismajoitukseen. Osa sijoitetaan kuntiin, joiden kanssa maahanmuuttovirasto tekee lapsen huolenpitoa koskevan sopimuksen. Kunta, jossa alaikäinen ilman huoltajaa oleva turvapaikanhakija asuu, on vastuussa hänen huolenpidostaan sekä turvapaikanhaun kestäessä että mahdollisen oleskeluluvan saamisen jälkeen. Alaikäiselle ilman huoltajaa olevalle turvapaikanhakijalle, myös yksityismajoituksessa asuvalle, määrätään kunnan toimesta edustaja, jonka oikeus ja velvollisuus on päättää kaikista päämiehen asioista, olivat ne sitten henkilökohtaisia, taloudellisia tai laillisia. Ruotsin lakien mukaan lapsi ei ole oikeustoimikelpoinen turvapaikkaprosessissa. Kunta on vastuussa lapsen koulunkäynnin mahdollistamisesta. Turvapaikanhakijalapsilla ja -nuorilla on siihen sama oikeus kuin ruotsalaisillakin lapsilla, mutta koulunkäynti ei ole pakollista.

Muut palvelut. Kielteisen päätöksen saaneella on samat edut kuin turvapaikkaprosessissa olevalla turvapaikanhakijalla aina siihen saakka kunnes hänet poistetaan maasta. Kielteisen päätöksen saaneella on kuitenkin velvollisuus tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa paluun järjestämiseksi. Yhteistyö on edellytys vastaanottona järjestettävien palvelujen, kuten majoituksen, toimeentulotuen, koulutuksen ja terveydenhuoltopalvelujen saamiselle.

Tanska

Tanskassa vastaanottojärjestelmää on viime vuosina muutettu entistä paluusuuntatuneemmaksi ja turvapaikkaprosessia aiempaa tehokkaammaksi. Turvapaikanhakijamäärät vähenivätkin Tanskassa useiden vuosien ajan. Kuitenkin hiljattain hakijamäärät ovat lisääntyneet, ja järjestelmää pyritään te-

hostamaan entisestään ruuhkien syntymisen estämiseksi. Pakolais-, maahanmuutto- ja kotouttamisministeriö (*Ministeriet for Flygtninge, invandrere og integration*) vastaa maahanmuuttoa ja pakolaispolitiikkaa koskevasta lainvalmistelusta ja hallinnollisista asioista, myös turvapaikanhakijoiden vastaanoton osalta. Ulkomaalaislain mukaan ulkomaalaisvirasto (*Udlændingetjeneste*) ylläpitää ja hallinnoi vastaanottokeskuksia. Keskuksia voivat ylläpitää myös valtion viranomaiset, järjestöt tai yksityiset, jotka ministeriö tai kunnat ovat hyväksyneet.

Majoitus. Ulkomaalaisvirasto on velvollinen järjestämään majoituksen turvapaikanhakijoille. Hakija majoitetaan Tanskassa aluksi Sandholmin vastaanottokeskukseen, jossa hänet rekisteröidään ja jossa poliisi haastattelee hänet. Turvapaikkamenettelyn alkuvaiheen jälkeen hakija voidaan sijoittaa toiseen vastaanottokeskukseen. Keskuksia on ympäri maata ja useimpia ylläpitää Tanskan Punainen Risti. Vain muutamalla paikkakunnalla on kunnan ylläpitämä keskus. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset hakijat sijoitetaan Punaisen Ristin ylläpitämään erilliseen vastaanottokeskukseen.

Yksityisasuminen on mahdollista vain, jos Tanskan ulkomaalaisvirasto antaa siihen erityisluvan. Yksityismajoitus voi olla taloudellisesti tuettua tai tukematonta. Asuessaan tuetussa yksityismajoituksessa hakija voi yhä saada taloudellista tukea ja ulkomaalaisvirasto kustantaa lisäksi hakijan matkakulut tapaamisiin maahanmuuttoviranomaisten kanssa sekä välttämättömät terveystaloudet. Hakija voi saada luvan tuettuun yksityisasumiseen, jos hänen hakemustaan yhä käsitellään ja hänellä on pakottavia terveydellisiä tai psyko-sosiaalisia perusteita yksityisasumiselle. Terveydellisiä syitä voivat olla esimerkiksi diabetes, sydänvika tai syöpä. Psykososiaalisia syitä voivat olla esimerkiksi hakijan ikä ja siihen liittyvät ongelmat tai ilman huoltajaa olevan lapsen halu asua sukulaistensa luona. Vastaanottokeskuksen henkilökunta voi auttaa hakijaa löytämään asunnon. Jos hakijalla on sukulaisia Tanskassa, hän voi saada luvan asua heidän kanssaan. Sukulaisten luona asumista ei tueta.

Tanskan Punainen Risti ja ulkomaalaisvirasto ylläpitävät kahta paluukeskusta, joihin

kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat sijoitetaan asumaan ennen kotiin paluutaan. Paluukeskukset toimivat tavallisten vastaanottokeskusten yhteydessä. Paluukeskuksissa hakijat saavat täyden ruokapalvelun tai ruokarahan. Keskuksissa on tavallista vastaanottokeskusta enemmän vartijoita, koska vain keskuksen kutsutuilla henkilöillä on lupa päästä sisään. Poliisi vastaa järjestyksen säilymisestä. Asukkailla ei ole oikeutta osallistua opetukseen eikä työntekoon.

Taloudellinen tuki. Turvapaikanhakijoiden taloudellisesta tuesta säädetään ulkomaalaislaissa. Turvapaikanhakija on yleensä oikeutettu taloudelliseen tukeen. Jos hän kuitenkin on naimisissa henkilön kanssa, jolla on Tanskassa oleskelulupa, hänellä ei ole oikeutta tukeen. Tällaisissa tapauksissa hakijan puolison oletetaan elättävän hakijan. Turvapaikanhakija solmii vastaanottokeskuksen kanssa sopimuksen, joka sisältää muun muassa suunnitelman hakijan koulutuksesta ja työtehtävistä. Hakija, joka noudattaa laadittua sopimusta, voi saada lisätukea. Myös lapsiperheen vanhemmilla on oikeus lisätukeen.

Tanskassa turvapaikanhakijan saama päivittäinen taloudellinen tuki on 47,35 Tanskan kruunua (6,4 €) yksin asuvalle aikuiselle ja 37,49 kruunua (5,0 €) yhteisessä taloudessa toisen aikuisen kanssa asuvalle. Turvapaikanhakijat voivat myös saada lisätukea, jonka määrä riippuu siitä, käsitelläänkö turvapaikkahakemus Tanskassa vai ei. Lisätuen suuruus on 7,90 kruunua (1,1 €), jos hakemuksen käsittelymaa yhä epäselvä ja 27,62 kruunua (3,7 €), jos hakemus käsitellään Tanskassa. Jos hakija saa kielteisen turvapaikkapäätöksen ja maasta poistamispäätöksen, laskee hänen lisätukensa yhteen euroon päivässä. Jos turvapaikkahakemus käsitellään nopeutetussa menettelyssä ilmeisen perusteettomana, hakija ei saa lainkaan rahallista tukea.

Lasten kohdalla taloudellinen tuki vaihtelee sen mukaan, kuinka monta lasta perheessä on ja tarjoaako vastaanottokeskus ruoan vai ei. Lisäksi tuen suuruuteen vaikuttaa se, käsitelläänkö hakemus aineellisesti Tanskassa vai onko vastuuvaltion selvittäminen yhä kesken. Jos hakemus käsitellään Tanskassa, eikä vastaanottokeskus tarjoa ruokaa, on tuki ensimmäisen ja toisen lapsen osalta 72,70 kruunua

(9,8 €). Jos vastaanottokeskus tarjoaa ruoan, tuki on 26,80 kruunua (3,6 €) lasta kohden. Ne turvapaikanhakijat, jotka ovat saaneet lopullisen kielteisen päätöksen, mutta kieltäytyvät yhteistyöstä viranomaisten kanssa paluun järjestämisessä, eivät saa muita tukia kuin ruokarahan. Yksin asuvan aikuisen ruokarahan suuruus tavallisessa vastaanottokeskuksessa, jossa ei ole ruokapalvelua, on noin 643 kruunua (86,4 €) kahden viikon ajalta. Lapsiperheet saavat lisäksi kahden viikon välein hyödykepakkauksen, jossa on muun muassa hedelmiä, virvoitusjuomia ja karamelleja.

Jos hakija on saanut ruokarahaa yli neljä viikkoa, mutta yhä kieltäytyy lähtemästä maasta, voivat viranomaiset siirtää hänet paluukeskukseen odottamaan maasta poistamista. Jos hakija kieltäytyy siirrosta, voi poliisi toimittaa hänet säilönottokeskukseen. Jos hakija tulee maasta, joka on Tanskassa listattu maaksi, jossa on vain vähäinen vainon uhka, ja hänet majoitetaan Sandholmin keskukseen, saa hän siellä valmiin ruoan, eikä hänellä ole oikeutta saada mitään muita rahallisia tukia. Jos hän asuu keskuksessa, jossa ei ole tarjolla valmista ruokaa, saa hakija ruokarahan.

Tanskassa yhden turvapaikanhakijan vastaanottokustannukset ovat tavallisessa vastaanottokeskuksessa noin 222 400 kruunua (noin 30 000 €) vuodessa. Vuoden 2008 vastaanoton kokonaiskustannukset Tanskassa olivat arviolta 340,4 miljoonaa kruunua (noin 46 miljoonaa €).

Terveystuoltopalvelut. Ulkomaalaisvirasto korvaa turvapaikanhakijoille perus- ja välttämättömän hoidon. Hoidon kriteereitä ovat välttämättömyys, kiireellisyys ja kivun lievittäminen. Alaikäisiä hakijoita lukuun ot-

tamatta turvapaikanhakijoilla ei ole oikeutta samaan terveydenhoitoon kuin Tanskassa asuvilla. Jos hakijalla on riittäväsi varoja, voi ulkomaalaisvirasto päättää, ettei hän saa ilmaista terveydenhoitoa.

Opinto- ja työtoiminta. Turvapaikanhakijat eivät saa tehdä ansiotyötä. Täysi-ikäiset hakijat ovat kuitenkin velvoitettuja osallistumaan päivittäisten asioiden hoitoon vastaanottokeskuksessa. Työ voi olla esimerkiksi siivoamista, toimistotyötä tai muuta keskuksen ylläpitoa. Taloudellista tukea voidaan vähentää, jos hakija ei osallistu näihin tehtäviin. Hakija voi myös osallistua palkattomaan harjoitteluun tai vapaaehtoistyöhön vastaanottokeskuksen ulkopuolella.

Hiljattain maahan saapuneet turvapaikanhakijat osallistuvat vastaanottokeskuksessa koulutukseen, jossa kerrotaan heidän velvollisuuksistaan, oikeuksistaan ja eduistaan. Kun on päätetty, että hakijan turvapaikkahakemus käsitellään Tanskassa, on hakijalla oikeus osallistua englannin kielen, oman äidinkielen sekä ammatilliseen opetukseen. Täysi-ikäisen hakijan, jonka hakemuksen käsittely on yhä kesken, tulee osallistua hänelle vastaanottokeskuksessa tarjottavaan koulutukseen. Koulutus voi käsittää yleistaitojen ja ammattitaitojen opiskelua.

Lapset. Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on oikeus käydä koulua aina yhdeksänteen luokkaan asti samoin kuin Tanskan kansalaisilla. Opetus voidaan järjestää yhteistyössä vastaanottokeskuksen kanssa. Lisäksi turvapaikanhakijalapsille voidaan tarjota muuta erityisopetusta vastaanottokeskuksessa. Taitojen riittäessä turvapaikanhakijalapset voivat jatkaa peruskoulua tavallisessa tanskalaisessa koulussa.

Kansainvälistä suojelua hakevan kuukausittainen taloudellinen tuki Pohjoismaissa

	Hinta- indek- si 2009	Yksin asuva aikuinen / perheenpää		Puoliso		Lapsi	
		Majoitus ilman aterioita	Majoitus aterioineen	Majoitus ilman aterioita	Majoitus aterioineen	Majoitus ilman aterioita	Majoitus aterioineen
Norja	154	380 € (yksinhuoltaja- lisä 95 €)	145 € (yksinhuoltaja- lisä 50 €)	250 €	145 €	165—200 € (täysi-ikäinen lapsi 244 €)	100 €
Tanska	139	300 €	190 €	260 €	150 €	290 €	110 €
Suomi	120	290 €	85 €	245 €	70 €	185 €	55 €
Ruotsi	104	200 €	70 €	170 €	55 €	105—140 €	30 €

Hintaindeksi perustuu Eurostatin elintarvikehintaindeksiin vuodelta 2009 (27 EU-jäsenvaltion keskiarvo 100). Muut luvut perustuvat Euroopan muuttoliikeverkoston kautta syksyllä 2009 saatuihin tietoihin sekä Tanskan pakolais-, maahanmuutto- ja kotouttamisministeriön julkaisuun ”Report by the Committee of Experts on asylum rules of other countries” kesältä 2009. Luvut ovat eri lähteiden ja valuuttakurssien muuttamisen vuoksi epätarkkoja. Suomen luvut vastaavat tässä hallituksen esityksessä ehdotettua vastaanottorahan perusosan määrää, joka on suuruusluokaltaan sama kuin hakijalle nykyisin maksettava toimeentulotuki.

Taulukko on yhteenveto Pohjoismaissa kansainvälistä suojelua hakevalle rahana maksettavan tuen yleisimmistä määristä, kun hakemukset ratkaistaan normaalissa turvapaikkamenettelyssä. Edellä tässä luvussa on kunkin maan kohdalla erikseen selvitetty tuen maksamisen yksityiskohtia. Esimerkiksi Tanskassa maksetusta kuukausittaisesta tuesta vähennetään majoituttaessa ilman aterioita noin 75 €, jos hakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio on vielä epäselvä tai jos hakija on jo saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen ja maasta poistamispäätöksen. Jos hakemus ratkaistaan nopeutetussa menettelyssä ilmeisen perusteettomana, hakija ei saa Tanskassa lainkaan rahallista tukea. Lisäksi hakija voi ainakin Ruotsissa ja Suomessa tarvittaessa saada täydentävää taloudellista tukea välttämättömiin kuluihin. Norjassa vastaanottokeskusten asukkaat voivat rahallisen tuen lisäksi saada hyödykkeinä mm. vaatteita. Suomessa tukea voidaan myös alentaa 20 %:lla, jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työtoiminnasta.

Eräät muut maat

Alankomaat

Alankomaissa turvapaikanhakijoiden vastaanotosta vastuussa oleva keskusviranomaisen (*Centraal Orgaan opvang asielzoekers, COA*) on itsenäinen hallintovirasto, jota rahoittaa oikeusministeriö.

Majoitus. Hakijat majoitetaan turvapaikkamenettelyn alussa kauttakulkukeskukseen. Jos turvapaikkahakemusta ei ratkaista nopeutetussa menettelyssä eli 48 tunnissa, turvapaikanhakijalle tarjotaan majoitusta hakemuksen käsittelyn ajaksi tavallisessa vastaanottokeskuksessa. Maasta poistamisen täytäntöönpanoa odottavat kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat majoitetaan erilliseen paluukeskukseen. Kielteisen päätöksen saaneiden hakijoiden edellytetään lähtevän maasta 28 päivän kuluessa. Jos hakija ei ole määräaikaan mennessä poistunut maasta, hänet sijoitetaan suljettuun keskukseen enintään 12 viikoksi. Jos maasta poistaminen ei ole onnistunut määräaikaan mennessä, si-

joitusta suljettuun keskukseen voidaan kuitenkin jatkaa pidempään.

Taloudellinen tuki. Keskusviranomaisen antaa turvapaikanhakijoille ruoka- ja käyttörahaa. Alkuvaiheessa hakijoille annetaan taskurahaa. Ruuan ja majoituksen lisäksi aikuiset saavat 129,48 euroa kuukaudessa, lapset vähemmän. Jos ruokaa ja majoitusta ei tarjota, tuki on aikuisille 220 euroa kuukaudessa. Lisäksi maksetaan tukea muita kuluja varten: kertausmäärä vaatteisiin sekä virkistys- ja koulutuskuluja. Turvapaikanhakijoiden on ilmoitauduttava viikoittain hakemuksen käsittelyn aikana sormenjälkijärjestelmän kautta. Jos hakija jättää ilmoittautumatta kahtena peräkkäisenä viikkona, hakemus katsotaan peruutetuksi ja oikeus etuuksiin lakkaa.

Terveydenhuoltopalvelut. Turvapaikanhakijoilla on pääsääntöisesti samat oikeudet terveyspalveluihin kuin Alankomaissa vakituisesti asuvilla henkilöillä. Jokaisessa vastaanottokeskuksessa toimii terveydenhoitoyksikkö, joka antaa turvapaikanhakijoille perusterveydenhuollon palveluja. Kauttakulukeskuksiin sijoitetut ovat oikeutettuja vain välttämättömään hoitoon. Turvapaikanhakijoille järjestetään sairauskulu- ja vastuuvakuutus.

Opinto- ja työtoiminta. Vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus opiskella hollannin kieltä ja yhteiskuntatietoa. Kaikissa vastaanottokeskuksissa kauttakulukeskuksia lukuun ottamatta turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus tehdä omat ruokansa. Tavallisissa vastaanottokeskuksissa sekä paluukeskuksissa järjestetään monipuolista toimintaa, kuten iltaohjelmaa, itsepuolustuskursseja ja erityisesti naisille suunnattua toimintaa. Aukkaiden on siivottava omat huoneensa sekä yhteiset tilat, ja he voivat osallistua keskustusten korjaus- ja ylläpitoihin. Tehtäviin osallistumatta jättävien taloudellista tukea voidaan pienentää. Paluukeskuksiin sijoitetulle tarjotaan mahdollisuus osallistua paluuhaastattelun. Paluuhaastattelusta kieltäytyminen voi johtaa paluutuen menettämiseen, esimerkiksi kotimaassa käytettäväksi tarkoitettujen työkalujen tai muiden varusteiden menettämiseen.

Lapset. Alle 12-vuotiaat yksin tulleet turvapaikanhakijat sijoitetaan tavallisimmin sijaisperheeseen. 12—15 -vuotiaat yksin tul-

leet turvapaikanhakijat majoitetaan ympäri vuorokauden valvottuina pidettäviin ryhmäkoteihin. 16—18-vuotiaat turvapaikanhakijat sijoitetaan ryhmäkoteihin tai lapsille suunniteltuihin vastaanottokeskuksiin.

Jokaisella alle 18-vuotiaalla on oikeus lailliseen edustajaan, joka allekirjoittaa alaikäisen henkilön turvapaikkahakemuksen. Toisaalta lapsi voi kieltäytyä edustajasta. Lailliset edustajat järjestää oikeusministeriön rahallisesti tukema organisaatio nimeltä Nidos. Edustajat hyväksyy tuomari, joka valtuuttaa Nidosin tekemään oikeudellisia päätöksiä lapsen puolesta. Edustaja voidaan myös asettaa lapselle, jonka vanhempi on alaikäinen tai joka on ihmiskaupan uhri.

Belgia

Belgiassa vuonna 2007 voimaan tulleen vastaanottolain mukaan jokaisella turvapaikanhakijalla on oikeus arvokkaan elämän mahdollistaviin vastaanotto-olosuhteisiin turvapaikkahakemuksen käsittelyn menettelytavasta riippumatta. Laki edellyttää lisäksi erityisjärjestelyjä lasten ja haavoittuvien ryhmien osalta. Liittovaltion vastaanottoviranomainen (*Fedasil*) myöntää hakijoille annettavat tuet ja huolehtii vastaanotosta yhteistyökumppaniensa kanssa. Vastaanottoviranomaista valvoo kotoutumisesta ja köyhyyden vastaisesta taistelusta vastaava valtiosihteerin yhdessä maahanmuutto- ja turvapaikka-asioista vastaavan ministerin ja valtiosihteerin kanssa.

Majoitus. Turvapaikkahakemuksen jättämisen jälkeen vastaanottoviranomainen ohjaa hakijan vastaanottokeskukseen ja hakijalle annetaan esite, jossa kerrotaan hänen oikeuksistaan vastaanoton aikana. Jokaiselle hakijalle osoitetaan myös sosiaalityöntekijä, joka avustaa häntä turvapaikkamenettelyssä ja järjestää muuta apua tarpeen mukaan. Neljän kuukauden vastaanottokeskuksessa oleskelun jälkeen hakija voi anoa oikeutta siirtyä yksityismajoitukseen. Vastaanottoviranomainen valvoo vastaanottokeskuksia varmistaakseen vastaanoton yhdenmukaisuuden. Myös useat kansalaisjärjestöt ylläpitävät vastaanottokeskustoimintaa ja yksityismajoitusta.

Taloudellinen tuki. Vastaanottokeskuksessa asuville aikuisille maksetaan taskurahaa

26 euroa kuukaudessa. Lapsille maksettava summa on sitä pienempi. Vastaanottokeskukset tarjoavat majoituksen, ruoan, vaatteet, terveydenhoidon, sosiaalisen ja psykologisen avun, tulkkipalvelut, oikeusapua, opetusta ja mahdollisuuden osallistua vapaaehtoisen palvelun ohjelmaan. Yksityismajoitusta ei tueta taloudellisesti, ja pienissä keskuksissa voi saada osan hyödykkeistä rahana. Taskurahaa voidaan korottaa, jos hakija osallistuu yhteisöpalveluun, esimerkiksi siivoukseen. Harkinnanvaraista tukea voidaan myöntää poikkeustapauksissa sosiaalivirastosta. Turvapaikan hakijat ovat oikeutettuja taloudelliseen tukeen koko turvapaikkamenettelyn ajan. Kielteisen päätöksen saaneet saavat tukea siihen päivään saakka, jona heidät on veloitettu lähtemään maasta. Vastaanottolain mukaan taloudellista tukea koskevista päätöksistä voi valittaa työtuomioistuimeen.

Terveys- ja huoltopalvelut. Terveys- ja huoltopalvelut ovat kaikkien hakijoiden saatavilla riippumatta siitä, asuvatko he vastaanottokeskuksissa vai eivät. Terveys- ja huoltopalvelusta vastaa joko sairaalalääkäri tai yksityinen yleislääkäri.

Opinto- ja työtoiminta. Aikuisilla turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus osallistua vastaanottokeskusten järjestämille kursseille, joilla opetetaan esimerkiksi kieliä, atk-taitoja, ruoanlaittoa ja ompelamista. Myös muiden kuin vastaanottokeskuksen järjestämille kursseille voi osallistua. Vastaavaa opinto- ja työtoimintaa järjestetään myös yksityismajoituksessa asuville. Lisäksi vastaanottokeskukset järjestävät urheilu- ja kulttuuritoimintaa.

Lapset. Belgiassa on kaksi vastaanottokeskusta, jotka on varustettu erityisesti ilman huoltajaa olevien lasten majoittamiseen. Koulunkäynti on pakollista 6–18 -vuotiaille, ja heille järjestetäänkin erityisiä koulunkäyntiin valmistavia kursseja. Tätä nuoremmille järjestetään esikoulutoimintaa. Belgian lainsäädäntö velvoittaa viranomaisia ilmoittamaan jokaisesta ilman huoltajaa olevasta lapsesta oikeusministeriön alaiselle holhousvirastolle, joka nimittää alaikäiselle edunvalvojan. Edunvalvojat ovat holhousviraston kouluttamia ja valvomia henkilöitä, yleensä vapaaehtoisia, jotka saavat rahallisen korvauksen työstään.

Ranska

Ranskassa turvapaikanhakijoiden vastaanotto on valtion rahoittamaa ja pääasiassa kansalaisjärjestöjen ylläpitämää. Valtakunnallisesta ohjauksesta ja suunnittelusta vastaa maahanmuuttoa, kotouttamista, kansallista identiteettiä ja kehityskysymyksiä hoitavan ministeriön alaisuudessa toimiva maahanmuuttoviranomainen OFII (*Office français de l'immigration et de l'intégration*), jonka vastuulla on maahanmuuttajista huolehtiminen heidän ensimmäisten viiden maassa oleskeluvuotensa aikana.

Majoitus. Turvapaikkamenettelyn alussa hakijat majoitetaan kauttakulkukeskuksiin. Tällaisen parin kuukauden mittaisen väliaikaisen majoituksen saaneelle pyritään järjestämään paikka vastaanottokeskuksesta, jossa voi asua koko turvapaikkamenettelyn ajan. Vastaanottokeskusten paikkamäärä ei ole viime vuosina ollut turvapaikanhakijoiden määrään nähden riittävä. Hakijat ovat voineet joutua etsimään vaihtoehtoja majoitusta viime kädessä jopa asunnottomien keskuksista, jotka majoittavat ihmisiä vain yhdeksi yöksi kerrallaan, eivätkä tarjoa ruokia. Vastaanottokeskusten kapasiteettia pyritään vuonna 2010 lisäämään tuhannella asiakaspaikalla.

Taloudellinen tuki. Määräaikaista taloudellista tukea maksetaan vain niille turvapaikanhakijoille, joilla ei ole mahdollisuutta majoittua vastaanottokeskuksissa ja jotka eivät ole tarjotusta majoituksesta kieltäytyneet. Tuen edellytyksenä on lisäksi todistus kyvyttömyydestä huolehtia omasta toimeentulosta. Turvapaikanhakijoille myönnetty taloudellinen tuki on noin 300 euroa kuukaudessa eikä siihen voi saada huoltajakorotusta. Aluehallinto- tai kunnallisviranomaiset voivat lisäksi myöntää ylimääräistä taloudellista tukea poikkeustapauksissa.

Terveys- ja huoltopalvelut. Sosiaali- ja terveyspalveluina turvapaikanhakijoille tarjotaan yleistä sairausvakuutusta, joka kattaa hakijan sekä hänen puolisonsa ja alaikäisten huollettavien kaikki lääke- ja sairaalakulut. Jos todistusta perhesiteistä ei ole, hakijan on tehtävä valahtoinen ilmoitus, jotta myös puoliso ja lapset kuuluisivat vakuutuksen piiriin. Ennen sairausvakuutuksen voimaantulon

alkamista turvapaikanhakijoilla on pääsy ensiapuun, jonka määräämät lääkkeet ovat ilmaisia. Ranskassa on myös kansalaisjärjestöjä, jotka tarjoavat hammas- ja silmälääketeellistä sekä psykologista apua niille turvapaikanhakijoille, joilla ei ole sairausvakuutusta. Paikalliset terveystoimikunnat tarjoavat yleensä terveys- ja sosiaalipalveluja lapsille ja äideille ilman vakuutusta. Yli kolme kuukautta Ranskassa oleskelleet turvapaikanhakijat, joiden hakemus käsitellään nopeutetussa menettelyssä, voivat hakea valtion terveydenhoitoavustusta.

Opinto- ja työtoiminta. Aikuisille opetetaan vastaanottokeskuksissa ranskaa. Muu toiminta on vapaaehtoistyön varassa.

Lapset. Yli 3-vuotiaat turvapaikanhakijalapsen lapset voivat päästä kouluun ja 6–16-vuotiaille koulunkäynti on pakollista ja ilmaista. Myös toisen asteen opetukseen osallistuminen on mahdollista. Ranskassa ilman huoltajaa olevalle lapselle nimitetään tilapäisen asiainhoitajan, joka neuvoo ja edustaa lasta hallinnollisissa ja oikeudellisissa asioissa. Tilapäinen asiainhoitaja edustaa lasta, kunnes hänelle määrätään edunvalvoja. Suurimmalle osalle ilman huoltajaa olevista lapsista nimitetään ammattiedunvalvoja, mutta edunvalvonta voidaan määrätä myös mahdollisille sukulaisille.

Saksa

Saksassa turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskeva lainsäädäntö kuuluu sisäasiainministeriön hallinnonalalle. Osavaltioilla on kuitenkin vastuu turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestämisestä käytännössä ja eroja osavaltioiden kesken on paljon.

Majoitus. Turvapaikanhakija majoitetaan turvapaikkamenettelyn ensimmäisten kolmen kuukauden ajaksi osavaltion vastaanottokeskukseen. Tämän jälkeen hakija majoitetaan toiseen paikalliseen osavaltion tai paikallishallinnon ylläpitämään vastaanottokeskukseen. Turvapaikanhakijalla on velvollisuus majoittua vastaanottokeskuksessa. Tästä velvollisuudesta voidaan poiketa hakijan terveydentilaan, yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvästä tai muusta pakottavasta syystä.

Taloudellinen tuki. Turvapaikanhakijalle myönnetään turvapaikanhakijoiden toimeentulosta annetun lain mukaisesti taloudellista tukea, jos hänellä ei ole tuloja tai varallisuutta. Hyödykkeinä annettavalla toimeentulolla, johon luetaan muun muassa majoitus, lämmitys, sähkö, kalusteet ja kodinkoneet, on aina etusija rahana maksettavaan toimeentulotukeen nähden. Turvapaikanhakijoille annetaan myös maksusitoumusseleitä sekä tietyn summan sisältäviä maksukortteja päivittäistavaroiden hankintaan.

Turvapaikanhakijoille rahana maksettavan kuukausittaisen taloudellisen tuen suuruus on perheen aikuisella 184 euroa, alle kahdeksanvuotiaalla 112,48 euroa ja muilla perheenjäsenillä 158,50 euroa. Vastaanottokeskuksessa asuville turvapaikanhakijoille maksetaan kuukausittaista käyttörahaa, jonka suuruus on alle 15-vuotiaalla 20,45 euroa ja 15 vuotta täyttäneellä 40,90 euroa. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää esimerkiksi raskaana olevien äitien ja vastasyntyneiden erityismenojen, erityistarpeisten lasten sekä koulutarvikkeista aiheutuvien menojen kattamiseen. Jos turvapaikkahakemus on vielä neljän vuoden kuluttua hakemuksen jättämisestä ratkaisematta, turvapaikanhakijalle myönnetään toimeentulotukea samoin ehdoin kuin Saksan kansalaiselle, jolloin rahana maksettavan toimeentulotulotuen osuus nousee huomattavasti.

Terveydenhuoltopalvelut. Turvapaikanhakijalla on oikeus välttämättömään sairaanhoitoon ja hammashoitoon. Muuta kuin akuuttia hoitoa vaativien terveyspalveluiden saamiselle on saatava sosiaaliviranomaisen lupa. Turvapaikanhakijalla on oikeus säännöllisiin terveystarkastuksiin sekä tarpeellisiin rokotuksiin. Alle kuusivuotiailla on oikeus lapsille suunnattuun lääkäri- ja hammaslääkärintarkastukseen, ja myös raskaana oleville ja vastasyntyneiden äideille voidaan myöntää laajempi pääsy terveyspalveluihin. Turvapaikanhakijalla on oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin kielteisen päätöksen jälkeenkin aina maasta poistumiseen saakka. Jos turvapaikkahakemus on ratkaisematta vielä neljän vuoden kuluttua hakemuksen jättämisestä, turvapaikanhakijalla on oikeus samoihin terveyspalveluihin kuin Saksan kansalaisella.

Opinto- ja työtoiminta. Turvapaikanhakijoiden oikeus kieli- tai muuhun koulutukseen vaihtelee osavaltioittain. Turvapaikanhakijoille kuitenkin järjestetään erilaista arkielämää tukevaa toimintaa yhteistyössä kuntien kanssa.

Lapset. Joissakin osavaltioissa alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on oppivelvollisuus ja joissakin osavaltioissa heillä on vapaaehtoinen mahdollisuus käydä koulua. Alle 16-vuotiaat ilman huoltajaa ovat alaikäiset turvapaikanhakijat majoitetaan lastensuojeluviranomaisten ylläpitämiin tai valvomiin vastaanottokeskuksiin. Useissa osavaltioissa myös 16 vuotta täyttäneillä lapsilla on mahdollisuus majoittua tällaiseen alaikäisyksikköön. Ilman huoltajaa olevalla 16 vuotta täyttäneellä alaikäisellä turvapaikanhakijalla on itsenäinen puhevalta turvapaikkamenettelyssä. Muissa oikeudellisissa asioissa 16 vuotta täyttäneitä turvapaikanhakijaa edustaa hänelle määrätty edunvalvoja. Holhoustuomioistuimien määrää alle 16-vuotiaalle ilman huoltajaa olevalle turvapaikanhakijalle turvapaikkamenettelyä varten edunvalvojan. Edunvalvoja avustaa tätä menettelyn kaikissa vaiheissa. Edunvalvoja voi olla turvapaikanhakijan sukulainen, perheenjäsen tai paikallisen nuorisotoimen edustaja.

Sveitsi

Sveitsissä turvapaikkahakemusten tutkimisesta sekä turvapaikka-, oleskelulupa- ja maasta poistamispäätöksistä ja vastaanoton valvonnasta on vastuussa liittovaltion maahanmuuttoviranomainen (*Bundesamt für Migration*).

Majoitus. Turvapaikkahakemukset jätetään liittovaltion viranomaisen ylläpitämiin rekisteröintikeskuksiin, joihin suurin osa hakijoista myös majoitetaan. Jos turvapaikkahakemusta ei saada käsitellyksi kohtuullisessa ajassa, hakija osoitetaan johonkin kantonin majoitettavaksi pois liittovaltion vastuulta. Suurin osa kantoneista sijoittaa turvapaikanhakijat aluksi vastaanottokeskuksiin ja menettelyn myöhemmässä vaiheessa yksityismajoitukseen. Perheenjäsenet pyritään sijoittamaan saman kantonin alueelle.

Taloudellinen tuki. Turvapaikanhakijan taloudellisesta tukemisesta säädetään turva-

paikkalaissa, kantonien sosiaalihuoltolaeissa sekä asiasta vastaavan liittovaltion maahanmuuttoviranomaisen suosituksissa. Sveitsin liittotasavallan perustuslain mukaan kantonit ovat vastuussa sosiaaliavustusten antamisesta tarpeessa oleville. Kantonit valvovat turvapaikanhakijoille myönnettävän taloudellisen tuen jakamista, jota käytännössä voivat hoitaa yhteisöt, järjestöt tai yksityiset yritykset. Liittovaltio korvaa kantoneille sosiaaliavustuksesta aiheutuneet menot.

Sosiaaliavustuksen tulee kattaa muun muassa ruoka, suoja, vaatteet ja perusterveydenhuolto. Turvapaikanhakijoille maksettava sosiaaliavustus on kuitenkin pienempi kuin Sveitsin kansalaisille ja oleskeluluvan saaneille maksettava avustus. Tietyin edellytyksin turvapaikanhakija voi saada vanhuus-, vammais- tai työttömyyseläkkeen sekä sairausvakuutuksen. Sosiaaliavustus voidaan maksaa käteisenä tai antaa luontoisetuina. Kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat eivät pääsääntöisesti ole oikeutettuja yhteiskunnan tarjoamiin tukiin, mutta perustuslain mukaan heille on kuitenkin taattava vähimmäistason mukainen toimeentulo.

Terveystuotopalvelut. Jokaisella Sveitsissä asuvalla henkilöllä tulee olla sairausvakuutus, jota edellytetään myös turvapaikanhakijoilta. Perusmuotoinen sairausvakuutus kattaa sairauksista, onnettomuuksista sekä synnytyksestä aiheutuvat kulut.

Lapset. Alle 16-vuotiaille turvapaikanhakijoilla on oikeus ilmaiseen koulunkäyntiin. Alaikäiselle turvapaikanhakijalle osoitetaan edustaja, joka on vastuussa lapsen edun toteutumisesta turvapaikkamenettelyssä.

Yhdistynyt kuningaskunta

Yhdistyneessä kuningaskunnassa turvapaikanhakijoiden vastaanotto kuuluu sisäasiainministeriön alaisen maahanmuuttoviranomaisen (*The UK Border Agency*) vastuulle.

Majoitus. Turvapaikanhakijalle osoitetaan asunto yleensä pääkaupungin ulkopuolelta, ellei asuminen pääkaupungissa tai sen läheisyydessä ole välttämätöntä esimerkiksi terveydenhoidollisista syistä. Turvapaikanhakija voi asua myös yksityismajoituksessa. Tällöin turvapaikanhakijalla on ilmoittautumisvelvollisuus, joka voidaan toteuttaa myös

teknisin välinein tapahtuvana elektronisena valvontana.

Taloudellinen tuki. Maahanmuuttoviranomainen voi hakemuksesta maksaa varattomalle turvapaikanhakijalle taloudellista tukea. Avustuksen saajan tulee allekirjoittaa sopimus, jossa hän sitoutuu asumaan osoitetussa majoituspaikassa ja ilmoittamaan kaikista olosuhdemuutoksista.

Yksin asuvan aikuisen rahallisen tuen määrä vastaa 186,26 euroa kuukaudessa. Täydentävää tukea voidaan maksaa raskaana oleville ja alle kolmevuotiaiden lasten äideille sekä kertakorvauksena lapsen syntymän jälkeen. Jos kielteisestä oleskelulupapäätöksestä valitetaan, taloudellista tukea maksetaan hakemuksen lainvoimaiseen ratkaisuun saakka. Jos kielteisestä päätöksestä ei valiteta, toimeentulotuen maksaminen ja oikeus ilmaiseen asumiseen lakkaavat 21 päivän kuluttua kielteisen päätöksen tiedoksi antamisen jälkeen. Kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden oletetaan poistuvan maasta vapaaehtoisesti. Heille voidaan edelleen antaa majoitus ja taloudellista tukea makсутoumuksina, jos he voivat esittää perustellun esteen maasta poistumiselleen tai selvitystä omaehtoisen maasta poistumisen edistymisestä. Ne turvapaikanhakijat, joilla on alaikäisiä huollettavia, saavat kuitenkin tukea maasta poistumiseensa saakka. Myös ilman huoltajaa olevat alaikäiset ja muut haavoittuvassa asemassa olevat saavat tukea maasta poistumiseensa asti.

Terveydenhuoltopalvelut. Turvapaikanhakijalla on oikeus julkisen terveydenhuollon palveluihin. Tämän lisäksi voidaan varattomille turvapaikanhakijoille tarjota ilmaisia hammashuollon palveluja. Kielteisen päätöksen saaneilla turvapaikanhakijoilla on oikeus ainoastaan välttämättömiin terveyspalveluihin. Muuta terveydenhoitoa voidaan antaa terveydenhuollon ammattihenkilön harkinnan mukaisesti.

Opinto- ja työtoiminta. Turvapaikanhakijoille ei ole tarjolla erityisiä kursseja tai muuta toimintaa. Täysi-ikäisiä turvapaikanhakijoita pidetään koulutuksen suhteen ulkomalaisina opiskelijoina ja heidän tulee pääsääntöisesti maksaa kaikki opiskelusta aiheutuvat kulut. Joissakin tapauksissa turvapaikanhaki-

jat voivat kuitenkin saada rahoitusta esimerkiksi englannin kielen kursseihin.

Lapset. Alle 16-vuotiaat turvapaikanhakijalapsat ovat oikeutettuja samaan perusopetukseen kuin maan omat kansalaiset. Yli 16-vuotiaat lapset saavat tarvittaessa rahoitusta opintoihinsa samoin ehdoin kuin kansalaiset. Paikallisilla lastensuojeluviranomaisilla on velvollisuus turvata ilman huoltajaa olevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden hyvinvointi. Tarveharkintaiseen hyvinvoinnin turvaamiseen kuuluu mm. majoituksesta huolehtiminen. Turvapaikanhakijoille neuvontaa antavalla järjestöllä (*The British Refugee Council*) on merkittävä rooli ilman huoltajaa olevan lapsen avustamisessa. Ilman huoltajaa olevalla alaikäisellä turvapaikanhakijalla on oltava turvapaikkapuhuttelussa mukanaan aikuinen, johon lapsi luottaa. Tämä aikuinen voi olla esimerkiksi oikeudellinen avustaja, sosiaalityöntekijä, sukulainen, lääkäri, kirkon työntekijä, opettaja taikka hyväntekeväisyysjärjestön tai Punaisen Ristin edustaja.

2.3 Nykytilan arviointi

Kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotto

Voimassa oleva kotouttamislaki on vuosien ajan antanut hyvän perustan kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiselle ja kehittämiselle. Kotouttamislain vastaanottoa koskevien säännösten tavoite turvata kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien toimeentulo ja huolenpito on edelleen ajankohtainen. Lain luettavuutta kuitenkin vaikeuttaa se, että laki sisältää kahta erilaista toimintaa, maahanmuuttajien kotouttamista ja kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa koskevat säännökset. Lakiin on lisäksi sen voimassaoloaikana tehty paljon muutoksia, mikä osaltaan on tehnyt siitä rakenteeltaan jossain määrin sekavan. Se, miten vastaanottoa koskevat säännökset tällä hetkellä jakautuvat lain ja eri alemmanasteisten säännösten kesken, ei kaikilta osin vastaa perustuslain vaatimuksia, eikä jako ole myöskään käytännön soveltamisen kannalta aivan selkeä.

Toimivaltaisia viranomaisia koskevia säännöksiä on hiljattain muutettu siirtämällä vastuu vastaanotosta työministeriöltä sisäasiainministeriölle ja vastuu vastaanoton käytännön ohjauksesta silloisilta työ- ja elinkeinokeskuksilta Maahanmuuttovirastolle. Hallinnon kokoaminen on osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi hallinnonalan kokonaisvaltaisen ohjauksen ja etenkin vastaanoton ja turvapaikkatutkimuksen ja -päätöksenteon yhdensuuntaisen kehittämisen näkökulmasta.

Kuntien ja yksityisten yhteisöjen tai säätiöiden mahdollisuus järjestää käytännön vastaanottopalveluja valtion ohella on vastaanoton usein nopeasti vaihtuvien tarpeiden vuoksi tarkoituksenmukaista säilyttää nykyisellään. Myöskään kustannusten korvaamisen osalta ei ole tarvetta muuttaa nykyistä peruslinjaa. Vastuu kustannusten korvaamisesta on säilytettävä valtiolla ja kansainvälistä suojelua hakevien määrin vaihteluihin on pystytävä vastaamaan joustavasti. Käytännön menettelyjen osalta säännöksiä on kuitenkin tarpeen täsmentää, koska työ- ja elinkeinokeskusten tehtävien siirryttyä osittain Maahanmuuttovirastolle ja osittain elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille on ilmennyt joitakin epäselvyyksiä etenkin lapsen edustajalle maksettavaan palkkioon ja kulukorvauksiin liittyen.

Kansainvälistä suojelua hakevat ovat vastaanottopalvelujen pääasiallisin kohderyhmä. Ongelmia on kuitenkin aiheutunut siitä, että hakijamäärien kasvettua myös kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneiden määrä vastaanottokeskuksissa on kasvanut viime vuosina. Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus ei ole pystynyt osoittamaan oleskeluluvan saaneille asuntoja kunnista ilman kuukausien viivettä. Viiveiden vuoksi oleskeluluvan saaneilla tulee olla oikeus vastaanottopalveluihin siihen saakka, kunnes heille on järjestynyt asunto ja mahdollisuus muuttaa kuntaan.

Voimassa olevassa kotouttamislaissa ei ole säädetty siitä, kuka päättää kansainvälistä suojelua hakevan majoittamisesta vastaanottokeskukseen tai siirtämisestä toiseen vastaanottokeskukseen. Käytännön ongelmia on saattanut syntyä etenkin ruuhkatilanteissa, jos vastaanottokeskukset ovat olleet siirron tarpeesta eri mieltä. Käytännön ongelmati-

lanteiden välttämiseksi laissa olisi tarpeen säätää sekä päätöksentekijästä että Maahanmuuttoviraston mahdollisuudesta osallistua tarvittaessa päätöksentekoon.

Kansainvälistä suojelua hakeville Suomessa maksettavan toimeentulotuen on arveltu houkuttelevan tänne hakijoita, joilla ei ole esittää perusteita suojelun tarpeelle. Viime vuosina etenkin unionin kansalaisten on epäilty hakevan Suomesta suojelua juuri taloudellisen tuen toivossa. Syksyllä 2009 sisäasiainministeriö selvitti eri jäsenvaltioissa kansainvälistä suojelua hakeville maksettavan taloudellisen tuen suuruutta ja selvityksen perusteella näytti siltä, että Suomessa rahana maksettu tuki oli muita korkeampi. Hakijoille hyödykkeinä annettavan tuen osuutta nostettiin ja rahana maksettavan tuen osuutta vastaavasti pienennettiin helmikuun alussa 2010 voimaan tulleella toimeentuloa koskevalla sisäasiainministeriön asetuksella, mutta samassa yhteydessä nostettiin esiin kysymys tarpeesta muuttaa hakijoille maksettavan taloudellisen tuen rakennetta. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoi sisäasiainministeriön toimeentuloa koskevaan asetukseen liittyvässä lausunnossaan, että kansainvälistä suojelua hakeville maksettava taloudellinen tuki tulisi eriyttää toimeentulotuesta. Sen lisäksi, että toimeentulotukijärjestelmä on ehkä houkuttellut Suomeen hakemaan kansainvälistä suojelua ilman perustetta, se soveltuu joiltain osin hankalasti vastaanotto toimintaan. Hakijoillehan järjestetään vastaanottokeskuksissa majoitus ja muita vastaanottopalveluja, jotka korvaavat osan niistä menoista, joita toimeentulotuella on tarkoitus kattaa.

Unionin kansalaisten jättämien turvapaikkahakemusten määrän kasvettua pyrittiin vastaanottojärjestelmän houkuttelevuutta vähentämään myös tarjoamalla joissakin vastaanottokeskuksissa hakijoille täysi ateriapalvelu. Aiemmin täysi ateriapalvelu oli järjestetty vain ilman huoltajaa oleville lapsille. Tarjoamalla ateriat haluttiin vähentää hakijoille rahana maksettavan toimeentulotuen osuutta. Täysi ateriapalvelu on tarkoitettu vain lyhyen aikaa vastaanottokeskuksissa oleskeleville, erityisesti niille, joiden hakemukset ratkaistaan nopeutetussa menettelyssä. Ateriapalvelun laajentamista ei ole pidetty

tarkoituksenmukaisena sen kalleuden ja hakijoita passivoivan luonteen vuoksi.

Ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakijoiden määrän kasvu vuosina 2008 ja 2009 sai aikaan käytännön muutoksia lasten majoittamisessa. Yli 16-vuotiaita alettiin majoittaa niin sanottuihin tukiasuntoihin, joista ei kuitenkaan ole säädetty lailla. Lähellä täysikäisyyttä olevia lapsia majoitettiin myös joihinkin kansanopistoihin. Ilman huoltajaa olevien lasten vastaanottojärjestelmää onkin arvosteltu siitä, että nämä uudet järjestelyt eivät täytä voimassa olevan kotouttamislain mukaisia, lastensuojelulakiin perustuvia lasten majoituksen edellytyksiä. Jatkossa olisi tarpeen luoda lailla säädetty perusta erilaisten majoitusmuotojen kehittämiseksi ja samalla säätää edellytyksistä, jotka mahdollisten uusien majoitusmuotojen tulee täyttää.

Lasten vastaanottoon liittyen on esitetty myös pitemmälle meneviä ehdotuksia, joiden mukaan vastuu ilman huoltajaa olevien lasten vastaanotosta tulisi siirtää sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen ja käytännön toiminta kuntien lastensuojeluviranomaisille. Vastaanottolakihankkeen aikana tätä ei kuitenkaan ole voitu selvittää riittävästi, vaan sitä varten ehdotetaan perustettavaksi oma erillinen selvityshankkeensa.

Keskustelua on herättänyt myös lasten pääsy perus- tai valmistavaan opetukseen. Kunnilla ei ole velvollisuutta järjestää opetusta kansainvälistä suojelua hakeville oppivelvollisuusikäisille ja käytännöt perus- tai valmistavaan opetukseen pääsyssä vaihtelevatkin jossain määrin riippuen vastaanottokeskuksen sijaintipaikkakunnasta. Myös lasten siirtojen vastaanottokeskuksesta toiseen on katsottu häiritsevän osallistumista perusopetukseen. Opetuksen järjestämisvelvollisuudesta keskusteltiin tätä hallituksen esitystä koskevassa kuntalain mukaisessa neuvottelussa, mutta Suomen Kuntaliiton kanssa ei saavutettu yksimielisyyttä kuntia koskevasta veloitteesta järjestää kansainvälistä suojelua hakeville oppivelvollisuusikäisille perusopetukseen valmistavaa opetusta. Lasten vastaanottoa selvittävän hankkeen yhteydessä on tarpeen selvittää myös se, miten lapsille turvataan nykyistä paremmin pääsy perus- ja valmistavaan opetukseen. Maahanmuuttoviraston syyskuussa 2010 tekemän selvityksen

mukaan yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta oppivelvollisuusikäiset turvapaikanhakijalapsen kuitenkin saivat opetusta.

Voimassa olevan kotouttamislain mukaan edustajan tehtäviin kuuluu oikeus määrätä lapsen asumisesta. Joissakin vastaanottokeskuksissa tämä on aiheuttanut käytännön ongelmia ja onkin pidetty tarkoituksenmukaisempana, että ilman huoltajaa olevan lapsen majoituksesta päättäisi vastaanottokeskus tämän edustajaa kuultuaan. Niin ikään on esitetty, että edustajien kelpoisuudesta tehtäväänsä säädettäisiin laissa nykyistä tarkemmin. Hakijamäärien kasvaessa edustajista oli pulaa ja monet toimivat edustajina vähäisellä kokemuksella.

Voimassa olevan kotouttamislain säännös kansainvälistä suojelua hakevalle turvatuista välttämättömistä terveyspalveluista on osoittautunut tukinnanvaraiseksi ja johtanut erilaisiin käytäntöihin eri vastaanottokeskuksissa. Asiaa selvittänyt eduskunnan apulaisoikeusasiamies on esityksessään lainsäädännön täsmentämiseksi joulukuussa 2009 todennut, että kotouttamislaissa tulisi määritellä selkeästi ja täsmällisesti, mitä käsite ”välttämättömät terveyspalvelut” pitää sisällään. Terveystieteen palveluja koskevaa säännöstä on tarpeen selkeyttää viittausten terveydenhuollon lainsäädäntöön.

Ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyville lainmuutoksille on nähty olevan tarvetta eri tahoilla. Kansallisena ihmiskaupparaportoitajana toimiva vähemmistövaltuutettu luovutti ensimmäisen kertomuksensa ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä eduskunnalle 9 päivänä kesäkuuta 2010. Raportissa esitetään kolmisenkymmentä suositusta ihmiskaupan vastaisen toiminnan tehostamiseksi ja uhrien aseman parantamiseksi. Raportoiija kiinnittää huomiota myös auttamisjärjestelmän toimintaan. Muutostoiveita ovat esittäneet myös auttamisjärjestelmän toteuttajat, niin vastaanottokeskukset kuin muutkin järjestelmässä mukana olevat toimijat.

Kotouttamislain henkilörekistereihin liittyvät säännökset eivät kaikilta osin vastaa tämän hetken tarpeita. Kansainvälistä suojelua hakevien vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista varten ylläpidettävää asukasrekisteriä koskevissa säännöksissä ei sallita toimeentulotuki- tai terveystietojen tallettamista rekis-

teriin. Kun vastaanottokeskuksissa kuitenkin maksetaan toimeentulotukea ja annetaan terveydenhuoltopalveluja, näitä tietoja käytännössä käsitellään ja kootaan. Asukkaiden oikeusturvan, hyvän hallinnon ja yhdenmukaisten käytäntöjen varmistamiseksi on tärkeää, että asiasta säädetään laissa. Niin ikään on tarpeen säätää lapsen edustajaa koskevien tietojen rekisteröinnistä. Edustajatietojen rekisteröimättömyys on nähty puutteeksi etenkin Maahanmuuttovirastossa, joka maksaa edustajien palkkiot ja kulukorvaukset.

Kotouttamislain viimeisin muutos (637/2010) koski unionin kansalaisille ja heihin rinnastettaville järjestettyjen vastaanottopalvelujen rajoittamista. Muutoksen tavoitteena oli vähentää unionin kansalaisten tekemiä perusteettomia turvapaikkahakemuksia. Muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 25/2010 vp) todettiin, että muutoksen vaikutuksia on seurattava tarkasti ja jos tavoitetta ei saavutettaisi ja kunnille aiheutuisi odottamattomia kustannuksia, tulisi tilannetta tarkastella uudelleen. Erityisesti oli siis esitetty huoli siitä, että vastaanoton ulkopuolelle joutuvat unionin kansalaiset aiheuttaisivat kunnille kustannuksia kääntymällä kuntien sosiaaliviranomaisten puoleen. Mainittu lainmuutos tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2010, ja sen vaikutuksia on vielä liian varhaista arvioida kokonaisuudessaan. Maahanmuuttoviraston turvapaikanhakijoita koskevien lokakuun tilastotietojen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että unionin kansalaisten määrä on selvästi vähentynyt. Kun kesäkuun loppuun mennessä bulgarialaisia turvapaikanhakijoita oli tullut Suomeen yhteensä 425 ja yksin kesäkuun aikana 139, heinäkuussa heitä tuli vain 40 ja elokuukuussa yhteensä 18. Romanianlaisia hakijoita tuli heinä-lokakuussa 2, kun heitä oli puolen vuoden aikana tullut yhteensä 92.

Vastaanottolakihankkeen yhteydessä nousi esiin myös kysymys kansainvälistä suojelua hakevalle annettavasta oikeudellisesta neuvonnasta ja oikeusavusta. Katsottiin kuitenkin, ettei asiasta tulisi säätää laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Sisäasiainministeriö perustaa erillisen hankkeen asian selvittämiseksi.

Laki Maahanmuuttovirastosta

Maahanmuuttovirastosta annetun lain (156/1995) 2 pykälän 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto vastaa turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta ja suunnittelusta. Momenttia on tarpeen muuttaa, koska kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevassa lakiehdotuksen ehdotetaan säädettäväksi, että Maahanmuuttovirastolle kuuluisi vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksen ja suunnittelun lisäksi myös vastaanotto toiminnan valvonta. Momenttia on tarpeen muuttaa myös vastaamaan ehdotetussa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetussa laissa käytettyjä termejä.

Momentissa käytetty sana turvapaikanhakija ehdotetaan muutettavaksi kansainvälistä suojelua hakevaksi vastaamaan ulkomaalaislaissa käytettyä määritelmää.

Ehdotetuissa laeissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja kotoutumisen edistämisestä ehdotetaan muutoksia rekisterisääntöksiin, minkä vuoksi on tarpeen muuttaa Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 pykälän 3 momenttia, jossa käsitellään Maahanmuuttoviraston ylläpitämiä rekistereitä.

Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä

Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002, jäljempänä *säilöön otettujen kohtelusta annettu laki*) 1 § sisältää viittauksen kotouttamislakiin. Lakiviittaus on tarpeen muuttaa siten, että siinä viitataan tässä hallituksen esityksessä esitettyyn lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Lain 12 §:ssä säädetään käyttörahasta ja toimeentulotuesta. Säännös on tarpeen muuttaa, koska tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi taloudellista tukea koskevia säännöksiä. Lain 33 ja 34 §:ssä säädetään henkilötietojen käsittelystä, tietojensaantioikeudesta, tietojen luovuttamisesta ja salassapidosta. Näitä säännöksiä on tarpeen muuttaa siksi, että rekisterisäännöksiä ja tiedonsaanti-

oikeuksia koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi tässä hallituksen esityksessä.

Ulkomaalaislaki

Ulkomaalaislain turvapaikkapuhuttelua koskeva 97 a §, tiedonsaantioikeutta koskeva 105 a § ja maahantulijoiden rekisteröintiä laajamittaisessa maahantulossa koskeva 133 § sisältävät viittauksen kotouttamislain 26 §:ään, jossa säädetään vailla huoltajaa olevan lapsen edustamisesta. Viittaus on tarpeen muuttaa.

Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 22 §:ssä viitataan kotouttamislakiin. Viittaus on tarpeen muuttaa siten, että siinä viitataan tässä hallituksen esityksessä esitettyyn lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta.

Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta

Vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetun lain (660/2001) tietojensaantioikeutta koskevassa 7 §:ssä viitataan kotouttamislain 25 a §:ään, jossa säädetään ihmiskaupan uhrien auttamisen sisällöstä. Viittaus on tarpeen muuttaa. Vastaava säännös on tämän hallituksen esityksen 33 §:ssä.

Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuutta koskevassa 25 §:ssä on viittaus turvapaikanhakijoiden vastaanotto toimintaa harjoittavaan yksikköön. Lainkohta on tarpeen muuttaa vastaamaan ehdotetussa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetussa laissa käytettyjä termejä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Vastaanottolakihanke asetettiin lokakuussa 2009 kotouttamislain kokonaisuudistushankkeen rinnalle valmistelemaan erillinen laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Hankkeen tarkoituksena on ensisijaisesti ollut varmistaa, että uuden kotoutumisen edistämistä koskevan lain tullessa voimaan ja nykyisen kotouttamislain kumoutuessa vastaanottotoiminnalla on sen vaatima lainsäädännöllinen perusta. Tavoitteena on ollut valmistella yksiselitteiset säännökset, joilla turvataan kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien sekä ihmiskaupan uhrien toimeentulo ja huolenpito.

Hankkeessa on pyritty johdonmukaiseen ja rakenteeltaan selkeään lakiin, joka edistää vastaanottopalvelujen tarjonnan yhdenmukaisuutta eri vastaanottokeskuksissa. Niin ikään on perustuslain edellyttämällä tavalla otettu alemmantasoisista säädöksistä lakiin kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat säännökset.

Merkittävimmät muutokset koskevat vastaanottokeskusten maksaman taloudellisen tuen irrottamista yleisestä toimeentulotuesta. Toimeentulotuen sijasta aikuisille maksettaisiin jatkossa vastaanottorahaa ja ilman huoltajaa oleville lapsille käyttörahaa. Rahan suuruudesta säädettäisiin laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Vastaanottorahan ja etenkin käyttörahan myöntäminen olisi toimeentulotuen myöntämistä yksinkertaisempaa ja soveltuisi siksi yleistä toimeentulotukea paremmin kansainvälistä suojelua hakevien vastaanoton tarpeisiin. Muutoksella pyrittäisiin vähentämään taloudellisen tuen houkuttelevuutta perusteettomien hakemusten jättämiseen. Ilman huoltajaa oleville lapsille maksettava käyttöraha olisi nykyistä taloudellista tukea selvästi pienempi, ja käyttörahan saajille annettaisiin siksi vastaanottokeskuksessa täysi ylläpito. Muilta osin rahana maksettavan tuen keskimääristä suuruutta ei ole tarkoitus muuttaa nykyisestä.

Esityksen tavoitteena on ottaa entistä paremmin huomioon lapsen etu. Lapsen etua koskevaa säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi viittauksin lastensuojelulakiin. Joitakin vuosia sitten alkanutta käytäntöä majoittaa 16–17 -vuotiaita tukiasuntoloihin ehdotetaan jatkettavaksi. Tukiasuntoloiden katsotaan sopivan hyvin useille lähellä täysi-ikäisyyttä oleville nuorille ja lisäksi tukiasuntolat ovat majoitusmuotona ryhmäkoteja kus-

tannustehokkaampia. Tätä varten ilman huoltajaa oleville 16–17 -vuotiaille tarkoitetuista tukiasuntoloista ja siellä majoittuvien lasten enimmäismäärästä ja heitä hoitavien työntekijöiden vähimmäismäärästä ehdotetaan säädettäväksi laissa. Voimassa olevan lain mukaiset ryhmäkodit on silti tarkoitus säilyttää edelleen pääasiallisena vaihtoehtona kaikenikäisten lasten majoittamiseen. Ryhmäkotien ja tukiasuntoloiden lisäksi mahdollistettaisiin lasten majoittaminen tietyin edellytyksin myös muissa heille tarkoitetuissa majoituspaikoissa.

Yhdenmukaisten palvelujen turvaamiseksi ehdotetaan, että terveydenhuoltopalveluista säädetään nykyistä täsmällisemmin. Lakiehdotuksen terveydenhuoltoa koskevassa säännöksessä ehdotetaan viitattavaksi terveydenhuollon lainsäädäntöön kiireellisen hoidon turvaamiseksi kansainvälistä suojelua hakeville. Tämän lisäksi säädettäisiin oikeudesta terveydenhuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimiin muihin terveystalouteihin. Tilapäistä suojelua saavat ja lapset saisivat nykyisen käytännön mukaisesti samat terveydenhuoltopalvelut kuin Suomessa asuvat.

Ehdotuksessa on perustuslain 124 §:n sääntely huomioon ottaen haluttu täsmentää säännöksiä, jotka koskevat muiden kuin viranomaisten toimintaa vastaanotto- ja järjestelykeskusten ylläpitäjänä ja vastaanottopalvelujen tuottajina. Tähän liittyen ehdotetaan säädettäväksi nykyistä tarkemmin Maahanmuuttoviraston vastaanottopalvelujen järjestämiseksi solmimien sopimusten sisällöstä. Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös muiden kuin viranomaisten rikosoikeudellisesta virkavastuusta heidän käyttäessään julkista valtaa vastaanottoon liittyviä tehtäviä hoitaessaan.

Täsmennyksiä ja täydennyksiä ehdotetaan niin ikään muun muassa ateriapalveluun, majoittamis päätökseen, edustajan kelpoisuuteen ja henkilörekistereihin liittyen. Ehdotetut muutokset vastaavat pitkälti nykyisiä käytäntöjä. Säättämällä niistä laissa pyritään parantamaan yhdenvertaista kohtelua, toiminnan läpinäkyvyyttä sekä kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumista.

Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi lakiin voimassa olevasta kotouttamislaista sellaisenaan. Tarkennetun ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa arvioimaan on asetettu oma, sisäasiainministeriön johdolla toimiva ohjausryhmänsä. Ohjausryhmä laatii vuoden 2010 loppuun mennessä toimenpidesuosituksen ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen. Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevien säännösten muuttamiseksi tulaa valmistelemaan myöhemmin erillinen hallituksen esitys.

4 Esityksen vaikutukset

Tämän esityksen tarkoituksena on ensisijaisesti varmistaa, että vastaanottotoiminnalla on sen vaatima lainsäädännöllinen perusta ehdotetun lain kotoutumisen edistämiseksi tullessa voimaan ja nykyisen kotouttamislain kumoutuessa. Ehdotetut muutokset ovat suurimmaksi osaksi nykyisten säännösten täsmentämistä ja käytäntöjen saattamista lain tasolle.

Hakijoille maksettavan taloudellisen tuen irrottaminen yleisestä toimeentulotuesta yksinkertaistaa jossakin määrin tuen myöntämismenettelyä ja tuen rakennetta. Varsinaisesti muutoksella kuitenkin haetaan signaali-vaikutusta. Kansainvälistä suojelua hakeva oleskelee Suomessa laillisesti, mutta aina hakemuksensa ratkaisemiseen asti kuitenkin väliaikaisesti. Hän saa osan toimeentulosta ja huolenpidosta hyödykkeinä vastaanottokeskuksesta, eikä siksi ole tarkoituksenmukaista antaa kuvaa, että hänellä olisi samanlainen oikeus rahana maksettavaan toimeentulotukeen kuin maassa asuvalla henkilöllä. Merkittävää taloudellista vaikutusta muutoksella ei ole. Ehdotettu vastaanottorahan suuruus vastaa kansainvälistä suojelua hakevalle nykyisin maksettavaa tukea. Ilman huoltajaa oleville lapsille maksettaisiin jatkossa vastaanottorahan sijasta käyttörahaa, joka on vastaanottorahaa pienempi. Merkittäviä kustannusvaikutuksia muutoksella ei kuitenkaan olisi. Aiemmin lasten oli katettava toimeentulotuella esimerkiksi ruoka- ja vaatemenojaan, mutta nyt vastuu näistä siirtyisi vastaanottokeskuksille.

Tukiasuntoloista säättäminen vakiinnuttaa sen taloudellisen vaikutuksen, mikä tukiasumisen käyttöön ottamisella on ollut. Tukiasuntoloissa voi yhdessä rakennuksessa asua enemmän alaikäisiä ja heitä kohden tarvitaan vähemmän henkilökuntaa kuin lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa. Käytännössä tukiasumista on järjestetty jo vuodesta 2008. Säättämällä tukiasuntolaan majoittamisen edellytyksistä turvataan paitsi kustannustehokkaamman toiminnan jatkuminen myös alaikäisen hoito ja kasvat.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia viranomaisten toimivaltaan tai tehtäviin, myöskään menettelytapoja ei merkittävästi muuteta. Maahanmuuttoviraston tehtäviin ehdotetaan lisättäväksi vastaanoton valvonta. Sen on kuitenkin käytännössä jo katsottu sisältyvän virastolle annettuun ohjausvastuuseen. Säättämällä majoittamista ja asukkaan siirtoa koskevasta päätöksenteosta ja Maahanmuuttoviraston mahdollisuudesta osallistua tarvittaessa päätöksentekoon pyritään käytännön ongelmatilanteiden joustavaan ratkaisemiseen. Siirtyminen toimeentulotuen myöntämisestä vastaanotto- ja käyttörahan myöntämiseen johtaa niin ikään vain vähäisiin menettelytapojen muutoksiin. Vastaanottorahan myöntämisessä noudatetaan pitkälti toimentulotuesta annetussa laissa säädettyjä menettelyjä. Uutena ehdotetaan säädettäväksi vastaanottokeskuksen johtajan tai tiettyjen työntekijöiden velvollisuudesta ottaa haltuun hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle vaarallisia tai omaisuutta vahingoittavia aineita ja esineitä sekä mahdollisuudesta tarkastaa vastaanottokeskuksen asukkaan käytössä olevat tilat. Muutoksella pyritään lisäämään sekä vastaanottokeskuksen asukkaiden että henkilökunnan turvallisuutta.

Entistä täsmällisemmällä lailla pyritään vaikuttamaan vastaanottopalvelujen tarjontaan siten, että palvelut olisivat mahdollisimmat yhdenmukaiset vastaanottokeskuksesta, sitä ylläpitävästä tahosta tai sen sijainnista riippumatta. Tavoitteena on kansainvälistä suojelua hakevien entistä suurempi yhdenvertaisuus. Nykyistä täsmällisemmät vastaanottopalveluja koskevat säännökset mahdollistavat paremmin myös haavoittuvassa asemassa olevien huomioon ottamisen palveluja tarjottaessa. Vaikka monet lasten vas-

taanottoon liittyvät kysymykset jäävät selvittäväksi myöhemmin erillisessä hankkeessa, myös lapsen asemaan liittyviä tarkennuksia ehdotetaan. Lapsen etu otettaisiin huomioon nykyistä paremmin ja säättämällä tukiasuntoloista lain tasolla turvattaisiin lähellä täysi-ikäisyyttä olevien lasten hoito ja kasvat.

5 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu sisäasiainministeriössä. Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevan lain valmistelemiseksi asetettiin hanke 13 päivänä lokakuuta 2009. Hankkeessa kuultiin aluksi joidenkin vastaanottokeskusten työntekijöitä vastaanottoa koskevien säännösten muutostarpeista. Hankkeen valmistelua ohjaamaan asetettu poikkihallinnollinen ohjausryhmä kokoontui kaikkiaan neljä kertaa. Ohjausryhmään kuuluivat sisäasiain-, oikeus-, sosiaali- ja terveys- sekä opetus- ja kulttuuriministeriön edustajat. Lisäksi ohjausryhmässä oli edustajat Maahanmuuttovirastosta, valtion vastaanottokeskuksesta, Vähemmistövaltuutetun toimistosta, Kuntaliitosta sekä eräistä kansainvälistä suojelua hakevien kanssa työtä tekevästä järjestöistä. Valmistelun aikana pidettiin lisäksi asiantuntijakokouksia liittyen muun muassa toimeentulotukeen, terveyspalveluihin, ihmiskaupan uhrien auttamiseen sekä lasten vastaanottoon.

Esityksestä pyydettiin lausuntoa 101 sidosryhmältä. Lausuntoja saatiin kaikkiaan 40. Lakiuudistusta pidettiin yleisesti tarpeellisena ja kiireellisenä. Ehdotettujen säännösten katsottiin olevan nykyisiä säännöksiä selkeämmät. Erityisesti pidettiin hyvänä sitä, että monia käytäntöjä ja alemmanasteisissa säännöksissä säädettyjä asioita ehdotetaan otettavaksi lakiin. Monissa lausunnoissa toivottiin kuitenkin, että ilman huoltajaa olevia lapsia ja ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset olisi uudistettu tässä yhteydessä. Ne toivottiin uudistettaviksi mahdollisimman nopeasti erillishankkeissa.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Tämän kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevan hallituksen esityksen

rinnalla on sisäasiainministeriössä valmisteltu hallituksen esitys laiksi kotoutumisen edistämisestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 185/2010 vp). Näillä lakiehdotuksilla on tarkoitus eriyttää voimassa olevan kotouttamislain kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevat säännökset omiksi laeikseen. Voimassa oleva kotouttamislaki ehdotetaan kumottavaksi uusien lakien voimaan tullessa. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että tässä esityksessä ehdotettu laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ehdotettu laki kotoutumisen edistämisestä tulevat voimaan samanaikaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut eduskunnalle hallituksen esityksen terveydenhuoltolaiksi (HE 90/2010 vp), jossa ehdotettujen lakien on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä toukokuuta 2011. Terveysdenhuoltolakea koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kiireellistä hoitoa koskevia kansanterveyslain (66/1972) 14 §:ää ja erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 3 §:ää. Tässä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettu terveydenhuoltopalveluja koskeva 26 § sisältää viittaukset mainittuihin kansanterveyslain ja erikoissairaanhoitolain säännöksiin. Niiden mahdolli-

set muutokset on otettava huomioon tämän hallituksen esityksen eduskuntakäsittelyssä.

Sisäasiainministeriö on antanut eduskunnalle 24 päivänä kesäkuuta 2010 hallituksen esityksen laeiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta (HE 98/2010 vp). Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu, mutta kuitenkin samanaikaisesti kuin lait, jotka sisältyvät hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi Europoliaa koskevan päätöksen eräiden säännösten täytäntöönpanosta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi, joka on annettu eduskunnalle 11 päivänä kesäkuuta 2010 (HE 81/2010). Henkilötietojen käsittelyä rajavartiolaitoksessa koskevassa esityksessä ehdotetaan muutettavaksi 22 §:ää, joka käsittelee rajavartiolaitoksen oikeutta saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä. Kyseisessä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi 22 §:n 2 momenttia siten, että siinä ei enää viitattaisi muihin lakeihin. Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan kyseisen momentin muuttamista siinä olevan lakiviittauksen johdosta. Kyseisen momentin muuttuminen esityksen HE 98/2010 vp johdosta tekisi tarpeettomaksi tässä esityksessä ehdotetun muutoksen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus. Lakiin ehdotetaan otettavaksi sen tarkoitusta määrittävä säännös. Ehdotuksen mukaan lailla turvattaisiin kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon EU:n lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Säännös korvaisi mainittujen ryhmien osalta voimassa olevan kotouttamislain 1 §:n, jossa määritetään kyseisen lain tavoitteet toimeentulon ja huolenpidon osalta samalla tavalla, mutta ilman viittausta perusoikeuksiin, EU:n lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin.

Pykälä olisi viranomaisten toimintaa yleisesti ohjaava säännös. Yksittäisissä soveltamistilanteissa lain säännöksiä tulisi tulkita lain tarkoituksen suuntaisesti. Pykälässä mainituilla toimeentulolla ja huolenpidolla viitataan erityisesti perustuslain 19 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Edellytyksenä on, että henkilö ei kykene hankkimaan tällaista turvaa omalla toiminnallaan taikka saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta henkilöiltä. Perustuslain 19 §:n 1 momentilla on läheinen yhteys saman lain oikeutta elämään turvaavaan 7 §:ään.

Lakia valmisteltaessa on erityisesti kiinnitetty huomiota siihen, että kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanoton ja ihmiskaupan uhrin auttamisen järjestämisestä säädettäisiin niin, että perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukainen kohtelu toteutuisi. Valmistelussa on niin ikään otettu huomioon EU:n lainsäädäntö, erityisesti vastaanottodirektiivi.

2 §. Soveltamisala. Pykälässä säädettäisiin lain henkilöllisestä ja asiallisesta sovelta-

misalasta. Sen mukaan vastaanottolakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä sovellettaisiin kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoon sekä ihmiskaupan uhrin auttamiseen.

Lain soveltamisalaa täsmennettäisiin lain 14 §:ssä. Kansainvälistä suojelua hakeneella voisi olla oikeus saada palveluja tämän lain nojalla, vaikka hän ei enää olisi hakija, vaan olisi saanut oleskeluluvan tai hänen hakemukseensa olisi tehty kielteinen päätös. Tilapäistä suojelua saavalla voisi niin ikään olla oikeus tähän lakiin perustuviin palveluihin jonkin aikaa vielä sen jälkeen, kun hän on saanut oleskeluluvan muulla perusteella tai hänen oleskeluoikeutensa Suomessa on päätynyt. Vastaanottopalveluja voitaisiin antaa myös niille, joiden tilapäistä suojelua koskevaa asiaa ei ole toistaiseksi ratkaistu.

Soveltamisalassa viitattaisiin myös vastaanottolain nojalla annettuihin säännöksiin, koska lain nojalla on tarkoitus antaa eräitä asetustasoisia säännöksiä valtuutuslainsäädännön perusteella.

3 §. Määritelmät. Pykälä sisältäisi laissa käytettyjen keskeisimpien käsitteiden määritelmät. Ehdotettu pykälä korvaisi voimassa olevan kotouttamislain määritelmiä koskevan 2 §:n 3—6 kohdat ja soveltamisalaa koskevan 3 §:n 2—4 momentit. Lisäksi määritettäisiin vastaanotto-, kauttakulku- ja järjestykeskus.

Kansainvälistä suojelua hakevalla tarkoitettaisiin ulkomaalaista, joka on hakenut kansainvälistä suojelua ulkomaalaislain 95 §:n mukaisesti. Ehdotettu määritelmä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 2 §:n 3 kohdan turvapaikanhakijan määritelmää. Käsite ehdotetaan muutettavaksi yhdenmukaisesti ulkomaalaislain määritelmän kanssa.

Tilapäistä suojelua saavalla tarkoitettaisiin ulkomaalaislain 109 §:n nojalla suojelua saanutta ulkomaalaista. Tilapäistä suojelua voidaan antaa ulkomaalaislain 109 §:n mukaan kansainvälisen suojelun tarpeessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka turvallinen paluu kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan ei ole mahdollinen sen vuoksi, että maasta tai sen lähialueilta on tapahtunut joukkopako aseel-

lisen selkkauksen tai muun väkivaltatilanteen taikka ympäristökatastrofin vuoksi. Tilapäisen suojelun antaminen edellyttää, että suojelun tarve voidaan arvioida lyhytaikaiseksi. Tilapäisen suojelun kesto on yhteensä enintään kolme vuotta. Tilapäistä suojelua saavalle myönnetään tilapäinen oleskelulupa.

Vastaanotolla tarkoitettaisiin vastaanotto- ja järjestelykeskusten sekä niiden järjestämisen vastaanottopalvelujen kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen. Määritelmä vastaisi pääpiirteissään voimassa olevan kotouttamislain 2 §:n 4 kohdan määritelmää, jonka mukaan vastaanotolla tarkoitetaan toimeentulon ja huolenpidon järjestämistä vastaanotto- tai järjestelykeskuksessa.

Vastaanottokeskuksella tarkoitettaisiin paikkaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan ja joka järjestää kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut. Lapsille tarkoitettujen ryhmäkodit ja tukiasunot olisivat myös vastaanottokeskuksia. Majoituspaikkana vastaanottokeskus voi olla joukkomajoitukseen tarkoitettu rakennus tai rakennusryhmä tai se voi muodostua päärakennuksesta, josta käsin vastaanottopalvelut järjestetään, ja useista toisistaan erillisistä asunnoista. Vastaanottodirektiivin 14 artiklan 1 kohta edellyttää, että jos asumisen järjestetään luontoisuorituksena, tämän olisi tapahduttava jollain seuraavista tavoista tai niiden yhdistelmällä: a) tiloissa, joita rajalla tehdyn hakemuksen käsittelyn ajan käytetään turvapaikanhakijoiden majoittamista varten; b) vastaanottokeskuksissa, joiden tarjoama elintaso on asianmukainen; c) yksityiskodeissa, erillisissä asunnoissa, hotelleissa tai muissa turvapaikanhakijoiden majoittamista varten mukautetuissa tiloissa. Vastaanottokeskuksista säädettäisiin lain 9 ja 10 §:ssä ja vastaanottopalvelujen sisällöstä lain 3 luvussa.

Kauttakulkukeskuksella tarkoitettaisiin vastaanottokeskusta tai sen osaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan turvapaikkatutkintaa ja -puhuttelua varten tai muuten lyhyeksi ajaksi. Kansainvälistä suojelua hakeva majoitettaisiin yleensä aluksi kauttakulkukeskuk-

seen, joka sijaitsee lähellä Maahanmuuttoviraston toimipistettä ja sellaista poliisin toimipistettä, jolle maahanmuuttoasiat on keskitetty. Turvapaikkatutkinnan ja -puhuttelun jälkeen hakija siirrettäisiin tarpeen mukaan toiseen vastaanottokeskukseen. Kansainvälistä suojelua hakeva, jonka hakemus ratkaistaisiin nopeutetussa menettelyssä, jäisi kuitenkin yleensä kauttakulkukeskukseen.

Järjestelykeskuksella tarkoitettaisiin paikkaa, johon majoitetaan ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia ja joka järjestää heidän vastaanottopalvelunsa. Järjestelykeskuksia tarvittaisiin tilanteissa, joissa Suomeen tulisi niin suuri määrä kansainvälistä suojelua hakevia tai muita ulkomaalaisia, ettei heitä voitaisi sijoittaa vastaanottokeskuksiin tai maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti ei olisi mahdollista tavallisessa menettelyssä. Järjestelykeskuksista säädettäisiin tämän lain 12 §:ssä.

Ihmiskaupan uhrilla tarkoitettaisiin henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella. Tämä oleskelulupa myönnetään, jos ihmiskaupan uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi, uhri on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi ja uhrilla ei ole enää sitettä ihmiskaupasta epäilyihin. Ihmiskaupan uhrilla tarkoitettaisiin myös henkilöä, jolle on annettu ulkomaalaislain 52 b §:ssä tarkoitettu vähintään kolmenkymmenen päivän ja enintään kuuden kuukauden harkinta-aika, jona hänen tulee päättää, tekeekö hän viranomaisten kanssa yhteistyötä. Ihmiskaupan uhrilla tarkoitettaisiin lisäksi henkilöä, jonka muutto voidaan olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa. Ihmiskaupan uhri voi siten olla myös henkilö, jolla ei ole mahdollisuutta tai tarvetta saada edellä mainittua harkinta-aikaa tai oleskelulupaa. Ihmiskaupan uhrin määritelmä on tarkoitettu joustavaksi, jotta käytännön auttamistyössä esiin tulevat erilaiset tilanteet tulisivat tarpeen mukaan katetuiksi ja kynnys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään pääsemiselle olisi matala. Uhrin olisi myös välttämätöntä saada apua välittömästi, kun

tarve ilmenee. Tässä esityksessä ei ole tarkoitus muuttaa ihmiskaupan uhrin määritelmää siitä, miten siitä säädetään voimassa olevassa kotouttamislaissa. Perustelujen osalta onkin tässä yhteydessä tarpeen viitata hallituksen esityksen (HE 183/2006 vp) määritelmiä ja soveltamisalaa koskevien 2 ja 3 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Ihmiskaupan uhrin auttamisella tarkoitetaan vastaanottokeskuksen ihmiskaupan uhrille järjestämiä palveluja ja tukitoimia, joiden tarkoituksena on uhrin toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen. Palvelujen tarkoituksena on edistää uhrin toipumista, lisätä hänen toimintakykyään ja tukea hänen kotoutumistaan tai turvallista paluutaan. Auttamisjärjestelmän sisällöstä on säädetty tarkemmin 4 luvussa. Määritelmä vastaa voimassa olevan lain 2 §:n 6 kohdan määritelmää.

4 §. *Suhde muihin lakeihin.* Pykälässä todettaisiin lain suhde keskeisiin hallinto-oikeudellisiin säädöksiin, hallintolakiin (434/2003) ja hallintolainkäyttölakiin (586/1996). Laissa tarkoitettujen asioiden käsittelyssä sovellettaisiin hallintolakia. Laissa tarkoitettuja hallintoasioita olisivat vastaanottopalveluja ja ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat hakemukset sekä ilman erillistä hakemusta vireille tulevat vastaanotto- ja ihmiskaupan uhreille tarkoitettujen palvelujen antamista ja epäämistä koskevat asiat, niiden valmistelu, niihin liittyvät päätökset ja päätösten täytäntöönpanotoimet. Hallintolakia sovellettaisiin täydentävästi siltä osin kuin laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ei ole hallintoasian käsittelyä tai hallintoasiassa noudatettavaa menettelyä koskevia säännöksiä. Hallintolainkäyttölakia sovellettaisiin menettelyyn hallintotuomioistuimissa, jollei laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta erikseen toisin säädetä.

5 §. *Lain soveltaminen lapseen.* Voimassa olevan kotouttamislain 19 §:n 4 momentin mukaan vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Nykyistä säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi viittaamalla lastensuojelulakiin sekä säätämällä lapsen toivomusten ja mielipiteiden selvittämisestä ja huomioon ottamisesta, lapsen kuulemisesta sekä lasta koskevien asioiden kiireellisyydestä.

Pykälän 1 momentti sisältäisi yleisen säännöksen lapsen edun huomioon ottamisesta. Sovellettaessa tätä lakia kahdeksaatoista vuotta nuorempaan olisi kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen etua arvioitaessa olisi otettava huomioon, mitä lastensuojelulaissa säädetään lapsen edun arvioimisesta.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lapsen edun periaate on nimenomaisesti kirjattu YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklaan, jonka mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lain-säädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeuksia koskevan komitean yleiskommentti 6 (2005) ohjaa lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen soveltamisesta, kun kyseessä ovat ilman huoltajaa olevat alaikäiset. Sen mukaan lapsen etua määritettäessä on otettava kokonaisvaltaisesti huomioon lapsen henkilöllisyys, kansalaisuus, kasvatus, etninen, kulttuurinen ja kielellinen tausta sekä haavoittuvuus ja suojelutarpeet. Vastaanottodirektiivin 18 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu pannaan täytäntöön direktiivin alaikäisiä koskevia säännöksiä.

Lastensuojelulain 4 § täsmentää lapsen edun arviointia ja edellyttää sellaista lasta koskevien ratkaisujen tekemistä, jolla voidaan turvata lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet; 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon; 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen; 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden; 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen; 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissaan; sekä 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lapsen etu on aina yksilöllinen ja sidottu lapsen kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Lapsen etu tulee harkita kokonaisuudessaan ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet, toivomukset ja mielipiteet. Lapsen edun arviointi edellyttää, että vastaanottokeskuksen henkilökuntaan kuuluu lapsen etuun perehtyneitä työntekijöitä. Sosiaalityöntekijät ovat usein keskeisessä asemassa, kun selvitetään lapsen mielipidettä ja etua. Sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevassa laissa (812/2000) on korostettu alaikäisen etua ja lapsen itsemääräämisoikeutta. Samoin potilaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain (785/1992) 7 §:ssä on säännös alaikäisen potilaan asemasta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämisestä ja huomioon ottamisesta lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen edun arviointi edellyttää lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämistä, minkä vuoksi selvittäminen olisi siis tehtävä lapsen iästä riippumatta.

Lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämisestä säädetään vastaavalla tavalla lastensuojelulain 20 §:ssä. Pykälässä todetaan lisäksi, että lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempinsa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen (HE 252/2006 vp) mukaan lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämisessä on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä niiden mukainen valmius itsensä ilmaisemiseen. Käytettävät menetelmät ja välineet sekä lapsen tarvitsema tuki ja apu määräytyvät sen mukaan. Pienen lapsen ollessa kyseessä voidaan muun muassa havainnoida lapsen käyttäytymistä ja hänen suhdettaan läheisiin ihmisiin. Varsinkin hyvin pienen lapsen toivomuksia ja mielipidettä voidaan selvittää myös välillisesti esimerkiksi lapselle läheisten henkilöiden, päiväkodin henkilöstön tai muiden asiantuntijoiden avulla kuulemalla heitä tai hankkimalla heiltä muuta selvitystä. Kouluikää lähestyvien ja sitä vanhempien lasten mielipiteiden ja toivomusten selvittäminen tapahtuu pääsääntöisesti keskustelemalla ja apuna voidaan käyttää lasten kanssa työskentelyyn

erikseen kehitettyjä välineitä. Lapsen mielipidettä selvittäessä on varmistuttava siitä, että lapsi voi aidosti ja vapaasti ilmaista käsityksensä asiasta. Lapsen täytyy tietää, miksi ja missä asiassa häntä kuullaan sekä mihin tarkoitukseen kuulemisessa kerättyjä tietoja käytetään. Lapsella tulee olla myös oikeus olla ilmaisematta mitään käsitystä asiasta. Lapsen mielipidettä selvittäessä on myös huomioitava se, että lapsella voi olla esimerkiksi suhteessa vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin lojaliteettiristiriitoja, jotka voivat vaikuttaa hänen mielipiteeseensä. Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen tulisi suorittaa lapselle mahdollisimman myönteisellä ja turvallisella tavalla, esimerkiksi lapsen haluamalla tavalla ja lapselle tutussa paikassa. Mielipiteen selvittämisen tapa on valittava lisäksi siten, ettei siitä aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa ja hänelle läheisten henkilöiden välisille suhteille.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin myös niistä tilanteista, joissa lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä. Lastensuojelulain 20 §:n 3 momentti sisältää vastaavan säännöksen. Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen mukaan säännöksen tarkoituksena on korostaa mielipiteen selvittämisen pääsääntöisyyttä ja sitä, että se voidaan jättää tekemättä vain poikkeuksellisesti. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen perusteltua. Viimeksi mainittu tilanne voisi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun käsiteltävänä on hakemus tai vaatimus, joka on selvästi perusteeton. Tällöin voi olla perusteltua, ettei lasta rasiteta toistuvasti hänen mielipiteensä selvittämisellä. Selvittäminen saattaa vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä esimerkiksi silloin, kun lapsen henkinen tila on sellainen, että mielipiteen selvittäminen järkyttäisi häntä tai rasittaisi häntä muuten kohtuuttomasti. Lapsen psyykinen suojeleminen tällöin mielipiteen selvittämisen edelle.

Edelleen 2 momentin mukaan kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa. Lapsen kuulemisesta on säädetty vastaavalla

tavalla lastensuojelulain 20 §:n 2 momentissa. Lapsen kuuleminen hallintolain 34 §:n mukaan voitaisiin jättää suorittamatta hallintolain kyseisessä pykälässä mainitulla perusteella. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lasta tulee kuulla iän ja kehitystason mukaan häntä itseään koskevis- sa hallinnollisissa ja oikeudellisissa ratkaisuissa. Sopimuksessa ei kuitenkaan ole asetettu ikäraja kuulemisvelvoitteelle. Hallintolain 14 §:ssä säädetään vajaanpuolalaisen puhevallasta. Kyseisen pykälän 3 momentissa viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta.

Pykälän 3 momentin mukaan lasta koskevat asiat olisi käsiteltävä kiireellisesti. Ilman huoltajaa olevat lapset ovat haavoittuvassa asemassa, minkä vuoksi etenkin heitä koskevat asiat tulisi käsitellä mahdollisimman pian.

6 §. Lain soveltaminen haavoittuvassa asemassa olevaan. Pykälässä ehdotetaan lakia sovellettaessa otettavaksi huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta. Pykälä korvaisi voimassa olevan kotouttamislain 19 §:n 3 momentin, jolla on saatettu kansallisesti voimaan vastaanottodirektiivin 17 artikla.

Vastaanottodirektiivin 17 artiklan mukaan haavoittuvassa asemassa olevina voidaan pitää alaikäisiä, erityisesti ilman huoltajaa olevia alaikäisiä, vammaisia, vanhuksia, raskaana olevia naisia, yksinhuoltajia, joilla on alaikäisiä lapsia, sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneita. Vastaanottodirektiivin esitöissä on mainittu myös transseksuaalit, joiden voi olla vaikeaa majoittua sen enempää naisten kuin miestenkään pariin. Komission joulukuussa 2008 antamassa ehdotuksessa vastaanottodirektiivin uudelleen laatimiseksi haavoittuvassa asemassa olevina voidaan niin ikään pitää ihmiskaupan uhreja, terveysongelmissa kärsiviä ja naimattomia naisia, jotka tulevat maista,

joissa esiintyy vakavaa sukupuoleen perustuvaa oikeudellista syrjintää. Luettelo ei ole tyhjentävä, vaan henkilön haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitettäisiin aina yksilöllisesti.

Erityistarpeen arvioisi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö mahdollisimman pian sen jälkeen, kun kansainvälistä suojelua, tilapäistä suojelua tai ihmiskaupan uhrin auttamista koskeva asia on tullut vireille. Käytännössä vastaanottokeskuksessa työskentelevä sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja haastattelevat lyhyesti jokaisen hakijan ensimmäisen kerran viikon kuluessa vastaanottokeskukseen saapumisesta. Pidempi haastattelu järjestetään kahden tai kolmen viikon kuluessa. Aikarajat vaihtelevat jossakin määrin keskusten välillä ja uusien asukkaiden määrästä riippuen. Haastatteluissa pyritään kartoittamaan hakijan tilanne kokonaisuutena. Hakijalle tehdään myös terveystarkastus. Lisäksi vastaanottokeskuksessa työskentelevät ohjaajat ovat velvollisia kertomaan terveydenhoitajalle ja sosiaalityöntekijälle huomattavissa asukkaalla mahdollisia erityistarpeita. Tarjottavat erityispalvelut suunnitellaan haastatteluissa ja seulonnoissa kerättyjen tietojen pohjalta. Terveystarkastajan tekemä kartoitus ja terveystarkastus ovat erityisen tärkeitä kauttakulkukeskuksissa, joissa kansainvälistä suojelua hakeva viipyy vain vähän aikaa turvapaikkatutkintaa tai -puhuttelua varten. Sosiaalityölle taas annetaan enemmän painoarvoa vastaanottokeskuksessa, jossa kansainvälistä suojelua hakeva viipyy päätöksen antamiseen asti.

Erityistarpeiden huomioon ottaminen edellyttää vastaanottokeskuksen henkilökunnalta tietoa pakolaisuudesta ja ihmiskaupasta, kulttuurisensitiivisyyttä sekä kykyä tunnistaa tarpeet, jotka johtuvat aiemmista traumaattisista kokemuksista, kuten vainosta tai vakavista ihmisoikeusloukkauksista. Majoitus ja muut vastaanottopalvelut tulee järjestää siten, että haavoittuvassa asemassa olevat tuntevat olonsa mahdollisimman turvalliseksi. Haavoittuva asema tulee ottaa huomioon myös annettaessa ohjausta ja neuvontaa, ja tarvittaessa haavoittuvassa asemassa oleva tulee ohjata asianmukaiseen hoitoon.

7 §. Kustannusten korvaaminen. Vastaanottodirektiivin 24 artiklan 2 kohdan mukaan jä-

senvaltioiden on myönnettävä riittävät varat direktiivin täytäntöön panemiseksi annettujen kansallisten säädösten yhteydessä.

Pykälän 1 momentti sisältäisi aluksi yleissäännöksen valtion korvausvastuusta. Valtio korvaisi tässä laissa tarkoitettua toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa. Säännös vastaa sisällöltään voimassa olevan kotouttamislain 4 §:n 1 momentin säännöstä. Tarkemmin kustannuksista on tällä hetkellä säädetty kustannusten korvaamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä.

Pykälän 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto maksaisi vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä palveluntuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä. Kulut korvattaisiin siltä ajalta, jona ulkomaalaisella on oikeus saada vastaanottopalveluja tämän lain 12 ja 14 §:n nojalla. Maahanmuuttovirasto maksaisi korvauksen myös sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalaisia (201/1994) tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

Pykälän 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto maksaisi hakemuksesta ilman huoltajaa olevan alaikäisen, jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa, edustajan palkkion edustamiseen käytetyn ajan perusteella. Maahanmuuttovirasto korvaisi myös edustamisesta aiheutuneet kulut. Sisäasiainministeriön asetuksella annettaisiin tarkempia säännöksiä palkkion maksamisen perusteista, palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä palkkion ja kulujen korvaamismenettelystä.

2 luku Vastaanotto

8 §. Vastaanoton ohjaus. Vastaanottodirektiivin 23 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava vastaanotto-olosuhteiden tason asianmukaisen ohjaamisen, seurannan ja valvonnan järjestämisestä. Toimivallan jaon sisäasiainministeriön ja Maahanmuuttoviraston välillä ehdotetaan pysyvän ennallaan. Nykyisin tehtävistä on säädetty kotouttamislain 6 §:ssä, jonka mukaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanoton yleinen kehittäminen, suunnittelu, ohjaus, seuranta ja yhteensovittaminen kuuluvat sisäasiainministeriölle. Ministeriölle

kuuluvat tehtävät on kuitenkin määritelty valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) 11 §:ssä. Sen mukaan ministeriö muun muassa käsittelee oman toimialansa toiminta- ja taloussuunnitteluasiat, lainvalmisteluasiat, tutkimusta, kehittämistä ja seurantaa koskevat asiat sekä muut sellaiset asiat, joiden on katsottava kuuluvan toimialan tehtävien hoitamiseen. Ohjesäännön 10 §:n mukaan ministeriöt toimivat tarpeen mukaan yhteistyössä keskenään toimivaltaisen ministeriön johdolla. Edelleen ohjesäännön 15 §:n mukaan sisäasiainministeriön toimialaan kuuluvat muun muassa maahanmuutto ja kansainvälinen suojelu, joiden osana vastaanottoa voidaan pitää. Sisäasiainministeriön vastaanoton ohjaukseen liittyvää toimivaltaa ei siten olisi tarpeen erikseen tässä laissa todeta.

Vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta sekä ihmiskaupan uhrin auttamisen toimeenpanon ohjaus kuuluisivat Maahanmuuttovirastolle. Maahanmuuttovirastossa on oma yksikkönsä vastaanotto-toimintaa varten. Voimassa olevan kotouttamislain 6 §:ssä ei erikseen mainita valvontaa, mutta sen on käytännössä katsottu sisältyvän virastolle annettuun ohjausvastuuseen. Valvonta ehdotetaan lisättäväksi säännökseen vastaanottodirektiivin sanamuotoa mukaillen. Valvonnan esiin nostaminen on perusteltua myös liittyen lakiehdotuksen 60—63 §:ssä säädettyyn oikeuteen ottaa vastaanotto- tai järjestelykeskuksen asukkaalta haltuun aineita ja esineitä ja tarkastaa asukkaan käytössä olevat tilat. Kyseessä on perustuslaissa turvattu oikeuksia sivuavat toimet, joiden valvonta on erityisen tärkeää. Ehdotetun säännöksen nojalla Maahanmuuttovirasto huolehtisi muun muassa vastaanoton taloussuunnittelusta. Virasto huolehtisi myös, että vastaanottoa paikkojen määrä vastaa niiden kulloistakin tarvetta ja varmistaisi valmiuden lisätä paikkoja joustavasti, jos hakijamäärät äkkiä kasvaisivat, mutta kysymys ei kuitenkaan olisi 12 §:n mukaisesta laajamittaisesta maahantulosta. Virasto antaisi tarvittaessa ohjeita hakijoiden sijoittamisesta eri vastaanottokeskuksiin turvapaikkatutkimuksen ja päätöksenteon kannalta järkevästi. Niin ikään virasto antaisi käytännön ohjeistusta vastaanottopalveluihin liittyen. Virasto koordinoisi

myös vastaanottokeskusten kautta tapahtuvaa vapaaehtoista paluuta.

9 §. *Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskukset.* Pykälän 1 momentin mukaan sisäasiainministeriö päättäisi valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista. Pykälä vastaisi vastaanottokeskusten osalta voimassa olevan kotouttamislain 6 §:n 4 momenttia. Valtion järjestelykeskusten perustaminen on voimassa olevan kotouttamislain perustelujen (HE 25/2001 vp) mukaan mahdollista 6 §:n 1 momentin nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että valtion vastaanotto- ja järjestelykeskukset olisivat Maahanmuuttoviraston alaisia. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamisasetuksen 11 §:ää. Maahanmuuttoviraston alaisena toimii tällä hetkellä kaksi valtion vastaanottokeskusta, Joutsenon ja Oulun keskukset.

Pykälän 3 momentin mukaan valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtajalta edellytettäisiin tehtävään soveltuvaa tutkintoa, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluiin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä. Asetuksessa säädettäisiin siitä, kuka nimittää vastaanottokeskuksen johtajan ja muut virkamiehet tai työsopimussuhteisen henkilökunnan sekä päättää virkavapaudesta. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää myös valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten työjärjestyksestä ja siitä, kuka työjärjestyksen hyväksyy.

10 §. *Muu kuin valtion vastaanotto- tai järjestelykeskus.* Saatuaan valtuudet sisäasiainministeriöltä Maahanmuuttovirasto voisi ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan sopia muun kuin valtion vastaanotto- tai järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta. Sopimus voitaisiin tehdä kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa. Ehdotettu pykälä korvaisi voimassa olevan kotouttamislain 6 §:n 4 momentin ja kustannusten korvaamista koskevan valtioneuvoston päätöksen 14 §:n säännökset. Voimassa olevan kotouttamislain

6 §:n 4 momentissa ei mainita järjestelykeskuksia, mutta sekä valtioneuvoston päätöksen edellä mainitun pykälän että voimassa olevan kotouttamislain 21 §:n perustelujen mukaan myös järjestelykeskusta voi ylläpitää muu kuin valtio. Säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi vastaanotto- tai järjestelykeskuksen perustamista koskevan sopimuksen sisällön osalta ja lisäksi ehdotetaan säädettäväksi rikosoikeudellisesta virkavastuusta.

Pykälän 1 momentin mukaista sisäasiainministeriön valtuutusta muun kuin valtion vastaanotto- tai järjestelykeskuksen perustamiseksi tarvittaisiin turvaamaan ministeriön mahdollisuus ohjata vastaanoton yleistä kehitystä. Keskusten perustamisen ja lakkauttamisen yhteydessä on otettava huomioon myös alueelliset vaikutukset. Sisäasiainministeriön kytkeminen päätöksentekoon tukisi vastaanottotoiminnan valtakunnallisen ulottuvuuden huomioon ottamista.

Käytännössä vastaanottokeskuksia on valtion ja kuntien lisäksi ylläpitänyt lähinnä Suomen Punainen Risti, jolla on pitkä kokemus vastaanottotoiminnan järjestämisestä Suomessa. Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksen mukaiseksi hoitamiseksi eikä vaarana perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Perustuslain 124 § edellyttää, että siirrettäessä julkinen hallintotehtävä viranomaiskoneiston ulkopuoliselle taholle huolehditaan säännösperusteisesti perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten turvaamisesta tässä toiminnassa. Hallintolain soveltamisalaa koskevan 2 §:n mukaan hallintolakia sovelletaan valtion liikelaitoksissa, julkisoikeudellisissa yhdistyksissä sekä yksityisissä niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Vastaanotto- tai järjestelykeskusta ylläpitävän palveluntuottajan olisi näin ollen vastaanottopalvelujen antamista ja epäämistä koskevissa asioissa, niiden valmistelussa, päätöksenteossa ja päätösten täytäntöpanossa noudatettava sekä hallintolain että tämän lain säännöksiä. Myös Maahanmuuttoviraston kanssa tekemässään sopimuksessa

vastaanotto- tai järjestelykeskusta ylläpitävä palveluntuottaja sitoutuisi noudattamaan oikeusturvan takeena olevia hallinnon yleislakeja, vaikka, kuten perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan (PeVL 13/2010 ja PeVL 3/2009) todennut, velvollisuus oikeusturvan takeena olevien hallinnon yleislakien noudattamiseen johtuu suoraan laista.

Pykälän 2 momentin mukaan muun kuin valtion vastaanotto- tai järjestelykeskuksen perustamista koskeva sopimus sisältäisi ainakin määräykset, jotka koskevat 1) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen tiloja ja henkilökuntaa; 2) vastaanottopalvelujen järjestämistä tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen; 3) kustannusten korvaamista; 4) ohjausta ja valvontaa; 5) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen laajentamista, supistamista ja lakkauttamista; sekä 6) valmiussuunnitelmaa. Sopimukseen kirjattaisiin perustettavan keskuksen sijainti, paikkamäärä ja perustiedot tilojen varustuksesta. Sopimuksessa sovittaisiin henkilöstörakenteesta ja henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. Tarkemmin henkilöstön määrästä ja henkilöstörakenteesta sovittaisiin kuitenkin vuosittain vastaanottokeskuksen toimintasuunnitelmaa ja talousarviota vahvistettaessa. Sopimuksessa todettaisiin vastaanottopalvelujen järjestäminen tämän lain mukaisesti ja hallinnon yleislakeja noudattaen sekä sovittaisiin kustannusten korvaamiseen liittyvistä menettelyistä. Niin ikään sopimuksessa todettaisiin vastaanoton käytännön toimintaan liittyvä Maahanmuuttoviraston suunnittelu-, ohjaus- ja valvontavastuu sekä Maahanmuuttoviraston ja Valtiotalouden tarkastusviraston oikeus tarkastaa palveluntuottajan tilinpitoa vastaanottopalvelujen järjestämisen osalta. Kansainvälistä suojelua hakevien määrän vaihtelun ja siihen liittyvän vastaanotto toiminnan joustavuustarpeen vuoksi sopimukseen olisi välttämätöntä kirjata myös määräykset vastaanotto- ja järjestelykeskuksen paikkamäärän lisäämisestä ja vähentämisestä sekä keskuksen lakkauttamisesta. Valmiussuunnitelman laatimista koskeva määräys tähtäisi riittävän joustavuuden varmistamiseen, kun on äkillinen tarve lisätä vastaanotto paikkoja ja henkilökuntaa poikkeuksellisen paljon.

Pykälän 3 momentin mukaan muun kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen

johtajan kelpoisuudesta olisi voimassa, mitä tämän lain 9 §:n 3 momentissa säädetään valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtajan kelpoisuudesta. Vastanotto- ja järjestelykeskuksen johtajalta edellytettäisiin tehtävään soveltuva tutkintoa, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluviin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että myös muuhun kuin viranomaiseen sovellettaisiin rikoslain (39/1889) 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä silloin, kun tämä käyttää julkista valtaa hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tehtäviä.

11 §. *Ulkomaalaisen säilöönoton järjestäminen.* Säilöön otettujen kohtelusta annettu laki sääntelee ulkomaalaislain 121 §:n nojalla säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelua erityisesti tähän tarkoitukseen varatussa säilöönottoyksikössä. Toistaiseksi ainoa säilöönottoyksikkö toimii Helsingissä Metsälän vastaanottokeskuksen yhteydessä.

Säilöön otettujen kohtelusta annetun lain 1 §:n 2 momentin mukaan säilöönottoyksiköstä on soveltuvin osin voimassa, mitä kotouttamislaissa säädetään turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Lain 2 §:n 1 momentin mukaan säilöönottoyksikkö voidaan perustaa valtion tai kunnan vastaanottokeskuksen yhteyteen. Kunnan ylläpitämän vastaanottokeskuksen yhteyteen säilöönottoyksikkö voidaan perustaa tekemällä siitä Maahanmuuttoviraston ja asianomaisen kunnan kesken sopimus. Kunnan on huolehdittava itse säilöönottoyksikön toiminnasta. Säilöönottoyksikön perustamisesta ja ylläpitämisestä kunnalle aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista. Lain 3 §:n mukaan sisäasiainministeriö vastaa laissa tarkoitetun toiminnan yleisestä kehittämisestä, suunnittelusta, ohjauksesta ja seurannasta. Säilöönottoyksikön käytännön toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta vastaa Maahanmuuttovirasto.

12 §. *Vastaanotto laajamittaisen maahanmuuttoviraston yhteydessä.* Pykälässä säädettäisiin nykyisen kotouttamislain 6 a §:n sisältöä vastaavasti menettelyistä, joita noudatetaan, jos Suomeen tulee lyhyessä ajassa poikkeuksellisen suuri määrä ulkomaalaisia. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottopalvelut järjes-

täisi järjestelykeskus, jos Suomeen tulisi niin suuri määrä ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia, ettei heitä voitaisi sijoittaa vastaanottokeskuksiin tai maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantuli- joiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ei olisi mahdollista.

Ulkomaalaislain 109 §:ssä säädetään tilapäisen suojelun antamisesta ulkomaalaiselle, jonka turvallinen paluu kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa ei ole mahdollista, koska maasta tai sen lähialueilta on tapahtunut ihmisten joukkopako aseellisen selkkauksen tai muun väkivaltatilanteen taikka ympäristökatastrofin vuoksi. Ulkomaalaislain 133 §:ssä puolestaan säädetään mahdollisuudesta ottaa maahantulijat, joiden henkilöllisyys tai maahantulon edellytykset ovat epäselvät, järjestelykeskukseen rekisteröintiä varten, jos tulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytyksiä voida selvittää tavallisessa menettelyssä. Edellä mainittujen ulkomaalaislain säännösten mukaan valtioneuvosto päättäisi sekä väestöryhmästä, jolle tilapäistä suojelua annetaan että maahantuli- joiden majoittamisesta järjestelykeskukseen rekisteröintiä varten.

Pykälän 1 momentin mukaan majoitus järjestelykeskuksessa olisi tarkoitettu lyhytaikaiseksi, minkä vuoksi majoittuvalle annettaisiin hyödykkeitä välttämätöntä toimeentuloa varten. Keskuksia perustettaisiin ensivaiheen kiireellistä vastaanottoa varten. Majoituksen lisäksi niissä annettaisiin perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämä muu välttämätön toimeentulo ja huolenpito siihen saakka, kunnes henkilö siirtyisi vastaanottokeskukseen tai muuhun majoituspaikkaan taikka hän vapaaehtoisesti poistuisi maasta tai hänet poistettaisiin maasta.

Järjestelykeskus käsittäisi toimintaan varatut tilat ja mahdollisuuksien mukaan järjestelykeskuksen käyttöön varatun tietyn suuruisen rakennusta ympäröivän maa-alueen. Tarkoitus on, että keskuksessa olisi asuintilaa yhtä ihmistä kohti 3—6 neliometriä sekä saniteettitilat, peseytymistilat, sairaus- ja huolto-tilat, tilat ruuan valmistukseen tai vähintään ruuan jakeluun. Lisäksi tarvittaisiin toimistotilat ja henkilöstön sosiaalitilat sekä tilat poliisin ja rajatarkastusviranomaisen toimenpiteitä varten muun muassa henkilötuntemerk-

kien ottamiseksi. Jos maahantuli- joiden määrä olisi erittäin suuri, saatettaisiin ensivaiheessa joutua turvautumaan jopa telttamajoitukseen. Järjestelykeskuksen tilojen paloturvallisuus, jätehuolto ja turvallisuuskysymykset olisi selvitettävä jo tilojen varaamisvaiheessa ja vielä uudelleen ennen niiden käyttöönottoa. Samat kysymykset olisi selvitettävä myös telttamajoituksessa. Järjestelykeskuksen ylläpitoon ja ihmisten vastaanoton järjestämiseen tarvittaisiin henkilöstöä noin 4—5 prosenttia tulijoiden määrästä eli 1 000 tulijaa kohti noin 40—50 työntekijää.

Järjestelykeskuksessa tulisi mahdollisuuksien mukaan olla toisistaan erotettavia majoitusyksiköjä ja niihin liittyviä yhteisiä tiloja, koska tulijoiden joukossa saattaa olla etnisiä tai poliittisia ryhmiä, joita heidän keskinäisten suhteidensa vuoksi ei voi majoittaa samaan tilaan. Maahantuli- joi- ssa voi olla myös loukkaantuneita, sairaita, vanhuksia tai tarttuvaa tautia sairastavia, jotka tarvitsevat asianmukaiset tilat.

Järjestelykeskuksessa annettaisiin ruoka, vaatteet, peseytymisvälineet ja muut välttämättömät hyödykkeet. Vastaanottorahaa ei maksettaisi. Majoittujien henkilöllisyys saat- taisi alkuvaiheessa olla selvittämättä ja muutkin tiedot vastaanottorahan myöntämiseksi saattaisivat puuttua. Toimeentulon järjestäminen hyödykkeinä edesauttaisi myös majoittujien pysymistä järjestelykeskuksen alueella, mikä olisi toivottavaa ainakin siihen saakka kunnes heidän ulkomaalaislaissa tarkoitettu rekisteröintinsä on saatu suoritettua.

Kun tilapäisen suojelun direktiiviä saatettiin kansallisesti voimaan, perustuslakivaliokunta otti lausunnossaan (PeVL 18/2001 vp) kantaa toimeentulon järjestämiseen hyödykkeinä. Valiokunnan mukaan järjestelyssä ei ollut sinänsä huomautettavaa valtiosäännön näkökulmasta, etenkin kun otettiin huomioon järjestelykeskuksen erityislaatuiset olosuhteet. Valiokunta totesi lausunnossaan: ”Toimeentulon järjestäminen tilapäistä suojelua saaville henkilöille pelkästään hyödykkeinä, kuten ruokana ja vaatteina, tarkoittaa rahamääräisen toimeentulotuen antamiseen verrattuna ainakin periaatteessa sitä, että heidän valinnanvapautensa elämisen aivan perusluonteisten asioiden suhteen kaventuvat. Tällainen tilanne merkitsee perustuslain 6 §:n

yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosäännösten kannalta potentiaalista ongelmaa. Ehdotettu sääntely on kuitenkin perustuslain valossa mahdollinen siitä syystä, että lyhytaikaiseksi ajatellun järjestelykeskusvaiheen on tarkoitus kestää vain muutamasta päivästä viikkoon.”

Pykälän 2 momentin mukaan sisäasiainministeriö voisi määrätä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sopimaan varautumissuunnitelman laatimisesta kunnan kanssa vastaanoton järjestämiseksi laajamittaisen maahantulon yhteydessä. Varautumissuunnitelmassa selvitetäisiin järjestelykeskuksiin käytettävissä olevat tilat, maahantulijoiden välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestäminen, henkilöstön hankkiminen ja muu toiminnan organisointi. Varautumissuunnitelmaan voitaisiin sisällyttää myös muiden julkisoikeudellisten yhteisöjen, kuten Suomen Punaisen Ristin, taikka yksityisten yhteisöjen tai säätiöiden osuus vastaanoton järjestämisessä laajamittaisen maahantulon yhteydessä. Ne voisivat esimerkiksi tukea viranomaisia järjestelykeskuksen perustamisessa tai ylläpitää keskusta viranomaisten ohjauksessa. Varautumissuunnitelmat laadittaisiin aiesopimuksen muotoon, jotta ne voitaisiin tarpeen tullen panna nopeasti täytäntöön. Suunnittelu ja toiminnan järjestäminen tehtäisiin yhteistyössä aluehallintoviranomaisen kanssa. Varautumissuunnitelmat olisi pidettävä ajan tasalla.

Pykälän 3 momentin mukaan varautumissuunnitelman tehneiden kuntien tai kuntien, joihin maahan tulleiden ulkomaalaisten sijoittaminen olosuhteet huomioon ottaen on muutoin perusteltua, olisi tehtyään Maahanmuuttoviraston kanssa 10 §:ssä tarkoitettua sopimuksen perustettava ja ylläpidettävä tarpeellinen määrä järjestelykeskuksia ja vastaanottokeskuksia. Kunnat voitaisiin tarvittaessa nimetä valtioneuvoston asetuksella. Lähtökohtaisesti vastaanoton järjestäminen laajamittaisen maahantulon yhteydessä olisi kunnille vapaaehtoista ja perustuisi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ja kunnan väliseen aiesopimukseen ja Maahanmuuttoviraston ja kunnan väliseen järjestelykeskuksen perustamista koskevaan sopimukseen. Käytännössä saattaisi kuitenkin syntyä tilanteita, joissa sopimuksia ei saataisi aikaan tai niitä ei ehdittäisi solmia riittävän nopeasti.

Lisäksi järjestelykeskuksia tulisi voida perustaa alueellisesti sopivimpiin paikkoihin. Näissäkin tilanteissa parhaat valmiudet järjestely- ja vastaanottokeskusten ylläpitämiselle olisi kunnilla. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan, että kunnan olisi valtioneuvoston niin asetuksella säätävässä perustettava järjestely- tai vastaanottokeskus ja ylläpidettävä sitä. Määräys pyrittäisiin kohdistamaan kuntaan, jonka kanssa on sovittu laajamittaiseen maahantuloon varautumisesta. Määräys saatettaisiin joutua kohdistamaan myös kuntaan, jolla ei ole varautumissuunnitelmaa, jos kuntaan saapuisi lyhyessä ajassa suuri määrä ulkomaalaisia tai siellä olisi käytettävissä vastaanottoon soveltuvat tilat.

3 luku Vastaanottopalvelut

13 §. Vastaanottopalvelut. Pykälässä säädetäisiin vastaanottopalveluiden järjestäjästä ja siitä, mitä vastaanottopalveluihin kuuluu. Vastaanottodirektiivin 13 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että aineelliset vastaanotto-olosuhteet ovat hakijoiden saatavilla, kun he hakevat turvapaikkaa. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä aineellisista vastaanotto-olosuhteista hakijoiden terveyden kannalta riittävän elintason ja heidän toimeentulonsa varmistamiseksi. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että elintaso taataan myös henkilöille, joilla on direktiivin 17 artiklassa tarkoitettuja erityistarpeita. Artiklan 5 kohdan mukaan aineelliset vastaanotto-olosuhteet voidaan tarjota luontoissuorituksina, rahallisena avustuksena tai maksukuponkeina tai näiden yhdistelmänä.

Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottopalvelujen järjestämisestä vastaisi se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään. Vastaanottokeskus vastaisi siten myös niiden kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalvelujen järjestämisestä, jotka ovat järjestäneet majoituksensa itse, mutta jotka on rekisteröity kyseisen keskuksen asiakkaiksi. Ehdotettu säännös vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 19 c §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentissa määritettäisiin vastaanottopalvelujen sisältö. Säännös vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 19 §:n 1 momenttia. Ehdotetun 2 momentin mukaan vastaanottopalveluihin kuuluisivat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Vastaanottopalveluina voitaisiin järjestää myös ateriat. Eri vastaanottopalveluista säädettäisiin tarkemmin jäljempänä tässä luvussa.

Pykälän 3 momentin mukaan ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voitaisiin järjestää täysi ylläpito. Tällöin ryhmäkoti tai tukiasuntola järjestäisi myös hyödykkeet ja palvelut, jotka muutoin olisi tarkoitettu hankittaviksi tämän lain 19 §:n mukaisella vastaanottorahalla. Käytännössä ryhmäkodeissa järjestetään yleensä aina täysi ylläpito aterioineen. Myös tukiasuntoloissa voitaisiin järjestää täysi ylläpito. Erityisesti lähellä täysi-ikäistymistä oleville nuorille voisi kuitenkin olla perusteltua antaa vastaanottoraha hyödykkeiden ja palvelujen sijasta. Rahan käytön ja oman ruokahuollon järjestämisen oppiminen tukee nuorten itsenäiseen elämään harjaantumista.

14 §. Vastaanottopalvelujen saaja. Pykälä korvaisi voimassa olevan kotouttamislain soveltamisalaa koskevan 3 §:n 2 ja 3 momentit sekä vastaanoton järjestämistä koskevan 19 c §:n 3 ja 4 momentit.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan vastaanottopalveluja annettaisiin kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle. Momentti kuvaisi vastaanottopalvelujen pääasiallisen kohderyhmän. Vastaanottojärjestelmä on tarkoitettu kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseen.

Kansainvälistä suojelua hakeva saisi vastaanottopalveluja hakemuksensa jättämisestä lähtien. Tilapäistä suojelua saava puolestaan voisi saada vastaanottopalveluja maahantulostaan lähtien. Vastaanottopalveluja siis voitaisiin antaa myös niille, joille ei ole vielä myönnetty tilapäistä suojelua koskevaa lupaa. Pääsäännön mukaan oikeus vastaanottopalveluihin päättyisi, kun kansainvälistä suojelua hakeva saisi oleskeluluvan ja tilapäistä

suojelua saava jatkuvan oleskeluluvan. Nämä oleskeluluvat saatuaan kyseisille ulkomaalaisille osoitettaisiin kotouttamislain 43 §:n mukaisesti kunta, josta heille olisi varattu asunto ja jossa olisi varauduttu heidän kotouttamiseensa, tai he voisivat itsenäisesti hankkia asunnon ja asettua asumaan johonkin kuntaan. Vastaanottokeskus välittäisi tiedon itsenäisestä muuttamisesta siihen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen, jonka alueelle luvan saanut muuttaisi.

Pykälän 2 momentin mukaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneelle ja tilapäistä suojelua saaneelle, jolle on myönnetty jatkuva oleskelulupa, voitaisiin antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika. Käytännössä oleskelu vastaanottokeskuksissa on voinut oleskeluluvan myöntämisen jälkeen venyä useisiin kuukausiin, joissakin tapauksissa jopa yli vuoteen.

Luvan saaneen kanssa neuvotellaan osoitettuun asuinkuntaan muuttamisesta. Koska luvan saaneita ulkomaalaisia vastaanottavia kuntia on vaikea löytää, osoitettu kunta ja asunto on kuitenkin yleensä hyväksyttävä. Viime kädessä vastaanottokeskus voi häättää oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen, jos tämä ei suostu muuttamaan osoitettuun asuntoon. Jos luvan saanut ei suostu poistumaan vastaanottokeskuksesta, poliisi voi poistaa hänet poliisilain (493/1995) 14 §:n mukaisesti. Säännös antaa poliisille toimivaltuudet pyynnöstä poistaa henkilö kotirauhan tai julkisrauhan suojaamalta alueelta tai paikasta.

Ehdotetun 3 momentin mukaan vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalaiselle annettaisiin oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta. Oikeus vastaanottopalveluihin lakkaisi siis maasta poistumisen yhteydessä. Ulkomaalainen voisi poistua maasta vapaaehtoisesti tai poliisi voisi panna täytäntöön maasta poistamista koskevan päätöksen. Jos hakijan katoamisen vuoksi hänen maasta poistumistaan ei olisi voitu valvoa tai häntä koskevaa maasta poistamispäätöstä panna täytäntöön, hakijalla ei olisi oikeutta vastaanottopalveluihin enää sen jälkeen, kun kansainvälistä suojelua koskeva asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai kansainvälistä suoje-

lua koskeva hakemus on rauennut ulkomaalaislain 95 c §:n perusteella.

Edelleen 3 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, joka on EU:n jäsevaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen, annettaisiin vastaanottopalveluja kuitenkin vain siihen saakka, kun hän on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa. Tällaisella henkilöllä ei siis olisi enää kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen tiedoksi saatuaan oikeutta majoitukseen vastaanottokeskuksessa, eikä hän voisi saada hakijalle maksettavaa vastaanottorahaa tai muita vastaanottopalveluja. Jos hän ei suostuisi poistumaan vastaanottokeskuksesta, poliisi voisi poistaa hänet poliisilain 14 § mukaisesti. Säännös antaa poliisille toimivaltuudet pyynnöstä poistaa henkilö kotirauhan tai julkisrauhan suojaamalta alueelta tai paikasta.

Kansainvälistä suojelua hakevalla, joka turvallisen alkuperämaan perusteella valikoituu nopeutettuun turvapaikkamenettelyyn, on oikeus saada vastaanottopalveluja käännättämisen täytäntöönpanoon saakka ja täytäntöönpano on ulkomaalaislain 201 §:n 3 momentin mukaan mahdollista tehdä kahdeksantena päivänä päätöksen tiedoksi antamisesta. Muutoksenhaku ei estä täytäntöönpanoa, ellei hallinto-oikeus erikseen anna päätöstä täytäntöönpanon kieltämisestä. EU:n jäsenvaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaisen kansainvälistä suojelua koskeva hakemus ratkaistaan yleensä nopeutetussa menettelyssä turvallisen alkuperämaan perusteella. Muista hakijoista poiketen edellä mainituilla on näissä tilanteissa EU:n lainsäädäntöön perustuva oikeus jäädä toisen jäsenvaltion alueelle pitemmäksi ajaksi kuin nopeutettu turvapaikkamenettely edellyttäisi. Ei ole kuitenkaan perusteltua katsoa, että heidän tulisi saada vastaanottopalveluja heidän käyttäessään tätä yleistä unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaanottopalvelujen saamisesta tapauksissa, joissa EU:n jäsenvaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin

kansalainen suostuu maasta poistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanoon ennen kuin päätös on saanut lainvoiman. Jos edellä mainittu henkilö, joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen, suostuisi poistumaan valvotusti maasta tai suostuisi siihen, että käännättämistä koskeva päätös voidaan panna täytäntöön ennen kuin 30 päivää on kulunut siitä, kun päätös on annettu tiedoksi, hän voisi saada vastaanottopalveluja maasta poistumiseensa saakka, enintään kuitenkin 7 vuorokauden ajan. Ulkomaalaislain 172 §:n 4 momentin mukaisesti unionin kansalainen tai häneen rinnastettava voi halutessaan suostua siihen, että häntä koskeva käännättämispäätös voidaan panna lain 202 §:n nojalla täytäntöön ennen kuin päätös on saanut lainvoiman. Paluu kotimaahan voisi tapahtua myös vapaaehtoisesti valvottuna maasta poistumisena. Palaajan tulisi ilmoittaa suostumuksensa poliisille samassa yhteydessä, kun hän saa kielteisen turvapaikkapäätöksen ja käännättämispäätöksen tiedoksi. Hänen tulisi ryhtyä heti valmistelemaan maasta poistumistaan yhteistyössä viranomaisten kanssa.

Edelleen 4 momentin mukaan EU:n jäsenvaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaiselle, joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen, voitaisiin vastaanottokeskuksen johtajan päätöksellä antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi. Tätä mahdollisuutta olisi sovellettava rajoitetusti ja poikkeuksellisissa tilanteissa. Erityisenä henkilökohtaisena syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että kyseessä on ilman huoltajaa oleva lapsi tai hakija on raskaana ja lapsen syntymä on lähellä.

15 §. Tietojen antaminen. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin vastaanottodirektiivin 5 artiklan edellyttämällä tavalla vastaanottoa koskevien tietojen antamisesta. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 19 f §:ää. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle annettaisiin tietoja vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä.

Edellä mainittuja tietoja antaisi pykälän 2 momentin mukaan poliisi tai rajatarkastusviranomainen kansainvälistä suojelua hakevalle tämän jättäessä hakemustaan ja tilapäistä suojelua saavalle tämän maahantulon jälkeen. Käytännössä poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaisi kansainvälistä suojelua hakevalle Maahanmuuttoviraston laatiman esitteen, joka sisältää tietoja vastaanottopalveluista, kuten majoittumisesta, toimeentulosta, terveydenhoidosta sekä työ- ja opinto- toiminnasta. Esitteessä kerrotaan myös hakijan oikeudesta avustajan tai asiamiehen käyttämiseen ja oikeusapuun sekä oikeudesta työntekoon ja koulunkäyntiin. Niin ikään mainitaan velvollisuus noudattaa vastaanottokeskuksen sääntöjä ja ilmoittaa yksityismajoituksen osoite. Esite sisältää lisäksi hakijan näkökulmasta keskeisimmät yhteystiedot ja se on käännetty usealle eri kielelle. Tiedot annettaisiin mahdollisimman pian, viimeistään kuitenkin 15 päivän kuluttua kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisestä ja tilapäistä suojelua saavan henkilötietojen rekisteröinnistä. Tietojen saaminen riittävän varhaisessa vaiheessa varmistaisi sen, että kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava voivat käyttää heille taattuja oikeuksia ja noudattaa velvollisuuksiaan.

Edelleen 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen henkilökunta antaisi 1 momentissa tarkoitettuja tietoja. Se antaisi tarkempia tietoja vastaanottopalveluista ja niiden saajan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä perehdyttäisi kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottokeskuksen tapoihin, sääntöihin ja turvallisuusohjeisiin keskuksen rekisteröitymisen jälkeen. Vastaanottokeskuksen henkilökunta kertoisi myös oikeusapupalveluja tarjoavien toimistojen, järjestöjen ja lakimiesten yhteystietoja. Vastaanottodirektiivin 5 artikla edellyttää lisäksi tietojen antamista vastaanottoon ja erityisesti terveydenhoitoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä. Tällainen järjestö on Suomessa lähinnä Suomen Punainen Risti. Pääasiassa vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavat vastaanottokeskusten työntekijät, erityisesti sosiaalityöntekijät ja terveydenhoitajat.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedot annettaisiin kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan äidinkiellä tai kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän. Koska vastaanottotoiminnalla pyritään turvaamaan kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien perustarpeet, toimeentulo ja huolenpito, on tärkeää pyrkiä aina varmistamaan, että he todella ymmärtävät oikeutensa ja velvollisuutensa. Siksi pykälässä säädettäisiin myös siitä, että tiedot voitaisiin tarvittaessa antaa suullisesti. Tämä on välttämätöntä erityisesti niissä tapauksissa, joissa kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava ei itse kykene lukemaan. Vastaanottokeskus voi lisäksi antaa tietoa esimerkiksi audiovisuaalisten välineiden avulla.

16 §. *Majoitus vastaanottokeskuksessa.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan majoittamisesta vastaanottokeskukseen. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tehneen ulkomaalaisen majoituksen järjestämiseksi poliisi tai rajatarkastusviranomainen ohjaisi hakijan lähimpään vastaanottokeskukseen, ellei poliisin tai rajatarkastusviranomaisen ja vastaanottokeskusten kanssa olisi muuta sovittu. Tiettyyn vastaanottokeskukseen sijoittumiseen vaikuttaisi paitsi se, missä kansainvälistä suojelua on haettu, myös vastaanottokeskusten majoituspaikkatilanne, turvapaikkatutkinnan ja -päätöksenteon tarpeet sekä hakijaan liittyvät syyt. Maahanmuuttovirasto, jolle ehdotetun 8 §:n mukaisesti kuuluisi vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus, voisi antaa esimerkiksi turvapaikkatutkinnan ja -päätöksenteon tai majoituskapasiteetin tarpeita silmällä pitäen majoittamiseen liittyviä ohjeita, joita vastaanottokeskusten tulisi majoittamista koskevia päätöksiä tehdessään noudattaa. Kansainvälistä suojelua hakevalla ei olisi oikeutta valita, mihin vastaanottokeskukseen hän majoittuu. Vastaanottodirektiivin 7 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi päättää turvapaikanhakijan asuinpaikasta yleisen edun, yleisen järjestyksen tai tarvittaessa hänen hakemuksensa sujuvan käsittelyn perusteella.

Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava

voitaisiin siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se olisi tarpeen hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi. Siirroista on säädetty vastaavalla tavalla voimassa olevan kotouttamislain 19 c §:n 2 momentissa. Pääsääntöisesti kansainvälistä suojelua hakevat majoittuisivat aluksi kauttakulkukeskuksissa, jotka sijaitsevat lähellä Maahanmuuttoviraston toimipisteitä ja poliisin niitä toimipisteitä, joille maahanmuuttoasioiden asiantuntemusta on keskitetty. Turvapaikkatutkimuksen ja -puhuttelun jälkeen hakijat siirrettäisiin tarpeen mukaan toisiin vastaanottokeskuksiin. Kansainvälistä suojelua hakevat, joiden hakemukset ratkaistaisiin nopeutetussa menettelyssä, jäisivät kuitenkin pääsääntöisesti kauttakulkukeskuksiin. Siirto toiseen vastaanottokeskukseen voitaisiin tehdä myös kansainvälistä suojelua hakevan tai tilapäistä suojelua saavan pyynnöstä, jos hänellä olisi siihen perusteltu syy. Perusteltuna syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että hänellä on toisessa keskuksessa sukulaisia tai hän tuntee olonsa senhetkisessä asuinpaikassaan turvattomaksi. Henkilö voitaisiin siirtää toiseen keskukseseen myös, jos se on vastaanottokeskuksen kannalta välttämätöntä esimerkiksi tämän häiritsevän käyttäytymisen vuoksi tai etnisten jännitteiden lieventämiseksi. Siirron syynä voi olla myös vastaanoton majoituspaikkatilanne. Siirtoja tulisi välttää sen jälkeen, kun hakija on siirretty kauttakulkukeskuksesta muuhun vastaanottokeskukseen. Lasten, etenkin ilman huoltajaa olevien lasten siirtoja tulisi välttää ihmissuhteiden ja hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi. Vastaanottodirektiivin 14 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että turvapaikanhakijoita siirretään yhdestä majoituspaikasta toiseen ainoastaan silloin, kun se on tarpeen. Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan ilman huoltajaa olevan alaikäisen asuinpaikan muutokset on rajoitettava mahdollisimman vähiin.

Edelleen 1 momentin mukaan majoitus olisi järjestettävä niin, että perheenjäsenet voivat halutessaan asua yhdessä. Säännös vastaa voimassa olevan kotouttamislain 19 §:n 2 momenttia. Vastaanottodirektiivin 8 artiklan mukaan jäsenvaltion on toteutettava asian-

mukaiset toimenpiteet perheen yhtenäisyyden säilyttämiseksi mahdollisimman hyvin alueellaan, jos kyseinen jäsenvaltio on huolehtinut hakijoiden majoituksesta. Direktiivin mukaan tällaisia toimenpiteitä sovelletaan hakijoiden suostumuksella. Vastaanottodirektiivin 14 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on tarvittaessa huolehdittava siitä, että turvapaikanhakijoiden alaikäiset lapset tai alaikäiset hakijat majoitetaan yhdessä vanhempiensa tai muun aikuisen perheenjäsenen kanssa, joka on heistä vastuussa joko lain tai vakiintuneen käytännön mukaisesti. Edelleen direktiivin alaikäisiä hakijoita koskevan 19 artiklan 2 kohdan mukaan sisarukset on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yhdessä ottaen huomioon kyseisen alaikäisen etu sekä erityisesti hänen ikänsä ja kehitystasonsa.

Pykälän 2 momentin mukaan majoittamisesta ja siirrosta päättäisi vastaanottokeskus. Säännös olisi uusi. Vastaanottokeskus nimeäisi oman organisaationsa tarpeiden mukaan kulloinkin majoituksesta vastaavan tai vastaavat työntekijät, jotka voisivat tehdä majoittamista koskevan päätöksen. Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan siirrosta lähettävä vastaanottokeskus neuvottelisi vastaanottavan keskuksen kanssa. Päätöksen majoittamisesta tekisi vastaanottava keskus. Edelleen 2 momentin mukaan asiassa olisi kuultava siirrettävää henkilöä. Jos kyseessä on ilman huoltajaa oleva lapsi, myös hänen edustajaansa olisi kuultava.

Pykälän 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto voisi pidättää itselleen päätösvallan majoittamisesta tai siirrosta, jos se on tarpeen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi tai jos 1 momentissa tarkoitettua siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen siirto tapahtuu. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi yksittäistapauksissa. Yleisempää tarvetta varten Maahanmuuttovirastolla on mahdollisuus antaa ohjeita. Ehdotettu momentti on tarpeen turvaamaan yksittäistapauksessa sen, että kansainvälistä suojelua hakevan majoittuminen tiettyyn vastaanottokeskukseen tukee hänen hakemuksensa tehokasta käsittelyä. Viraston oikeus päätösvallan pidättämiseen on

niin ikään tarpeen silloin, kun siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen.

17 §. *Ilman huoltajaa olevan lapsen majoitus.* Pykälässä säädettäisiin ilman huoltajaa olevien lasten majoittamisesta ryhmäkotiin, tukiasuntolaan tai muuhun lapselle tarkoitettuun majoituspaikkaan. Lasten majoitukseen sovellettaisiin myös mitä edellä 16 §:ssä on säädetty majoituksesta vastaanottokeskuksessa yleensä. Lasten vastaanoton järjestämisestä on säädetty voimassa olevan kotouttamislain 19 d §:ssä, joka kuitenkin sisältää vain säännökset ryhmäkodeista. Käytännössä täysi-ikäisyyttä lähellä olevia nuoria on majoitettu tukiasuntoloihin, minkä vuoksi säännöstä on tarpeen tältä osin täydentää. Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan ilman huoltajaa tulevat alaikäiset turvapaikanhakijat on sijoitettava täysi-ikäisten sukulaisten luokse, sijoitusperheeseen, vastaanottokeskuksiin, joissa on alaikäisille soveltuvia järjestelyjä tai muihin alaikäisille soveltuviin majoituspaikkoihin.

Pykälän 1 momentin mukaan ilman huoltajaa oleva lapsi majoitettaisiin ryhmäkotiin. Ryhmäkotien toimintaan sovellettaisiin lastensuojelulain 59 §:n säännöksiä, jotka koskevat yhdessä asuinyksikössä hoidettavien lasten ja nuorten enimmäismäärää, samaan rakennukseen sijoitettavien lasten enimmäismäärää sekä hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevien henkilöiden vähimmäismäärää. Ryhmäkotien toimintaan tulisi soveltaa lastensuojelulain 59 §:ää, jonka mukaan asuinyksikössä saadaan hoitaa yhdessä enintään seitsemää lasta tai nuorta. Samassa rakennuksessa voi olla sijoitettuna enintään 24 lasta tai nuorta. Asuinyksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Jos samassa rakennuksessa on useampi asuinyksikkö, asuinyksikköä kohden tulee olla vähintään kuusi hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Kiireellisissä tapauksissa voidaan väliaikaisesti poiketa edellä esitetyistä lasten määristä, jos se on välttämätöntä lasten hoidon järjestämiseksi. Säännöksen tarkoituksena olisi turvata ryhmäkodeissa asuville lapsille riittävä hoito, kasvatusta ja huolenpito, jota vanhemmistaan erossa olevat lapset tarvitsevat.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin 16—17-vuotiaille tarkoitettuun tukiasuntolasta. Säännös olisi uusi. Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat sijoittaa ilman huoltajaa olevat 16-vuotiaat tai sitä vanhemmat alaikäiset täysi-ikäisille turvapaikanhakijoille tarkoitettuihin vastaanottokeskuksiin. Suomessa ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena majoittaa ilman huoltajaa olevia lapsia yhdessä aikuisten kanssa. Sen sijaan 16 vuotta täyttäneitä on viime vuosina majoitettu niin sanottuihin tukiasuntoloihin. Majoitusmuoto kehitettiin vuonna 2008 ilman huoltajaa olevien lasten määrän noustua merkittävästi.

Tukiasuminen olisi 16—17-vuotiaille lapselle soveltuva asumismuoto, jonka tavoitteena on tukea lasta aikuistumisessa, ohjata ja tukea omatoimista selviämistä ja harrastustoimintaa sekä motivoida tavoitteelliseen opiskeluun. Kunnat ovat järjestäneet noin 16—18-vuotiaille tukiasumista lastensuojelulain mukaisena jälkihuoltona, jonka tavoitteena on muun muassa itsenäisessä asumisessa ja elämisessä tarvittavien valmiuksien ja taitojen saavuttaminen. Asunnon lisäksi nuorelle on järjestetty tukea ja opastusta asumiseen ja elämänhallintaan.

Pykälän 2 momentin mukaan tukiasuntolaan voitaisiin majoittaa 16 vuotta täyttänyt lapsi, jos se olisi hänen kehitystään ja hyvinvointiaan ajatellen perusteltua. Majoitusta vastaanottokeskuksessa koskevan 16 §:n mukaisesti majoittamisesta päättäisi vastaanottokeskus. Lapselle tarkoitettua vastaanottokeskuksen majoituksesta vastaava työntekijä päättäisi tapauskohtaisesti 16—17-vuotiaan majoittamisesta tukiasuntolaan, jos se olisi perusteltua ottaen huomioon lapsen kehitys ja hyvinvointi. Joidenkin 16—17-vuotiaiden kohdalla majoittuminen ryhmäkotiin turvaisi paremmin lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin.

Tukiasuntolassa samaan rakennukseen voisi ehdotetun 2 momentin mukaan olla sijoitettuna enintään 40 lasta. Tukiasuntolassa työskentelevän henkilöstön määrä olisi suhteutettu lasten lukumäärään. Kutakin kymmentä lasta kohden tulisi olla vähintään kolme hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Yövalvonnan tulisi myös olla järjestetty. Yksilöllisen huolenpidon ja hoi-

don tarve olisi tukiasuntolassa asuvien lasten kohdalla lähtökohtaisesti vähäisempi kuin ryhmäkodeissa, mutta tukiasumisessa otettaisiin kuitenkin huomioon ilman huoltajaa olevan lapsen tarve ohjaukseen ja neuvontaan sekä aikuisen läsnäoloon. Poikkeaminen lastensuojelulain 59 §:n mukaisesta yhdessä hoidettavien lasten ja nuorten määrästä olisi perusteltua toiminnan luonnetta ja tukiasumisen kohderyhmää ajatellen. Lastensuojelulakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 252/2006) todetaan 59 §:ssä säädettyjen määrien viittaavan laitoksiin sijoitettujen lasten vaikeisiin ongelmiin. Jos 16—17-vuotiaalla lapsella olisi perusteluissa mainittuja vaikeita ongelmia, kuten huume- tai muita päihdeongelmia, psykiatrisia ongelmia tai vakavia käyttäytymishäiriöitä, häntä ei tulisi majoittaa tukiasuntolaan. Lastensuojelulain 25 §:n mukaan vastaanotto toimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevalla henkilöllä on velvollisuus ilmoittaa viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos hän on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lisäksi mahdollisuudesta poiketa kiireellisissä tapauksissa väliaikaisesti ehdotetuista määristä, jos se on välttämätöntä lapsen vastaanotto- palveluiden järjestämiseksi. Säännös olisi rinnastettavissa lastensuojelulain 59 §:n 3 momenttiin. Kansainvälistä suojelua hakevien määrät voivat lyhyessä ajassa vaihdella suurestikin ja on tarpeen voida väliaikaisesti poiketa tässä momentissa säädetyistä määristä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta majoittaa lapsi myös muuhun lapselle tarkoitettuun majoituspaikkaan. Aukkaiden ja työntekijöiden määrän osalta olisi tällöin voimassa, mitä 1 ja 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi. Ehdotettu säännös olisi uusi ja se mahdollistaisi erilaisten majoitusmuotojen käytön edellyttäen, että tilat on tarkoitettu nimenomaan lapsille. Käytännössä alaikäisiä on voinut majoittua esimerkiksi kansanopistoissa, joissa on järjestetty heille sopivaa toimintaa. Vaikka vastaanottodirektiivi ei sitä ehdottomasti edellyttäkään,

Suomessa on katsottu, ettei ilman huoltajaa olevia lapsia tulisi majoittaa aikuisten kanssa yhteisissä tiloissa. Jos lapsille tarkoitettut tilat olisivat samassa rakennuksessa aikuisille tarkoitettujen tilojen kanssa, siellä tulisi olla erillinen, nimenomaan lapsille tarkoitettu osastonsa.

Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 4 kohdan mukaan ilman huoltajaa tulevien alaikäisten parissa työskentelevillä henkilöillä on oltava tai heidän on saatava sopiva alaikäisten tarpeita koskeva koulutus. Pykälän 4 momentin mukaan henkilöstön pätevyysvaatimuksista olisi voimassa, mitä henkilöstöstä säädetään lastensuojelulaissa. Lastensuojelulain 60 §:n mukaan lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä. Sosiaalihuollon ammatillisella henkilöstöllä tarkoitetaan erityisesti sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa (272/2005) määriteltyjä ammattihenkilöitä. Laitoksen hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavalla johtajalla tulisi olla sanotun lain 10 §:n 4 momentin mukainen kelpoisuus. Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. Suositeltavaa olisi, että osa työntekijöistä olisi maahanmuuttajataustaisia. Henkilöstöllä tulisi olla mahdollisuus saada tarvittaessa pakolaisuuteen ja alaikäisten hoito- ja kasvatustyöhön liittyvää lisäkoulutusta. Ilman huoltajaa olevalle lapselle tarkoitettun vastaanottokeskuksen työntekijöihin sovelletaan lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002).

18 §. Yksityismajoitus. Pykälässä säädettäisiin kansainvälistä suojelua hakevan tai tilapäistä suojelua saavan oikeudesta järjestää majoituksensa itse. Hänen olisi ilmoitettava kirjallisesti osoitteensa ja esitettävä vuokrasopimus tai muu selvitys yksityismajoituksesta vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Säännös vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 19 c §:n 3 momenttia. Osoitteen ilmoittaminen ja vuokrasopimuksen tai selvityksen esittäminen olisivat edellytyksenä muiden vastaanotto- palvelujen saamiselle. Osoite ja sen muutokset tu-

lisi ilmoittaa vastaanottokeskukselle mahdollisimman pian. Vastaanottodirektiivin 7 artiklan mukaan jäsenvaltion on vaadittava hakijaa ilmoittamaan toimivaltaisille viranomaisille kulloinkin osoitensa ja ilmoittamaan näille osoitteen muutoksista mahdollisimman pian. Ulkomaalaislain 207 §:n mukaan se, jonka asiaa viranomainen käsittelee, on velvollinen ilmoittamaan yhteystietonsa ja niiden muutokset. Asumisjärjestelyjä ja majoitusolosuhteita koskevia tietoja tarvitaan muun muassa vastaanottorahan tarpeen määrittämiseksi. Yksityismajoituksessa asumista ei tuettaisi taloudellisesti, mutta majoituksensa itse järjestävä saisi muut vastaanottopalvelut kuin majoituksen siltä vastaanottokeskuksetta, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin ilman huoltajaa olevien lasten yksityismajoituksesta. Säännös korvaisi voimassa olevan kotouttamislain 19 e §:n. Ehdotettuun säännökseen on lisätty vastaanottokeskuksen johtajan toimivalta päättää lapsen yksityismajoituksesta.

Lapsen etu saattaisi edellyttää majoittumista myös muualla kuin vastaanottokeskuksessa. Lapsi voisi esimerkiksi asua sukulaistensa luona lapsen, tämän edustajan ja sukulaisten niin halutessa. Vastaanottodirektiivi sallii lapsen yksityismajoituksen. Direktiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan ilman huoltajaa tulevat alaikäiset turvapaikanhakijat on sijoitettava täysi-ikäisten sukulaisten luokse, sijoitusperheeseen, vastaanottokeskuksiin, joissa on alaikäisille soveltuvia järjestelyjä tai muihin alaikäisille soveltuviin majoituspaikkoihin.

Ehdotetun 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja päättäisi lapsen yksityismajoituksesta kuultuaan lasta, tämän edustajaa ja vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää. Päätös tehtäisiin kirjallisesti. Vastaanottokeskus ilmoittaisi yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona lapsi asuu, asuinpaikan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Ilmoitus olisi rinnastettavissa lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettuun ilmoitukseen, jossa lapsesta, jonka muu kuin sosiaalihuollosta vastaava toimielin on sijoittanut pysyväisluonteisesti yksityiskotiin, on viipymättä ilmoitettava sosiaalihuollosta vastaavalle toimieli-

melle. Käytännössä ilmoitus tehtäisiin usein kunnan maahanmuuttoyksikköön. Ilmoituksen perusteella kunnan viranomaiset voisivat ottaa yhteyttä lasta luonaan pitäviin henkilöihin esimerkiksi silloin, kun lapsen katsotaan olevan lastensuojelua koskevien palveluiden tarpeessa. Kunnan viranomaiset voisivat myös tarvittaessa ilmoittaa lapsen oikeudesta esi- tai perusopetukseen.

Edelleen 2 momentin mukaan ilmoitukseen olisi liitettävä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän ja lapsen edustajan selvitykset siitä, sopiiko yksityismajoitus olosuhteiltaan lapselle ja kykeneekö lapsen luokseen ottava huolehtimaan tästä. Kirjallisesti annettavissa selvityksissä arvioitaisiin yksityismajoituksen sopivuutta lapsen hoitoon ja kasvatukseen ja sitä, olisiko asuminen lapsen luokseen ottavan henkilön tai henkilöiden kanssa lapsen edun mukaista. Selvittämisestä huolehtisi yksityismajoituspaikkaa lähinnä olevan lapsille tarkoitettun vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä. Tarvittaessa hänen tulisi olla yhteydessä sen kunnan sosiaaliviranomaisiin, jonne lapsen on tarkoitus muuttaa asumaan. Edustajan tulisi tehdä asiasta oma kirjallinen selvityksensä. Selvityksiä tehtäessä olisi otettava huomioon lapsen toivomukset ja mielipide tämän lain 5 §:n 2 momentin mukaisesti.

Vastaanottokeskukset antaisivat tarvittaessa ohjausta ja neuvontaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta henkilöille, joiden luo lapsi muuttaa asumaan. Vastaanottokeskuksen ja kunnan sosiaaliviranomaisten olisi tarpeen mukaan seurattava yksityismajoituksen jatkumisen edellytyksiä. Jos yksityismajoitus tai siellä annettu hoito ja kasvatustodettaisiin sopimattomaksi tai puutteelliseksi, yksityismajoituksen jatkuminen edellyttäisi sitä, että olosuhteisiin saataisiin aikaan korjaus. Asuminen yksityismajoituksessa voisi jatkua vain, jos se olisi lapsen edun mukaista.

19 §. Vastaanottoraha. Voimassa olevan lain 22 §:n mukaan turvapaikanhakijalle voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain mukaan. Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi toimeentulotuen sijaan vastaanottorahan myöntämisestä tuen tarpeessa oleville kansainvälistä suojelua hakeville, tilapäistä suojelua saaville ja ihmiskaupan uhreille, joilla ei ole

kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa. Tämän lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden oleskelu Suomessa on tilapäistä, ja osa heidän tarvitsemastaan tuesta järjestetään hyödykkeinä vastaanottokeskuksissa. On perusteltua eriyttää heille maksettava taloudellinen tuki yleisestä toimeentulosta.

Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle sekä ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalaisia tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, myönnettäisiin vastaanottoraha ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos hän olisi tuen tarpeessa. Vastaanottorahan tarkoituksena olisi välttämättömän toimeentulon turvaaminen, mikä on taattu jokaisen oikeudeksi perustuslain 19 §:n 1 momentissa. Vastaanotto-direktiivin 13 artiklan 5 kohdan mukaan aineelliset vastaanotto-olosuhteet voidaan tarjota rahallisena avustuksena. Avustuksen määrä on vahvistettava artiklan periaatteiden mukaisesti, mikä artiklan 2 kohdan mukaan tarkoittaa terveyden kannalta riittävän elintason ja toimeentulon varmistamista. Vastaanottorahalla olisi lisäksi tarkoitus edistää ulkomaalaisen ja hänen perheensä itsenäistä selviytymistä. Oikeus vastaanottorahaan syntyi vasta silloin, jos ulkomaalainen ei voisi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muilla tuloillaan tai varoillaan, itseensä nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla. Riittävä edellytys vastaanottorahan saamiselle olisi yleensä se, että ulkomaalainen ja hänen perheensä olisivat tosiasiallisesti elatukseen käytettävissä olevien varojen puutteessa. Oikeus vastaanottorahaan olisi jokaisella rahan myöntämisen edellytysten täyttyessä, ja tarve arvioitaisiin henkilö- tai perhekohtaisesti. Direktiivin 13 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa aineellisten vastaanotto-olosuhteiden ehdoksi sen, että hakijan varallisuus ei riitä hänen terveytensä kannalta riittävään elintasoon ja toimeentuloon.

Pykälän 2 momentin mukaan vastaanottorahan perusosa kattaisi vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväi-

seen toimeentuloon kuuluvat menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua. Ruokamenojen osuus vähennettäisiin maksettavasta vastaanottorahasta silloin, kun vastaanottokeskus järjestäisi ateriat. Vaatemenot sisältäisivät myös jalkineet. Vähäisinä terveydenhuoltomenoina pidettäisiin sellaisia jokapäiväisen elämän ja perheessä annettavan ensiavun aiheuttamia menoja, jotka eivät uhkaa yksilön tai perheen taloutta. Niihin sisältyisivät muun muassa käsikauppalääkkeet ja lääkinnälliset tarvikkeet, siltä osin kuin niiden määrä keskimäärin on vähäinen. Majoitusta varten ei myönnettäisi rahallista tukea, vaan se järjestettäisiin tämän lain 16 §:n mukaisesti vastaanottokeskuksessa.

Täydentävää vastaanottorahaa voitaisiin 3 momentin mukaan myöntää henkilön ja hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvien tarpeelliseksi harkittujen menojen kattamiseksi. Erityisenä tarpeena tai olosuhteena voitaisiin pitää esimerkiksi pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta, jolloin tarveharkintaisella rahalla voitaisiin kattaa tällaisesta sairaudesta aiheutuvia arkielämän menoja. Erityisistä tarpeista tai olosuhteista aiheutuvia menoja voisivat olla myös välttämättömästä erityisravinnosta tai lastentarvikkeista aiheutuvat menot. Myös esimerkiksi kansainvälistä suojelua hakevan matkakulut turvapaikkapuhutteluun voitaisiin kattaa. Oppivelvollisuusiän ylittäneet voisivat saada täydentävää vastaanottorahaa vastaanottokeskuksen ulkopuolisiin koulutusohjelmiin osallistumisesta aiheutuviin kustannuksiin.

20 §. Vastaanottorahan määrä. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottorahan määrä olisi vastaanottorahan perusosalla katettavien menojen ja vähäistä suurempien terveydenhuoltomenojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vastaanottorahan perusosan kuukausittaisesta määrästä eri henkilöryhmille. Ehdotetut määrät ovat laskennallisia olettamia eri henkilöryhmien vähimmäiskulutustasoa vastaavien, jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvien menojen suuruudesta. Menoihin ei laskettaisi majoitusta, koska majoitus järjestettäisiin tämän lain 16 §:n mukaisesti vastaanottokeskuksessa.

Turvapaikanhakijalle maksettavan toimeentulotuen rakenteesta on säädetty voimassa olevan lain 22 §:n 3 momentissa ja siasiasiainministeriön asetuksessa. Turvapaikanhakijalle annettavan toimeentulotuen perusosan rahana maksettava osuus on 70 prosenttia ja vastaanoton hyödykkeinä annettava osuus 30 prosenttia toimeentulotuesta annetun lain 9 §:ssä säädetyn perusosan määrästä. Hyödykkeiden 30 prosentin osuuden muodostavat vastaanottona järjestetyt maksuttomat informaatiövälitteet ja muut perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat hyödykkeet, kuten siivous- ja puhtaanapitovälitteet sekä harrastusvälitteet. Jos vastaanottokeskuksessa annetaan asukkaille ruoka, rahana maksettavasta tuesta vähennetään vielä ateriahyödykkeiden 49 prosentin osuus. Nyt ehdotettavassa pykälässä säädettäisiin vastaanottorahan suuruudesta euromääräisenä. Lisäksi vähennettäisiin yhdeksästä kolmeen niiden henkilöryhmien määrä, joille maksetaan keskenään erisuuruista tukea. Ilman huoltajaa olevia alaikäisiä lukuun ottamatta rahana maksettavan tuen keskimääräistä suuruutta ei olisi kuitenkaan tarkoitus muuttaa.

Ehdotetun 2 momentin mukaan vastaanottoraha kuukautta kohti olisi yksin asuvalla ja yksinhuoltajalla 290 euroa. Jos hän majoittuisi ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa, vastaanottorahan suuruus olisi 85 euroa. Momentin 2 kohdan mukaan muulla kuin 1 kohdassa tarkoitettulla 18 vuotta täyttäneellä vastaanottoraha kuukautta kohti olisi 245 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 70 euroa. Kohta koskisi yhteistaloudessa asuvia täysi-ikäisiä. Soveltamisen edellytyksenä olisi, että yhteistaloudessa asuminen olisi todellista eli että henkilöillä olisi yhteinen ruokatalous ja että käyttötavarat, kuten TV ja kodinkoneet, olisivat yhteiskäytössä. Samassa asuinhuoneistossa asuminen ei välttämättä merkitsisi asukkaiden yhteistaloutta. Momentin 3 kohdan mukaan perheensä kanssa asuvan lapsen vastaanottoraha olisi 185 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 55 euroa.

Pykälän 3 momentin mukaan vastaanottorahaa hakevan ja hänen perheensä tulot ja varat otettaisiin huomioon vastaanottorahaa myönnettäessä toimeentulotuesta annetussa

laissa säädettyllä tavalla. Tulot ja varat otettaisiin huomioon ensin myönnettäessä vastaanottorahaa perusosan mukaisten menojen ja vähäistä suurempien terveydenhuoltomenojen kattamiseen. Jos vastaanottorahaa hakevan tulot ja varat olisivat sen suuruiset, ettei hän olisi oikeutettu edellä mainittuun rahaan, siirtyisi laskelman tuloylijäämä mahdolliseen täydentävästä vastaanottorahasta tehtävään laskelmaan. Perheellä tarkoitettaisiin yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta ja ottolasta, aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa eläviä.

21 §. Käyttöraha. Pykälän 1 momentin mukaan ilman huoltajaa olevalle lapselle myönnettäisiin vastaanottorahan sijasta käyttöraha, jos vastaanottokeskus järjestäisi täyden ylläpidon, johon sisältyvät 19 §:ssä tarkoitettujen vastaanottorahan perusosalla ja täydentävällä vastaanottorahalla katettavat menot ja vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot. Nykyisin ilman huoltajaa olevalle lapselle on voitu myöntää toimeentulotukea samoin edellytyksin kuin täysi-ikäiselle, jolloin tuen saaja on vastannut itse tuella katettavista menoistaan, kuten esimerkiksi vaatemenostaan. Joissakin tapauksissa rahankäyttöön on kuitenkin liittynyt ongelmia ja onkin perusteltua säätää lapselle maksettavasta käyttörahasta lastensuojelulain käyttövaroja koskevaa 55 §:ää mukaillen. Tällöin kuitenkin vastaanottokeskuksen olisi järjestettävä täysi ylläpito, mikä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että vastaanottokeskus kustantaisi lasten vaatemenot. Ryhmäkodeissa ateriointi on järjestetty joka tapauksessa osana hoitoa ja kasvatusta ja tukiasuntoloissa niin, että se tukee nuorten itsenäiseen elämään harjaantumista.

Pykälän 2 momentin mukaan ilman huoltajaa olevan lapsen käyttöraha kuukautta kohti olisi alle 16-vuotiaalla 25 euroa ja 16 vuotta täyttäneellä 45 euroa. Käyttöraha voisi olla myös tätä pienempi, jos se olisi perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Lastensuojelulain 55 §:n 2 momentin mukaan alle 15-vuotiaalle annetaan käyttövaroja määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan ja 15 vuotta täyttäneelle vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilain (580/2008) 9 §:ssä säädetystä yhdelle lapselle suoritettavasta elatustuen määrästä. Ehdo-

tetussa pykälässä ikäraja muutettaisiin kuitenkin vastaamaan ryhmäkotiin ja tukiasuntoon majoitettavien lasten ikärajaa. Yhdenmukaisen käytännön edistämiseksi vastaanottokeskuksissa myös alle 16-vuotiaiden kohdalla säädettäisiin pääsääntöisesti maksettavasta käyttörahan määrästä. Lapsen, joka on täyttänyt 16 vuotta, 45 euron käyttöraha vastaisi suuruusluokaltaan lastensuojelulain 55 §:n 2 momentin 2 kohdan 15 vuotta täyttäneelle maksettavaa määrää. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta vähentää käyttörahaa, jos se on perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

22 §. Vastaanotto- ja käyttörahan tarkistaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vastaanotto- ja käyttörahan määrän tarkistamisesta siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään. Käytännössä indeksitarkistus suoritetaan kunkin vuoden alusta sovitavan kansaneläkeindeksin pisteluvun mukaisesti, mikä puolestaan lasketaan edellisen kalenterivuoden kolmannen vuosineljänneksen keskimääräisen elinkustannusindeksin pisteluvun perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan edellä 20 ja 21 §:ssä säädettyt vastaanotto- ja käyttörahan määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2010 tammiukuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu.

23 §. Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanotto- ja käyttörahan myöntäisi hakemuksesta vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi sen hakija on rekisteröity.

Vastaanotto- ja käyttörahan perisi 2 momentin mukaan takaisin sen myöntänyt vastaanottokeskus. Hakemus vastaanottorahan takaisinperinnästä tehtäisiin sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

Ehdotetun 3 momentin mukaan vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatettaisiin soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain 3 luvun menettelyä koskevia säännöksiä. Vastaanotto- ja käyttörahan takaisinperintään sovellettaisiin toimeentulotuesta annetun lain 4 luvun takaisinperintää koskevia säännöksiä. Jos tuen myöntäminen on mainitun lain 20 §:n mukaan perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai

ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin, tuki voidaan periä takaisin siltä osin kuin sen myöntäminen on perustunut tästä syystä virheellisiin tietoihin. Takaisinperinnän edellytyksenä on 21 §:n mukaan se, että korvausvelvollisella on tuloja tai varoja, joista korvaus voidaan periä vaarantamatta korvausvelvollisen tai sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän pitää huolta tai on velvollinen pitämään huolta. Vastaanottodirektiivin 13 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia turvapaikanhakijalta korvauksen, jos käy ilmi, että hakijan varallisuus oli riittävä aineellisten vastaanotto-olojen ja terveydenhuollon kustannusten suorittamiseksi silloin, kun näistä perustarpeista huolehdittiin.

24 §. Ulosotto- ja siirtokielto. Vastaanotto- ja käyttörahaa ei saisi ulosmitata. Sopimus, jolla vastaanotto- tai käyttöraha siirretään toiselle henkilölle, olisi mitätön. Vastaava säännös sisältyy toimeentulotukilain 26 §:ään.

25 §. Sosiaalipalvelut. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, oikeudesta saada sosiaalipalveluja. Voimassa olevan kotouttamislain 19 §:n 1 momentissa säädetään, että turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään välttämättömät sosiaalipalvelut. Säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi viittauksin sosiaalihuoltolakiin.

Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalla, tilapäistä suojelua saavalla ja ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, olisi oikeus saada sosiaalihuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimia sosiaalihuoltolain 17 §:ssä tarkoitettuja sosiaalipalveluja. Näitä palveluja voisivat olla esimerkiksi välttämättömät sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, koti- ja asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito sekä vammaispalvelut. Palvelun välttämättömyyden arvioisi aina sosiaalihuollon ammattihenkilö asiakkaan yksilöllisen tarpeen perusteella. Arviossa otettaisiin huomioon asiakkaan arvioitu Suomessa oleskelun pituus. Käytännössä vastaanottokeskus ostaisi sellaisia välttämättömiä sosiaalipalveluja, joita sen palveluksessa oleva so-

siaalihuollon ammattihenkilö ei voi tarjota, kunnalta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Valtio korvaisi tämän lain 7 §:n mukaisesti sosiaalipalveluista aiheutuvat kustannukset.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vastaanottokeskuksessa tehtävästi sosiaalihuoltolain mukaisesta sosiaalityöstä. Sosiaalihuoltolain 18 §:ssä tarkoitettua sosiaalityötä tekisi vastaanottokeskuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilö. Työhön kuuluisi neuvontaa, ohjausta, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.

Tämän lain 6 §:ssä säädetään lain soveltamisesta haavoittuvassa asemassa oleviin. Säännöksen perusteluissa viitataan vastaanottodirektiiviin, jossa luetaan henkilöitä, joita voidaan pitää haavoittuvassa asemassa olevina. Luettelo ei ole kuitenkaan tyhjentävä, vaan henkilön haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitetään aina erikseen. Vastaanottodirektiivin 18 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kaikenlaisten väärinkäytösten, laiminlyöntien, hyväksikäytön, kidutuksen tai julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun uhriksi joutuneille ja aseellisista selkkauksista kärsineille alaikäisille annetaan tarvittaessa pätevää neuvontaa. Edellä mainittujen ryhmien tarpeet tuleekin ottaa erityisesti huomioon sosiaalipalveluja annettaessa.

26 §. Terveystuotojen palvelut. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveyspalvelut. Kunnilla on velvollisuus järjestää terveydenhuolto- ja palvelut kunnan asukkaille. Tämän lisäksi kunnilla on velvollisuus järjestää tietyin edellytyksin terveydenhuolto- ja palveluja myös muille kuin kunnassa asuville. Potilaan asemasta ja oikeuksista säädetyn lain 3 §:n 1 momentin mukaan Suomessa tilapäisesti oleskelevien henkilöiden oikeudesta hoitoon on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai valtioiden välillä vastavuoroisesti sovitaan. Pykälän 3 momentin mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Potilaan hoidon tarve arvioidaan hänen yksilöllisen tarpeensa mu-

kaan. Vastaanottodirektiivin 15 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että hakijat saavat tarpeellisen terveydenhuollon, joka käsittää vähintään ensiavun sekä sairauden kannalta välttämättömän hoidon. Edelleen 15 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on järjestettävä tarpeellinen lääketieteellinen tai muunlainen hoito turvapaikanhakijoille, joilla on erityistarpeita.

Voimassa olevan kotouttamislain 19 §:n 1 momentissa säädetään, että turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään välttämättömät terveyspalvelut. Voimassa olevan kotouttamislain 25 a §:ssä säädetään, että ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää terveyspalveluja. Kyseisissä lainkohdissa käytettyjä ilmaisia voidaan pitää tulkinnanvaraisina. Terveystuotojen palveluja koskevia säännöksiä ehdotetaan osittain täsmennettäväksi siten, että palvelujen antamisen perusteet määräytyisivät terveydenhuoltoalan säädösten mukaan.

Valtio korvaisi tämän lain 7 §:n mukaisesti terveydenhuolto- ja palveluista aiheutuvat kustannukset. Käytännössä terveydenhuolto- ja palvelut ostettaisiin yleensä yksityisiltä palveluntuottajilta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kansainvälistä suojelua hakevien ja sellaisten ihmiskaupan uhrien, joilla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, oikeudesta terveydenhuolto- ja palveluihin. Kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 10 kohdan mukaan kunnan tehtäviin kuuluu järjestää kiireellinen avosairaanhoito, mukaan lukien myös kiireellinen suun terveydenhuolto, potilaan asuinpaikasta riippumatta. Erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 3 §:n 2 momentin mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että henkilö, jolla ei ole Suomessa kotipaikkaa, saa tarpeellisen erikoissairaanhoito- ja palveluissa. Lain 31 §:n mukaan kiireellisen sairaanhoidon tarpeessa olevalle henkilölle on annettava hänen sairautensa edellyttämä hoito välittömästi. Muutoin henkilön ottaminen sairaalaan sairaanhoitoa varten edellyttää lääkärin tai hammaslääkärin tutkimukseen perustuvaa lähetystä. Terveystuotojen ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä

tai siihen liittyvästä hoidosta. Vastaavasti laillistettu hammaslääkäri päättää potilaan hammaslääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä tai siihen liittyvästä hoidosta.

Kyseisessä 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden maassa oleskelun pituus voi vaihdella muutamasta viikosta muutamaan vuoteen. Tämän vuoksi yksinomaan kiireellisen hoidon antamista ei voida pitää riittävänä terveydenhuollon tasona. Myös ei-kiireelliset hoitopalvelut tulisi turvata ottaen huomioon henkilön terveydentila ja hänen Suomessa viettämänsä ajan pituus. Kiireellisen hoidon lisäksi momentissa tarkoitetuille henkilöille annettaisiin myös muita, välttämättömiä terveyspalveluja. Palvelun tarpeen arvioisi aina terveydenhuollon ammattihenkilö asiakkaan yksilöllisen hoidon tarpeen perusteella. Tällöin tulisi ottaa huomioon myös asianomaisen arvioitu Suomessa oleskelun pituus. Tällaisiin välttämättömiksi katsottaviin palveluihin kuuluisivat muun muassa äitiysneuvolapalvelut ja välttämätön kroonisten sairauksien hoito. Tämän lain 6 §:ssä säädetään lain soveltamisesta haavoittuvassa asemassa oleviin. Säännöksen perusteluissa viitataan vastaanottodirektiiviin, jossa luetellaan henkilöitä, joita voidaan pitää haavoittuvassa asemassa olevina. Luettelo ei ole kuitenkaan tyhjentävä, vaan henkilön haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitetään aina erikseen. Vastaanottodirektiivin 20 artiklassa on lisäksi erikseen säädetty jäsenvaltioiden velvollisuudesta huolehtia, että kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan väkivallanteon kohteeksi joutuneet henkilöt saavat tarvittaessa edellä mainittujen tekojen aiheuttamisen vammojen edellyttävää hoitoa. Haavoittuvassa asemassa olevien tarpeet tuleekin ottaa erityisesti huomioon terveyspalveluja annettaessa.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin tilapäistä suojelua saavien ja lasten oikeudesta terveydenhuoltopalveluihin. Tilapäistä suojelua saavilla olisi oikeus terveydenhuoltopalveluihin samoin perustein kuin henkilöllä, jolla on kotikuntalaisa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Tämä vastaa voimassa olevan kotouttamislain 19 a §:n säännöstä. Oleskelulupa tilapäistä suojelua saaville myönnetään ulkomaalaislain 110 §:n mukaan enintään

yhdeksi vuodeksi kerrallaan. Koska tilapäinen suojelu voi kestää ulkomaalaislain 109 §:n mukaan kolmekin vuotta, on kohtuullista, että tilapäistä suojelua saavat ovat oikeutettuja samoihin terveydenhuoltopalveluihin kuin ne, joilla on kotikuntalaisa tarkoitama kotikunta Suomessa.

Lapsille annetaan nykyisin käytännössä terveyspalveluja samoin perustein kuin kunnassa vakinaisesti asuville. Kyseisessä 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kansainvälistä suojelua hakevalle lapselle ja ihmiskaupan uhrille, joka on lapsi ja jolla ei ole kotikuntalaisa tarkoitamaa kotikuntaa Suomessa, annetaan terveydenhuoltopalvelut samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaisa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Vastaanottodirektiivin 18 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kaikenlaisen väärinkäytösten, laiminlyöntien, hyväksikäytön, kidutuksen tai julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun uhriksi joutuneille ja aseellisista selkkauksista kärsineille alaikäisille annetaan kuntoutusta ja että soveltuvia mielenterveyspalveluita kehitetään ja pätevää neuvontaa annetaan tarvittaessa.

27 §. Tulkitseminen ja kääntäminen. Pykälässä säädettäisiin tarkemmin tulkki- ja käännöspalveluista, jotka vastaanottokeskus tämän lain 13 § ja 33 §:n nojalla järjestää kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille. Säännös koskisi kielilain perusteella myös muiden kuin viranomaisten ylläpitämiä vastaanottokeskuksia. Kielilain 25 §:n 1 momentin mukaan silloin, jos julkinen hallintotehtävä on lailla tai lain nojalla säädetty yksityiselle, sitä koskee sen hoitaessa tätä tehtävää, mitä kielilaissa säädetään viranomaisesta. Tämän lain 7 §:n nojalla valtio korvaa vastaanottokeskukselle tulkki- ja käännöspalvelujen kustannukset.

Pykälän 1 momentissa täsmennettäisiin tilanteet, joissa vastaanottokeskus huolehtisi tulkitsemisesta tai kääntämisestä. Säännös perustuisi hallintolain 26 §:n 1 ja 3 momenttiin. Hallintolain 26 §:n 1 momentin nojalla viranomaisen on järjestettävä tulkitseminen ja kääntäminen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, jos muuta kieltä käyttävä asianosainen ei osaa viranomaisessa

käytettävää suomen tai ruotsin kieltä, tai asianosainen ei vammaisuuden tai sairauden perusteella voi tulla ymmärretyksi. Hallintolain 26 §:n 3 momentin mukaan asian selvittämiseksi tai asianosaisen oikeuksien turvaamiseksi viranomaisen voi huolehtia tulkitsemisesta ja kääntämisestä muussakin kuin 1 momentissa tarkoitettussa asiassa. Vastaanottokeskus huolehtisi mahdollisuuksien mukaan tulkitsemisesta tai kääntämisestä myös silloin, kun on kyse muusta kuin viranomaisen aloitteesta vireille tulleesta asiasta, joka koskee asiakkaan oikeuksia tai velvollisuuksia. Käytännössä vastaanottokeskus järjestää tulkkipalveluja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työ- ja opintotoiminnan tarpeisiin ja muuhun tarjoamaansa ohjaukseen ja neuvontaan.

Tulkkaus ei edellyttäisi sitä, että tulkki olisi samassa tilassa asianosaisen kanssa, vaan tarpeen mukaan voitaisiin käyttää myös etätulkkausta puhelimen tai videon välityksellä. Etätulkkauksella saavutetaan säästöjä matkakustannuksissa ja matkustamiseen kuluva ajassa. Tulkin käyttötarvetta on vastaanottokeskuksissa pyritty vähentämään laatimalla vastaanottoon liittyviä esitteitä ja tiedotteita kansainvälistä suojelua hakevien yleisimmin käyttämillä kielillä sekä palkkaamalla henkilöitä, jolla on monipuolinen kielitaito.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että asia voidaan tulkita tai kääntää kielelle, jota asiakkaan voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän. Tässä yhteydessä keskeinen on hallintolain 26 §:n 2 momentti, jonka mukaan asia voidaan tulkita tai kääntää sellaiselle kielelle, jota asianosaisen voidaan todeta asian laatuun nähden riittävästi ymmärtävän. Säännöksen tarkoituksena olisi edistää asioiden joustavaa hoitoa, kuitenkin siten, että asiakkaan oikeusturvasta huolehdittaisiin asianmukaisesti ja turvattaisiin perustuslain 21 §:n mukainen asioiden asianmukainen käsittely.

Pykälän 3 momentin mukaan hallintotuoimioistuimen velvollisuudesta huolehtia tulkitsemisesta tai kääntämisestä säädetään hallintolainkäyttölaissa.

28 §. Tulkin ja kääntäjän esteellisyys ja salassapitovelvollisuus. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottokeskuksen hankkimana tulkkina tai kääntäjänä ei saisi käyttää henki-

löä, joka on sellaisessa suhteessa joko asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voisi tästä syystä vaarantua tai että asianosaisen turvallisuus saattaisi vaarantua. Luotettavuuden vaarantuminen perustuisi kokonaisarvioon tilanteesta, joten esimerkiksi tulkin ja asianosaisen välinen läheinen sukulaissuhde ei olisi sellaisenaan tässä tarkoitettu esteellisyysperuste.

Pykälän 2 momentti olisi viittaussäännös, jonka mukaan tulkin ja kääntäjän salassapitovelvollisuudesta on voimassa, mitä hallintolaissa asiasta säädetään. Hallintolain 13 §:n 3 momentin mukaan asiamiestä ja avustajaa koskevia salassapitosäännöksiä sovelletaan myös asian käsittelyssä käytettävään tulkkiin ja kääntäjään.

29 §. Työ- ja opintotoiminta. Pykälän 1 momentin mukaan muussa vastaanottokeskuksessa kuin kauttakulkukeskuksessa olisi järjestettävä työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan omatoimisuuden edistämiseksi. Vastaanottokeskuksen saavuttuaan kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava allekirjoittaa henkilökohtaisen toimintaohjelman, joka voi sisältää esimerkiksi opintoja, lastenhoitoa, kotitaloustöitä tai muita ylläpitotöitä. Oppivelvollisuusiän ylittäneille järjestettävä opintotoiminta on yleensä suomen tai ruotsin kielen opetusta. Opetusta voidaan antaa myös suomalaisen yhteiskunnan tuntemuksessa. Oppivelvollisuuskäiset osallistuvat mahdollisuuksien mukaan valmistavaan opetukseen tai perusopetukseen. Myös kauttakulkukeskuksessa voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa, mutta koska oleskelu siellä on yleensä lyhytaikaista, velvollisuudesta ei ole katsottu tarpeelliseksi säätää.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaanotto- ja käyttörahan vähentämisestä enintään 20 prosentilla korkeintaan kahden kuukauden ajan, jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta. Vähennys ei saisi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä se saisi olla muutenkaan kohtuuton. Vähennyksen kohtuuttomuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon henkilön fyysinen ja

psykykinen terveys, perhetilanne ja muut hänen toimintakykynsä ja osallistumismahdollisuuksiinsa vaikuttavat tekijät.

30 §. Työ- ja opintotoimintaan osallistuvan vakuutusturva. Koska kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava voidaan velvoittaa osallistumaan työ- ja opintotoimintaan hänelle maksettavan vastaanotto- ja käyttörahan vähentämisen uhalla, toiminnan järjestäjän olisi huolehdittava myös vakuutusturvan järjestämisestä. Edullisimpana järjestämistapana pidetään sitä, että korvaus suoritettaisiin 1 momentissa ehdotetulla tavalla valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa säädetään työtapaturmasta siltä osin kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta vähintään samansuuruiseen korvaukseen muun lain mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan korvauksen suorittamista koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena Valtiokonttori. Valtiokonttorin päätökseen haettaisiin muutosta siten kuin tapaturmavakuutuslain 5 luvussa säädetään.

Työ- ja opintotoimintaan osallistumisvelvollisuuden vuoksi olisi tarpeen järjestää myös vastuuvakuutus. Pykälän 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto järjestäisi työ- ja opintotoimintaan osallistuville ryhmävuoksu- ja vastuuvakuutuksen.

31 §. Paluun tukeminen. Pykälässä säädetään kansainvälistä suojelua hakeneen ja tilapäistä suojelua saaneen sekä ihmiskaupan uhrin paluun tukemisesta. Ehdotettu säännös vastaisi kansainvälistä suojelua hakevan osalta voimassa olevan kotouttamislain 22 §:n 5 momenttia ja tilapäistä suojelua saavien sekä ihmiskaupan uhrien osalta voimassa olevan kotouttamislain 8 §:ää. Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakeneelle voitaisiin korvata kohtuulliset matkakustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu, jos hän poistuu maasta vapaaehtoisesti peruttuaan hakemuksensa tai oleskelulupahakemuksen tultua hylätyksi. Tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa, voitaisiin korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu, sekä maksaa yhdelle henkilölle enintään kahden kuukau-

den ja perheelle enintään neljän kuukauden toimeentulotuen perusosan määrää vastaava avustus.

Maasta poistumista pidettäisiin vapaaehtoisena silloin, kun henkilö poistuu maasta omatoimisesti ilman poliisin tai rajatarkastusviranomaisen asettamaa saattajaa. Paluun voitaisiin siis katsoa tapahtuvan vapaaehtoisesti esimerkiksi palaajan saamasta kielteisestä kansainvälistä suojelua koskevasta päätöksestä ja samassa yhteydessä tehdystä maasta poistamispäätöksestä huolimatta. Vapaaehtoinen paluu järjestetään yleensä yhteistyössä palaajan, vastaanottokeskuksen henkilökunnan ja kansainvälisen siirtolaisjärjestön, IOM:n kanssa.

Pykälän 2 momentin mukaan matka- ja muuttokorvauksen sekä paluuavustuksen myöntäisi hakemuksesta vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaja on rekisteröity.

Pykälän 3 momentin mukaan korvaus tai avustus voitaisiin periä takaisin, jos osoittautuu, että se on maksettu virheellisin perustein tai perusteettomasti. Korvauksen tai avustuksen perisi takaisin sen myöntänyt vastaanottokeskus. Hakemus takaisinperinnästä tehtäisiin sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomio- ja piirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

32 §. Vastaanottopalveluista perittävä maksu. Pykälässä säädetään mahdollisuudesta periä vastaanottopalveluista maksu. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 21 a §:ää. Vastaanottodirektiivin 13 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia, että hakija osallistuu aineellisten vastaanotto-olosuhteiden ja terveydenhuollon kustannuksiin tai maksaa ne kokonaan itse, jos hänellä on siihen riittävästi varoja tai tuloja.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että vastaanottopalveluista voitaisiin periä kohtuullinen, enintään todellisten kustannusten suuruinen maksu. Säännös on tarpeellinen muun muassa sen vuoksi, että kansainvälistä suojelua hakevilla, tietyn odotusajan jälkeen, ja tilapäistä suojelua saavilla on oikeus työntekoon. Käytännössä maksu tulisikin perittäväksi lähinnä niiltä, jotka tekevät työtä Suomessa. Säännös mahdollistaisi maksun perimisen myös, jos henkilöllä olisi Suomessa käytettävissään muita tuloja tai varallisuutta.

Maksun periminen ei kuitenkaan saisi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Maksua olisi tarpeen mukaan alennettava tai se olisi jätettävä kokonaan perimättä.

Edelleen 1 momentin mukaan maksun määrästä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Maksun suuruus määrättäisiin laskemalla yhteen kaikkien vastaanottokeskusten vuokratulot, kiinteistöjen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaanottopalveluista aiheutuvat menot. Summa jaettaisiin vastaanottokeskusten yhteenlasketulla paikkaluvulla. Kansainvälistä suojelua hakevalta ja tilapäistä suojelua saavalta perittävän maksun suuruus olisi yhtä vastaanottoaikkaa kohti laskettu euromäärä. Maksun määrä laskettaisiin viimeisen käyttävissä olevan tilinpäätösvuoden kustannusten ja paikkaluvun perusteella. Maksun määrästä on tällä hetkellä säädetty toimeentulotukea koskevassa sisäasiainministeriön asetuksessa. Vastaanottokeskuksessa majoittumisesta voidaan periä enintään 6 euroa vuorokaudelta ja muista vastaanottopalveluista lisäksi 1,50 euroa vuorokaudelta. Jokaisen vastaanottokeskuksessa majoittuvan maksu olisi samansuuruinen riippumatta siitä, missä keskuksessa tai millaisessa vastaanottokeskuksen järjestämässä majoitustilassa hän majoittuu. Tasamaksu perustuisi siihen, että kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava eivät itse voi valita keskusta, johon heidät majoitetaan.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttämisestä voitaisiin periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukainen maksu. Mainitun lain 13 §:ää ei sovellettaisi kansainvälistä suojelua hakevaan, tilapäistä suojelua saavaan eikä ihmiskaupan uhriin. Lain 13 §:n mukaan muulta kuin Suomessa asuvalta voidaan asetuksella säätää perittäväksi maksu ja korvaus tässä laissa säädetystä poikkeavin perustein, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu.

Kansainvälistä suojelua hakevalla ja tilapäistä suojelua saavalla ei ole oikeutta asuminen perusteella annettaviin sosiaali- ja terveyspalveluihin, mutta heillä on oikeus tä-

män lain mukaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Palvelujen järjestämisestä vastaa vastaanottokeskus, jonka asukasrekisteriin henkilö on rekisteröity. Vastaanottokeskus ostaa palvelut kunnalta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan, joilla on varoja tai työtuloja, tulisi vastata asiakasmaksuista samoin perustein kuin Suomessa asuva henkilö. Jos heillä ei olisi taloudellisia edellytyksiä suoriutua maksusta, maksu voitaisiin jättää perimättä. Menettely vastaisi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 1 §:n periaatetta, jonka mukaan maksu voidaan periä henkilön maksukyvyyn mukaan.

Pykälän 3 momentin mukaan asiakasmaksun määräisi maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. Asiasta on tarpeen säätää siksi, että kyseisen kaltaisen asiakasmaksun perimistä ei voida antaa lailla säätämättä yksityisen palveluntuottajan tehtäväksi. Vastaanottokeskus saattaa ostaa palveluja moneltakin yksityiseltä palveluntuottajalta. Lisäksi palveluntuottaja voi vaihtua nopeastikin. Yksityisen palveluntuottajan kanssa olisi vaikea päästä sopimukseen, jos osa korvauksesta olisi hankalasti perittävässä tai jäisi kokonaan saamatta. Myös kunnalliset palveluntuottajat haluavat turvata saatavansa siten, että vastaanottokeskus vastaa kustannuksista myös asiakasmaksun osalta. Maksua ei perittäisi takautuvasti.

4 luku **Ihmiskaupan uhrin auttaminen**

Voimassa olevan kotouttamislain 4 a luvussa olevat ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi käytännössä sellaisenaan 4 luvun 33—38 §:ksi. Säännökset ihmiskaupan uhreille annettavista palveluista ja tukitoimista lisättiin kotouttamislakiin vuonna 2006 kotouttamislain muuttamisesta annetulla lailla (1269/2006), joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2007. Yksityiskohtaisten perustelujen osalta voidaan viitata hallituksen esitykseen (HE 183/2006 vp) laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta.

33 §. Auttamisen sisältö. Pykälä sisältäisi säännöksen ihmiskaupan uhreille järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 25 a §:ää (HE 183/2006 vp, s. 17—18). Ihmiskaupan uhreille annettavien palvelujen ja tukitoimien luetteloon ehdotetaan kuitenkin lisättäväksi mahdollisuus maksaa toimeentulotuen sijasta vastaanottorahaa. Vastaanottorahaa maksettaisiin ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa. Lisäksi luetteloon lisättäisiin tulkkipalvelujen ohien myös käännöspalvelut.

34 §. Toimivaltainen viranomainen. Pykälässä säädettäisiin auttamisen toimeenpanosta. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 25 b §:ää (HE 183/2006 vp, s. 18—19).

35 §. Auttamisen vireille tulo. Pykälä sisältäisi säännöksen auttamisen vireille tulosta. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 25 c §:ää (HE 183/2006 vp, s. 19—20).

36 §. Päätös auttamista koskevien säännösten soveltamisesta. Pykälä sisältäisi säännöksen auttamista koskevien säännösten soveltamisesta ja soveltamisen lakkaamisesta. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 25 d §:ää (HE 183/2006 vp, s. 20).

37 §. Moniammatillinen arviointiryhmä. Pykälässä säädettäisiin moniammatillisesta arviointiryhmästä. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 25 e §:ää (HE 183/2006 vp, s. 20—21).

38 §. Asioiden käsittely moniammatillisessa arviointiryhmässä. Pykälä sisältäisi säännöksen ihmiskaupan uhrien henkilötietojen käsittelystä arviointiryhmässä. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 25 f §:ää (HE 183/2006 vp, s. 21).

5 luku **Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen**

39 §. Edustajan määrääminen. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin vastaanottodirektiivin 19 artiklan ja turvapaikkamenettelydirektiivin 17 artiklan edellyttämällä tavalla edustajan määräämisestä ilman huoltajaa olevalle lapselle. Pykälässä koottaisiin yhteen säännöksiä voimassa olevan kotouttamislain 26, 28 ja 30 §:stä.

Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrättäisiin viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Pykälän sanamuoto ehdotetaan muutettavaksi nykyistä ehdottomamaksi. Voimassa olevan kotouttamislain mukaan edustaja määrätään aina viivytyksettä vain ihmiskaupan uhreille. Muille ilman huoltajaa oleville lapsille voidaan määrätä edustaja. Käytännössä kaikille ilman huoltajaa oleville lapsille on poikkeuksetta määrätty edustaja.

Ilman huoltajaa Suomessa oleva ulkomaalainen lapsi tarvitsee vajaavaltaisena edustajan paitsi ulkomaalaislain lupamenettelyssä myös muissa hänen henkilöään ja varallisuuttaan koskevissa hallinto- ja tuomioistuinoissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että hakemuksen edustajan määräämisestä tekisi vastaanotto- tai järjestelykeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Ihmiskaupan uhrin edustajahakemuksen panee tällä hetkellä vireille Oulun vastaanottokeskus. Ennen edustajaa koskevan hakemuksen tekemistä lasta kuultaisiin siten kuin 5 §:n 2 momentissa säädetään. Edelleen 2 momentin mukaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja käyttäisi huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes lapselle olisi määrätty edustaja.

Pykälän 3 momentin mukaan käräjäoikeus päättäisi edustajan määräämisestä. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaarissa säädetään. Edustajan tehtävä alkaisi käräjäoikeuden annettua edustajan määräämistä koskevan päätöksensä.

40 §. Edustajan kelpoisuus. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan edustajaksi määrättäisiin tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaisi siihen suostumuksensa ja joka kykenisi hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti.

Edustajan tehtävä ei olisi sidottu tietynlaiseen koulutukseen tai työkokemukseen, vaikka kokemus sosiaalialalta, erityisesti lastensuojelusta, antaisi hyvän perustan toimia

edustajana. Edustajan tulisi olla perehtynyt maahanmuuttajia koskeviin kysymyksiin, erityisesti kansainväliseen suojeluun ja ihmiskauppaan. Edustajan tulisi sekä ymmärtää kansainvälistä suojelua ja ihmiskaupan uhria koskevat lupamenettelyt että osata työskennellä lasten kanssa. Edustajan tehtävää edesauttaisi perehtyminen lapsen kansalliseen, kielelliseen, uskonnolliseen ja kulttuuriseen taustaan. Edustajan tulisi mahdollisuuksien mukaan osallistua Maahanmuuttoviraston, vastaanottokeskusten, lastensuojelujärjestöjen tai muiden asiantuntijoiden järjestämään edustajakoulutukseen.

Edustajana voisi olla kunnan virkamies tai työntekijä. Edustajan tehtävä voisi liittyä virkaan tai työhön, mutta tehtävään määrättäisiin vain suostumuksensa antanut henkilö. Tehtävää voisi hoitaa esimerkiksi kunnan virkaholhoaja tai sosiaalityöntekijä. Edustaja voisi olla myös lastensuojelujärjestön työntekijä tai muu tehtävään sopiva henkilö. Kansainvälistä suojelua hakevan oikeudellinen avustaja ja edustaja eivät pääsääntöisesti olisi sama henkilö. Vastaanottokeskuksessa työskenteleviä henkilöitä ei tulisi määrätä edustajaksi.

Pykälään ehdotetaan uutta säännöstä 2 momentiksi, jonka mukaan edustajaksi määrittämisen edellytyksenä olisi, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettun otteen rikosrekisteristä. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettu laki tuli voimaan vuoden 2003 alussa. Se edellyttää työnantajan selvittävän lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustaa. Edustajan työhön kuuluu luonteensa puolesta henkilökohtainen vuorovaikutus lapsen kanssa ilman huoltajan läsnäoloa. Rikosrekisteriote annetaan vain henkilölle itselleen. Henkilö ei voi valtuuttaa toista tahoja tilaamaan otetta puolestaan. Tämän vuoksi edustajaehdokkaan tulisi itse hankkia ote ja toimittaa se käräjäoikeuden nähtäväksi. Käräjäoikeuden tulisi palauttaa ote sen esittäneelle henkilölle viipymättä.

41 §. Edustajan tehtävät. Pykälän 1 momentin mukaan edustaja käyttäisi huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevista asioista sekä hoitaisi lapsen varallisuutta siten kuin oikeudenkäy-

miskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä, hallintolainkäyttölain 17 §:ssä ja 18 §:n 3 momentissa sekä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään.

Pykälä korvaisi voimassa olevan lain 26 §:n. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi edustajan tehtävään kuulunut lapsen asumista määrääminen. Käytännössä edustaja ja lapsille tarkoitettu vastaanottokeskus ovat yhteisymmärryksessä tehneet ratkaisun lapsen asumisesta. Ehdotetun 16 §:n 2 momentin mukaisesti päätöksen lapsen asumisesta tekisi vastaanottokeskus edustajaa kuultuaan. Päätöksen lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen tekisi 18 §:n 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja edustajaa ja vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää kuultuaan.

Ennen lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta olisi kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimitissa joko suoraan tai edustajan välityksellä.

Edustajan olisi valvottava lapsen etua kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn aikana. Hänen olisi mahdollisuuksien mukaan osallistuttava turvapaikkapuhutteluun tai muuten selvittävää, että lapsen etu on otettu huomioon turvapaikkamenettelyssä. Edustajan olisi tarpeen mukaan pidettävä yhteyttä lapsen oikeudelliseen avustajaan ja vastaanottopalvelujen järjestäjiin. Edustaja käyttäisi huoltajan puhevaltaa lapsen koulu-, sosiaali- ja terveydenhuoltoasioissa ja muissa lapsen elämään liittyvissä keskeisissä kysymyksissä. Edustajan olisi tarvittaessa avustettava lasta yhteyden pitämisessä lapsen Suomessa tai muualla oleviin sukulaisiin. Edustaja voisi käynnistää lapsen perheen jäljittämisen Suomen Punaisen Ristin henkilö-tiedustelun kautta, jos lapsella ei ole tarkkaa tietoa perheensä olinpaikasta eikä yhteystietoja perheen tavoittamiseksi. Hänen tulisi mahdollisuuksien mukaan neuvotella lapsen tulevaisuudesta lapsen sukulaisten tai sen etnisen yhteisön edustajien kanssa, johon lapsi tuntee kuuluvansa. Edustajan palkkion ja kulu- lujen korvaamisesta säädetään 7 §:ssä.

Ehdotetun 2 momentin mukaan edustajan tehtäviin ei kuuluisi lapsen päivittäinen hoito, kasvatusta tai muu huolenpito. Lapsen päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta huolehtisi lapsille tarkoitettu vastaanottokeskus. Vastaanottokeskusten hallinnoinnin kannalta sekä vastaanottokeskuksessa asuvien lasten yhdenvertaisuuden näkökulmasta edustajan tehtävä olisi tarpeen rajata. Sitä ei olisi tarkoitus rinnastaa esimerkiksi vapaaehtoistyönä tehtävään ystävöitymintaan. Edustajan tehtäviin ei kuuluisi esimerkiksi jatkuva yhteisen vapaaajantoiminnan järjestäminen, suomen tai ruotsin kielen harjoittelu lapsen kanssa tai lapsen tutustuttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin.

Ehdotetun 3 momentin mukaan edustajan olisi tehtävänsä päättyessä tehtävä tili siten, kuin holhoustoimesta annetussa laissa säädetään. Tilin tekemiseen sovellettaisiin holhoustoimesta annetun lain 5 luvun säännöksiä. Säännös olisi tarpeen, jotta edustajan suorittamia lapsen varainhoitoon liittyviä tehtäviä voitaisiin valvoa.

42 §. Edustajan vapauttaminen tehtävästään. Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmeni, että lapsella on Suomessa huoltaja, tulisi edustaja pykälän 1 momentin mukaan vapauttaa tehtävästään, jollei se olisi lapsen edun vastaista. Edelleen 1 momentin mukaan edustaja voitaisiin vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytäisi tai olisi sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtävänsä taikka jos siihen olisi muu erityinen syy. Vapauttamisen perusteena voisi olla edustajan sairaudesta tai esimerkiksi muista työtehtävistä johtuva este tai kykenemättömyys hoitaa edustajan tehtävää. Tehtävästä vapauttaminen voisi tulla kysymykseen myös, jos edustajan etu olisi ristiriidassa lapsen edun kanssa tai jos lapsi ja edustaja eivät muuten tulisi toimeen keskenään.

Pykälän 2 momentin mukaan edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voisi tehdä edustaja, vastaanotto- tai järjestelykeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse taikka lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja. Muulla laillisella edustajalla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimielintä, silloin kun lapsi on otettu

huostaan. Jos 15 vuotta täyttänyt lapsi esittäisi vastaanotto- tai järjestelykeskuksen työntekijälle pyynnön vapauttaa edustaja tehtävästään, työntekijän tulisi auttaa asian vireilepanossa. Jos työntekijä havaitsee, että lapsen edustaja ei ole sopiva tehtävänsä tai että lapsi on esimerkiksi peloissaan tai ahdistunut edustajan toiminnan vuoksi, vastaanotto- tai järjestelykeskuksen olisi pyrittävä selvittämään tilannetta lasta ja edustajaa kuullen ja pantava tarvittaessa vireille edustajan vapauttamista koskeva asia.

Pykälän 3 momentin mukaan päätöksen edustajan vapauttamisesta tehtävästään tekisi kärjäoikeus. Kärjäoikeuden tekemään päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaassa säädetään. Kärjäoikeuden päätöstä, joka koskisi edustajan vapauttamista tehtävästään, olisi kuitenkin noudatettava, vaikka päätös ei olisi saanut lainvoimaa. Muutoksenhausta huolimatta lapsen etu voisi vaatia, että tehtävään sopimattomalle edustajalle saataisiin välittömästi seuraaja. Tämän vuoksi alioikeuden lainvoimaa vailla olevan päätöksen noudattaminen säädettäisiin velvoittavaksi.

43 §. Edustajan tehtävän lakkaaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin edustajan tehtävän lakkaamisesta ilman eri hakemusta. Momentin mukaan edustajan tehtävät lakkaisivat ensinnäkin silloin, kun edustettava tulee täysi-ikäiseksi. Tämä koskee myös tilanteita, joissa edustajan määräämisen jälkeen käy esimerkiksi iän selvittämiseksi tehdyn oikeuslääketieteellisen tutkimuksen perusteella ilmi, että edustettava on ollut täysi-ikäinen jo edustajaa määrättäessä. Toiseksi edustajan tehtävä lakkaisi, kun edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta. Edustajan tehtävä lakkaisi myös, kun edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja. Muulla laillisella edustajalla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimielintä silloin, kun lapsi on otettu huostaan.

44 §. Ilmoitusvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin lapsen edustamiseen liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan kärjäoikeuden olisi ilmoitettava Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään lapsen edustajan määräämistä tai

tehtävästään vapauttamista koskevista päätöksistä. Ulkomaalaisrekisteriin merkitään tiedot Suomessa kansainvälistä suojelua hakeneista, tilapäistä suojelua saavista ja ihmiskaupan uhreiksi joutuneista ulkomaalaisista sekä tiedot edustajan määrittämisestä ja vapauttamisesta. Edustajaa koskevat tiedot ovat välttämättömiä ulkomaalaislaissa tarkoitettuja lupa-asioita käsiteltäessä ja edustajan palkkion ja kulukorvausten maksamiseksi. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 31 §:ää. Kun voimassa olevan säännöksen mukaan ilmoitus väestötietojärjestelmään on rajattu tehtäväksi vain oleskeluluvan saaneen lapsen edustajaa koskevasta päätöksestä, ilmoitus väestötietojärjestelmään ehdotetaan nyt tehtäväksi kaikista käräjäoikeuden päätöksistä, jotka koskevat lapsen edustajan määrittämistä tai tehtävästään vapauttamista. Väestötietojärjestelmään voidaan nykyisin tallettaa tiedot myös sellaisista ulkomaan kansalaisista, joilla ei vielä ole oleskelulupaa.

Jos lapsella on edustajan hoidettavana olevaa omaisuutta holhoustoimesta annetun lain 66 §:ssä säädetyllä tavalla, käräjäoikeuden olisi pykälän 2 momentin mukaan ilmoitettava edustajan määrittämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin. Käräjäoikeuden, joka määräisi edustajan, olisi pyydyttävä hakijalta selvitys siitä, onko lapsella edustajan hoidettavaksi tulevaa omaisuutta, ja tarvittaessa ilmoitettava holhousviranomaiselle rekisteriin merkitsemisen tarpeesta. Lapsen varojen määrän ollessa vähäinen voitaisiin valvonnan kannalta pitää riittävänä, että edustaja tehtävänsä päätyttyä tekee lapsen omaisuuden hoidosta tilin.

6 luku Rekisterit

45 §. Vastaanoton asiakasrekisteri ja edustajarekisteri. Pykälässä säädettäisiin vastaanoton ja ilman huoltajaa olevien alaikäisten edustamisen järjestämiseksi tarvittavista henkilörekistereistä. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanoton asiakasrekisteri olisi automaattisen tietojenkäsittelyn avulla kansainvälistä suojelua hakevista, tilapäistä suojelua saavista ja ihmiskaupan uhreista pidettävä henkilörekisteri. Voimassa olevan kotouttamislain 34 §:n mukaan turvapaikanhakijoi-

den vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista ja ihmiskaupan uhrien auttamista varten tarkoitettu henkilörekisteri on asukasrekisteri. Rekisterin nimi ehdotetaan muutettavaksi vastaanoton asiakasrekisteriksi, joka kuvaisi paremmin rekisterin tarkoitusta. Turvapaikanhakijoiden sijaan momentissa viitattaisiin kansainvälistä suojelua hakeviin yhdenmuksistaen näin käytettyjä termejä suhteessa ulkomaalaislakiin.

Pykälän 2 momentin mukaan edustajarekisteri olisi automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ilman huoltajaa oleville lapsille 39 §:n mukaan määrätystä edustajista pidettävä rekisteri. Edustajarekisteristä ei ole säännöksiä voimassa olevassa kotouttamislaissa. Edustajia koskevia tietoja on kuitenkin kirjattu luetteloksi käytännön edustajatoiminnan järjestämistä varten. Vastaanottokeskukset tekevät hakemuksen edustajan määrittämiseksi ilman huoltajaa olevalle lapselle ja Maahanmuuttovirasto maksaa edustajien palkkiot ja kulukorvaukset, joten rekisteri on tarpeen ja siitä tulee säätää lailla.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu, ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin siitä, että vastaanoton asiakasrekisteriin ja edustajarekisteriin sovelletaan henkilötietojen suojaa koskevaa lainsäädäntöä.

46 §. Rekisterin käyttötarkoitus. Voimassa olevan kotouttamislain 37 §:n mukaan asukasrekisteri on turvapaikanhakijoiden vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista ja ihmiskaupan uhrien auttamista varten tarkoitettu henkilörekisteri. Ehdotetun 45 §:n mukaan rekisterin nimi ehdotetaan muutettavaksi vastaanoton asiakasrekisteriksi. Voimassa olevan kotouttamislain 34 §:n mukaan asukasrekisteriin kuuluvat valtakunnallinen osarekisteri ja vastaanottokeskusten osarekisterit. Rekistereiden käyttötarkoitus pysyisi ennallaan, ja siitä ehdotetaan säädettäväksi tässä pykälässä. Vastaanottokeskusten osarekistereiden lisäksi pykälässä mainittaisiin myös järjestelykeskukset, jotka järjestävät vastaanotopalvelut 12 §:n mukaan silloin, kun kyseessä on vastaanotto laajamittaisen maahantulon yhteydessä.

Ehdotetun 1 momentin mukaan valtakunnallista osarekisteriä pidettäisiin kansainvä-

listä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen ohjausta, suunnittelua ja seuranta varten. Tämä tehtävä kuuluu 8 §:n mukaan Maahanmuuttovirastolle. Vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekistereitä pidettäisiin kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalvelujen järjestämistä ja uhreille tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien järjestämistä varten. Järjestelykeskuksia ei mainita voimassa olevan kotouttamislain rekisteriä koskeissa säännöksissä. Järjestelykeskukset järjestävät kuitenkin vastaanottopalvelut laajamittaisen maahantulon yhteydessä, ja ehdotetussa laissa ne lisättäisiin rekisterinpitäjien joukkoon.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin edustajarekisteristä, josta ei ole säännöksiä voimassa olevassa kotouttamislaissa. Edustajarekisteriä pidettäisiin ilman huoltajaa olevien lasten edustajatoiminnan ohjausta, suunnittelua ja seuranta sekä käytännön hallintoa varten. Edustajarekisteriin kuuluisivat valtakunnallinen osarekisteri ja vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekisterit. Valtakunnallista osarekisteriä pidettäisiin ilman huoltajaa olevien lasten edustajatoiminnan ohjausta, suunnittelua ja seuranta varten. Vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekisteriä pidettäisiin ilman huoltajaa olevien lasten edustajatoiminnan käytännön hallintoa varten. Maahanmuuttovirasto käyttäisi rekisteriä ohjaus-, suunnittelu- ja seuranta tehtävää hoitaessaan sekä maksaessaan edustajien palkkioita ja kulukorvauksia. Vastaanottokeskukset puolestaan käyttäisivät rekisteriä edustajan määräämiseen ja edustajan käytännön toimintaan liittyviin tehtäviin.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin vastaanoton asiakasrekisterin ja edustajarekisterin käytöstä tilastointitarkoituksia varten. Tilastoja laadittaessa on otettava huomioon henkilötietolain (523/1999) säännökset. Henkilötietolain 15 §:ssä säädetään henkilö-tietojen käsittelystä tilastointia varten.

47 §. Rekisterinpitäjät. Voimassa olevan kotouttamislain 35 §:ssä säädetään rekisterin pitäjistä, joita ovat Maahanmuuttovirasto ja vastaanottokeskukset. Ehdotetun pykälän mukaan 46 §:ssä mainittujen valtakunnallisten osarekisterien ylläpidosta vastaisi Maahanmuuttovirasto. Maahanmuuttovirasto olisi

siten vastaanoton asiakasrekisterin ja edustajarekisterin valtakunnallisen osarekisterin ylläpitäjä. Vastaanotto- ja järjestelykeskukset vastaisivat puolestaan vastaanoton asiakasrekisterin ja edustajarekisterin osarekisterien ylläpidosta. Ylläpidosta vastaisi se vastaanotto- tai järjestelykeskus, joka järjestää henkilön vastaanottopalvelut 12 ja 13 §:n mukaan tai tekee hakemuksen edustajan määräämiseksi 39 §:n mukaan.

48 §. Vastaanoton asiakasrekisteriin tallettavat tiedot. Nykyiseen asukasrekisteriin tallettavista tiedoista säädetään voimassa olevan kotouttamislain 37 §:ssä. Pykälän johdantokappaleen alku vastaisi pääpiirteissään voimassa olevan kotouttamislain 37 §:n 2 momentin 1 kohdan säännöstä, mutta sitä ehdotetaan täsmennettäväksi. Vastaanoton asiakasrekisteriin saisi tallettaa 45 §:ssä mainittujen henkilöiden ja heidän perheenjäsentensä asia- tai asiakasnumeron, nimet, sukupuolen, syntymäajan, -paikan ja -maan, henkilötunnuksen ja ulkomaisen henkilönnumeron tai muun ulkomaisen henkilön yksilöimiseksi annetun tunnuksen, kansalaisuustiedot sekä tiedot siviilisäädystä ja perhesuhteista.

Ehdotetun 1 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa tietoja rekisteröidyn majoittumisesta. Rekisteriin kirjattaisiin tieto vastaanotto- tai järjestelykeskuksesta, jossa rekisteröity kulloinkin asuu. Jos henkilö järjestää majoituksensa itse, rekisteriin merkittäisiin hänen 18 §:n mukaisesti ilmoittamansa osoite.

Ehdotetun 2 kohdan mukaan rekisteriin talletettaisiin tietoja rekisteröidylle maksettavasta vastaanotto- tai käyttörahasta. Voimassa oleva kotouttamislaki ei sisällä vastaavaa säännöstä. Tässä esityksessä ehdotetun 19 ja 21 §:n mukaan maksettavaa vastaanotto- ja käyttö rahaa voidaan pitää henkilötietolain 11 §:n 6 kohdan tarkoittamina arkaluonteisina tietoina. Henkilötietolain 12 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan arkaluonteisten tietojen käsittelykielto ei kuitenkaan koske sellaisten tietojen käsittelyä, joista säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä.

Ehdotetun 3 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa rekisteröidyn terveydentilaa koskevia tietoja. Voimassa olevan kotouttamislain 37 § ei sisällä mainintaa terveystie-

doista talletettavina tietoina. Henkilötietolain 11 §:n 4 kohdan mukaan terveydentilaa koskevat tiedot ovat arkaluonteisia. Kyseisen lain 12 §:n 1 momentin 10 kohdan mukaan tämä ei kuitenkaan estä terveydenhuollon toimintayksikköä tai terveydenhuollon ammattihenkilöä käsittelemästä siinä toiminnassaan saamia tietoja rekisteröidyn terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta tai hänen kohdistetuista hoitotoimenpiteistä taikka muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja. Näitä tietoja voisi siis käsitellä ja tallettaa ainoastaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksessa työskentelevä terveydenhuollon ammattihenkilö.

Ehdotetun 4 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa rekisteröidyn kielitaitoa, koulutusta, ammattitaitoa ja työkokemusta koskevia tietoja. Säännös vastaa voimassa olevan kotouttamislain 37 §:n 2 momentin 2 kohdan säännöstä.

Ehdotetun 5 kohdan mukaan rekisteröidyn suostumuksella rekisteriin voitaisiin tallettaa myös hänen etnistä taustaansa ja uskonnollista vakaumustaan koskevia tietoja. Henkilötietolain 11 §:n 1 ja 2 kohdan mukaan kyseiset tiedot ovat arkaluonteisia. Niiden käsittely on kuitenkin mahdollista henkilötietolain 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan, jos rekisteröity on antanut siihen nimenomaisen suostumuksensa. Nimenomainen suostumus tarkoittaa kyseisen lainkohdan perustelujen mukaan yleensä kirjallista suostumusta, josta ilmenee, minkälaiseen henkilötietojen käsittelyyn lupa on annettu. Ehdotettu 5 kohta vastaa muutoin voimassa olevan kotouttamislain 37 §:n 4 kohdan säännöstä, mutta siihen ehdotetaan lisättäväksi vaatimus siitä, että tietojen tulee olla tarpeellisia vastaanottopalvelujen järjestämisen vuoksi. Majoituspalvelujen järjestämisessä on tärkeää ottaa huomioon mahdolliset jännitteet eri etnisten tai uskonnollisten ryhmien välillä.

Ehdotetun 6 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa koskevaan hakemukseen liittyviä tietoja, jotka ovat tarpeen vastaanottopalvelujen järjestämiseksi. Säännös vastaa pääpiirteissään voimassa olevan kotouttamislain 37 §:n 3 kohdan säännöstä, mutta sitä ehdotetaan täsmennettäväksi ja kirjoitettavaksi vastaamaan paremmin ulkomaalaislaissa käytet-

tyjä käsitteitä. Vastaanottopalveluiden järjestämiseksi vastaanotto- tai järjestelykeskuksen on esimerkiksi tarpeen tietää, milloin päätös kansainvälistä suojelua tai oleskelulupaa koskevaan hakemukseen on tehty ja onko oleskelulupa myönnetty vai ei.

49 §. *Edustajarekisteriin talletettavat tiedot.* Voimassa oleva kotouttamislaki ei sisällä lainkaan säännöksiä ilman huoltajaa olevan lapsen edustajista pidettävästä rekisteristä. Edustajarekisteriin saisi ehdotetun pykälän mukaan tallettaa 39 §:ssä tarkoitettujen edustajan nimen, henkilötunnuksen sekä osoite- ja muut yhteystiedot. Lisäksi siihen saisi tallettaa tietoja, jotka koskevat edustajaksi määräämistä, edustajan vapauttamista tehtävästään ja edustajantehtävän lakkaamista.

50 §. *Vastuu rekisteriin talletetuista tiedoista.* Säännös vastaa voimassa olevan kotouttamislain 36 §:n säännöstä. Rekisterinpitäjä vastaa rekisteriin tallettamiensa tietojen virheettömyydestä. Rekisterinpitäjä vastaa myös rekisterin käytön laillisuudesta omien tehtäviensä hoidossa. Rekisterinpitäjän vastuuseen sovellettaisiin henkilötietolakia ja muita henkilötietojen suojaa koskevia säännöksiä.

51 §. *Rekisteröidyn oikeudet.* Voimassa oleva kotouttamislaki ei sisällä vastaavaa säännöstä. Pykälässä viitattaisiin rekisteröidyn oikeuksista olevan voimassa mitä henkilötietolain 6 luvussa säädetään.

52 §. *Tietojen luovuttaminen rekisteristä.* Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan sen lisäksi mitä muualla laissa säädetään, vastaanoton asiakasrekisteristä ja edustajarekisteristä saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle tietoja, jotka ovat niille välttämättömiä kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupanuhrien auttamiseen liittyvien tehtävien hoitamisessa. Maahanmuuttovirasto, poliisi ja rajatarkastusviranomainen tarvitsevat vastaanoton asiakasrekisteriin ja edustajarekisteriin sisältyviä tietoja ulkomaalaislaissa tarkoitettujen tehtäviensä hoitamiseen. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi turvapaikkakuulustelun ja -puhuttelun järjestäminen, päätöksen tiedoksianto ja maasta

poistamispäätöksen täytäntöönpano. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tarvitsee ehdotetun uuden kotouttamislain 37 §:n mukaisia tehtäviä hoitaakseen tietoja rekisteröidyn saamasta myönteisestä päätöksestä kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa koskevaan hakemukseen sekä siitä, jos rekisteröity on luvan saatuaan itsenäisesti hankkinut asunnon ja asettunut asumaan johonkin kuntaan.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tiedot voitaisiin luovuttaa myös konekielisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen tietojen luovuttamista teknisen käyttöyhteyden avulla olisi tietoja pyytävän esitettävä selvitys tietojen suojaamisesta henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

53 §. Tiedonsaantioikeus. Ehdotetun pykälän mukaan rekisterinpitäjällä olisi oikeus sallassapitosäännösten estämättä saada Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, rajatarkastusviranomaiselta sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta vastaanoton asiakasrekisteriä varten sille laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot. Poliisi ja rajatarkastusviranomainen selvittävät ulkomaalaislain 97 §:n mukaisesti kansainvälistä suojelua hakevien henkilöllisyyden ja henkilötiedot myös, kun on kyseessä tilapäistä suojelua saava tai muuta oleskelulupaa hakeva ulkomaalainen. Henkilötiedot voivat täsmentyä tai muuttua vielä lupakäsittelyn aikana, esimerkiksi Maahanmuuttoviraston suorittamassa turvapaikkapuhuttelussa. Tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi vastaanoton asiakasrekisteriin on välttämättömää tallettaa poliisin, rajatarkastusviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston selvittämää rekisteröityjen henkilötietoja. Asiakasrekisteriin on niin ikään välttämättömää saada elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta tietoja, jotka liittyvät ehdotetun uuden kotouttamislain mukaiseen kansainvälistä suojelua saaneiden kuntiin osoittamiseen.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tiedot voitaisiin luovuttaa siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, myös konekielisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla, kun on selvitetty tietojen suojaaminen henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

54 §. Tietojen poistaminen rekisteristä ja tietojen säilyttäminen. Pykälässä säädettäisiin tietojen säilyttämisajoista ja tietojen poistamisesta rekistereistä.

Ehdotetun 1 momentin mukaan vastaanoton asiakasrekisterissä ja edustajarekisterissä olevat rekisteröityä koskevat tiedot poistettaisiin, kun niiden käytölle ei enää ole perustetta tämän lain soveltamisen kannalta. Viimeistään tiedot olisi poistettava viiden vuoden kuluttua viimeisestä rekisteröityä koskevasta merkinnästä. Säännös vastaa sisällöltään voimassa olevan kotouttamislain 40 §:n 1 momenttia.

Ehdotettu 2 momentti vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 40 §:n 2 momenttia. Arkistolain (831/1994) 8 §:n 3 momentin mukaan arkistolaitos määrää mitkä asiakirjat tai asiakirjoihin sisältyvät tiedot säilytetään pysyvästi. Arkistolain 8 §:n 2 momentin mukaan arkistonmuodostajan on määrättävä tehtävien hoidon tuloksena kertyvien asiakirjojen säilytysajat ja -tavat sekä ylläpidettävistä arkistonmuodostussuunnitelmaa. Arkistojen säilytysaikoja määrättäessä on otettava huomioon mitä niistä on erikseen säädetty tai määrätty.

7 luku Oikeusturva

Vastaanottodirektiivin 21 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että direktiivin mukaisten etujen myöntämistä koskeviin kielteisiin päätöksiin voidaan hakea muutosta kansallisessa lainsäädännössä säädettyjen menettelyjen mukaisesti. Ehdotetussa 7 luvussa säädettäisiin muusta muutoksenhausta kuin käräjäoikeuden päätöstä edustajan määräämisestä ja tehtävästään vapauttamisesta koskevasta muutoksenhausta, josta on ehdotettu säädettäväksi 39 ja 42 §:ssä.

55 §. Muutoksenhaku. Pykälässä säädettäisiin oikeudesta hakea muutosta tässä laissa tarkoitettuun muuhun kuin käräjäoikeuden päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valituskirjelmän voisi 2 momentin mukaan toimittaa myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka olisi toimitettava kirjelmä oman lausuntonsa ohella viipymättä hallinto-oikeudelle.

Pykälän 3 momentin mukaan tässä laissa tarkoitettuun hallinto-oikeuden päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntäisi valitusluvan, siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

56 §. *Vastaanottopalvelusta perittävää maksua koskeva muutoksenhaku.* Pykälässä säädettäisiin maksuvelvollisen oikeudesta vaatia maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta oikaisua, jos maksun määräämisessä on tapahtunut virhe. Oikaisua voitaisiin vaatia kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saisi hakea valittamalla muutosta siltä hallinto-oikeudelta, jonka tuomiopiirissä maksun määrännyt vastaanottokeskus sijaitsee. Valitus olisi tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksiansannista siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla.

Muutoksenhaku tapahtuisi asiallisesti siten kuin maksun määräämistä koskevasta muutoksen hausta säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992). Muutoksenhausta olisi kuitenkin tarpeen säätää tässä laissa, koska valtion maksuperustelaki koskee vain valtion viranomaisten suoritteita. Vastaanottopalveluja voivat järjestää myös muut kuin kunnat ja valtio.

57 §. *Valituskielto.* Pykälän mukaan vastaanottokeskuksen tai Maahanmuuttoviraston 16 §:n nojalla tekemään päätökseen, joka koskee majoittamista tai vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saisi hakea muutosta valittamalla. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevan kotouttamislain 44 §:ää.

Tässä esityksessä ehdotetun 16 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen. Hänet voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on tarpeen hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai kansainvälistä suojelua kokevan hakemuksen käsittelyn vuoksi. Majoitus on järjestettävä niin, että perheenjäsenet voivat halutessaan asua yhdessä. Majoittamisesta ja siirrosta päättää vastaanottokeskus. Ennen siirtoa koskevan päätöksen tekemistä siirrettävää on kuultava, ja ilman huoltajaa olevan lapsen

siirtämisestä päätettäessä on kuultava myös lapsen edustajaa.

Perustuslain 9 §:n 1 momentin mukaan maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäistä suojelua saavat oleskelevat ulkomaalaislain 40 §:n mukaisesti maassa laillisesti, joten perustuslain takaama liikkumisoikeus ja asuinpaikan valitsemisoikeus koskevat heitä. Kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäistä suojelua saavat voivat tässä esityksessä ehdotetun 18 §:n mukaan järjestää majoituksensa itse, joten mitään pakkoa asua vastaanottokeskuksessa ei ole. Vastaanottodirektiivin 7 artiklan mukaisesta jäsenvaltioille tietyin edellytyksin annetusta mahdollisuudesta päättää turvapaikanhakijan asuinpaikasta, rajoittaa oleskelu tiettyyn paikkaan tai asettaa aineellisten vastaanottoolosuhteiden tarjoamisen ehdoksi asuminen jäsenvaltion määräämässä paikassa ei ehdoteta säädettäväksi kansallisesti. Tämän vuoksi muutoksenhakumahdollisuuden majoituspäätöksestä voidaan katsoa olevan tarpeeton.

8 luku Erinäiset säännökset

58 §. *Tiedonsaantioikeus.* Pykälässä säädettäisiin tiedonsaantioikeudesta. Pykälän 1 momentin nojalla valtion ja kunnan viranomaisella, vastaanotto- ja järjestelykeskuksella, ilman huoltajaa olevalle lapselle määrättyllä edustajalla sekä yksityisellä palvelujen tuottajalla olisi salassapitosäännösten estämättä oikeus saada valtion tai kunnan viranomaiselta, vastaanotto- ja järjestelykeskukselta sekä yksityiseltä palvelujen tuottajalta tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamista varten välttämättömiä tietoja. Tiedot olisi oikeus saada maksutta. Pykälässä säädettäisiin nimenomaisesti, että tiedot on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä. Perustuslain yksityisyyden suojaa turvaava 10 §:n 1 momentti ja viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 26 §:n 1 momentin 1 kohta edellyttävät, että asiasta säädetään nimenomaisin laintasoisin säännöksiin. Tiedonsaantioikeus olisi rajattu tehtävien suorittamista varten tarvittaviin välttämättömiin tietoihin. Esimerkiksi ihmiskau-

pan uhrien auttamisesta vastaavalle vastaanottokeskukselle tiedot ovat tarpeen ihmiskaupan uhrille tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien järjestämiseksi. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän oikeusvarman päätöksenteon kannalta on tärkeää, että päätöksentekijällä on salassapitosäännösten estämättä mahdollisuus saada itselleen tietoja valtion viranomaisilta, kunnilta ja etenkin Maahanmuuttovirastolta tässä laissa tarkoitettujen tehtävien suorittamista varten. Käytännössä ihmiskaupan uhrin palvelutarpeen ja asioiden hoitamista varten tarvitaan tietoja muun muassa syyttäjänlaitokselta, tuomioistuimilta ja kunnilta. Tehtävien suorittamista varten tarvittavia tietoja voitaisiin luovuttaa myös vastaanottokeskukselta toiselle vastaanottokeskukselle tai järjestelykeskukselta toiselle järjestelykeskukselle edellyttäen, että se olisi vastaanoton järjestämisen vuoksi tarpeen. Ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyle edustajalle tiedot olisivat tarpeen 41 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi.

Vastaavasti kuin ehdotetun 52 §:n 2 momentissa säädetään, ehdotetun 2 momentin mukaan tiedot voitaisiin luovuttaa siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, myös konekielellisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla sen jälkeen, kun on selvitetty tietojen suojaaminen henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

59 §. Salassapitovelvollisuus. Vastaanotto-direktiivin 14 artiklan 5 kohdan ja 19 artiklan 4 kohdan mukaan vastaanottokeskusten henkilöstöä ja ilman huoltajaa tulevien alaikäisten parissa työskenteleviä koskee työssä saatujen tietojen osalta kansallisen lainsäädännön mukainen salassapitovelvollisuus. Voimassa olevan kotouttamislain 43 § sisältää salassapitovelvollisuutta koskevan säännöksen. Säännös ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan lakiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Salassapitosäännös koskee muun kuin asianosaisen oikeutta saada tieto asiakirjasta. Myös asianosaisen oikeus asiakirjaan määräytyisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

60 §. Aineiden ja esineiden haltuunotto. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi velvollisuudesta ottaa vastaanotto- tai järjestelykeskuksen haltuun vaarallisia tai vahingollisia

aineita ja esineitä. Säännöstä sovellettaessa olisi otettava huomioon 62 §, jonka mukaan haltuunotto olisi sallittua vain, jos se on asukkaan oman tai toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden tai omaisuuden suojaamisen kannalta välttämätöntä.

Ehdotetun 1 momentin 1 kohdan mukaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksen haltuun olisi otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle. Haltuun olisi otettava myös aineet ja esineet, joilla voidaan vahingoittaa omaisuutta. Molemmista edellä mainituissa tilanteissa haltuunotto edellyttäisi, että aineen tai esineen käyttäminen säännöksessä tarkoitettulla tavalla olisi todennäköistä. Lisäksi momentin 2 kohdan mukaan vastaanotto- ja järjestelykeskuksen haltuun olisi otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet, joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty.

Säännöksessä tarkoitettuja 1 kohdan mukaisia aineita ja esineitä voisivat olla esimerkiksi ampuma-aseet, räjähdysaineet, teräaseet, erilaiset lyömäaseet sekä veitset ja tilanteen mukaan myös esimerkiksi saksit, spraytyyppinen kosmetiikka, lääkkeet ja tulentekevälaineet. Säännöksen soveltamisalaan saattaisivat siten kuulua myös aineet ja esineet, joilla on yleisesti hyväksyttävä käyttötarkoitus, mutta jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuisivat turvallisuutta vaarantavaan käyttöön tai omaisuuden vahingoittamiseen. Jouduttaessa ottamaan pois lääkkeitä, olisi mahdollisuuksien mukaan neuvoteltava ensin terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan kanssa ja joka tapauksessa huolehdittava siitä, että asukkaalle jäisi lääkkeet, joita hän terveydentilansa vuoksi tarvitsee.

Järjestyslain (612/2003) säännöksiä voidaan käyttää apuna tulkittaessa, mitä aineita tai esineitä ehdotetun 1 momentin mukainen haltuunotto koskisi. Järjestyslain 9 § kieltää siinä lueteltujen vaarallisten esineiden valmistuksen, maahantuonnin ja kaupan sekä hallussapidon yleisellä paikalla, ellei hallussapito liity tiettyjen työtehtävien hoitamiseen. Lain 10 § kieltää toisen vakaavaan vahingoittamiseen tarkoitettujen tai siihen soveltuvien esineiden tai aineiden ja lain 13 § toisen omaisuuden töhrimiseen soveltuvien

aineiden hallussapidon yleisellä paikalla ilman hyväksyttävää syytä. Säännösten sisältämät luettelot ovat yksityiskohtaisia, mutta eivät tyhjentäviä. Viime kädessä aineen tai esineen käyttötarkoitus tulisi aina ratkaistavaksi tapauskohtaisesti olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen. Koska säännöksen sanamuodon piiriin kuuluvien aineiden ja esineiden määrä on suuri, on katsottu aiheelliseksi edellyttää, että olisi oltava todennäköistä, että aineita ja esineitä käytettäisiin pykälässä tarkoitettulla turvallisuutta vaarantavalla tai omaisuutta vahingoittavalla tavalla. Asukkaalla ei luonnollisesti saisi olla hallussaan aineita ja esineitä, joiden hallussapito on muun lain nojalla kiellettyä. Näitä olisivat lähinnä huumausaineet, laittomat aiset tai varastettu tavara.

Asukkaalla olisi kuitenkin oikeus määrätä myös häneltä poisotetusta omaisuudesta. Asukkaan pyynnöstä tai hänen suostumuksestaan omaisuus voitaisiin luovuttaa hänen nimeämälleen vastaanotto- ja järjestelykeskuksen ulkopuoliselle henkilölle, jos aineen tai esineen hallussapito ei ole muun lain nojalla kielletty.

Pykälän 2 momentin mukaan haltuun otettu omaisuus olisi keskuksessa majoittumisen päättyessä palautettava sille, jolta se on otettu haltuun, jollei omaisuuden palauttamisesta, luovuttamisesta tai hävittämisestä muualla laissa toisin säädetä. Esimerkiksi huumausainelain (373/2008) 8 §:n mukaan sen, joka on saanut haltuunsa huumausainetta olematta sen hallussapitoon oikeutettu, on velvollinen luovuttamaan sen viipymättä poliisille taikka tulli- tai rajavartiolaitokselle. Jos ainetta tai esinettä ei voitaisi vaaratta palauttaa sille, jolta se on otettu haltuun, se luovutettaisiin poliisille joko palauttamista tai poliisilain 24 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä varten.

Pykälän 3 momentin mukaan haltuunotosta voisi päättää ja sen voisi tehdä vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja taikka hänen määräämänsä sosiaalihuoltotyötä tekevä henkilö. Sosiaalihuoltotyötä tekevällä henkilöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa määritellyjä ammattihenkilöitä tai vastaavaa työtä vastaanotto- tai järjestelykeskuksessa tekevää työntekijää. Pykälässä tarkoitettut aineet ja esineet tulisi kuitenkin

voida ottaa keskuksen haltuun viivyttämättä tilanteissa, joissa on välitön turvallisuusriski. Onkin perusteltua, että haltuunoton voisi tehdä kiireellisessä tapauksessa edellä mainittujen päätöksentekijöiden lisäksi myös muu vastaanotto- tai järjestelykeskuksen sosiaalihuoltotyötä tekevä. Näissä tilanteissa haltuunotosta olisi kuitenkin viipymättä ilmoitettava johtajalle taikka hänen määräämälleen sosiaalihuoltotyötä tekevälle, jonka tulisi tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta. Aineiden ja esineiden haltuunotto on tosiasiallinen hallintotoimi, mutta omaisuuden haltuun ottamisesta voidaan tehdä päätös haltuunoton jälkeenkin. On perusteltua, että asiassa tehdään aina valituskelppoinen hallintopäätös, jos haltuun otettua ainetta tai esinettä ei voida palauttaa heti. Haltuunottoa koskevaan päätökseen voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen 55 §:n mukaisesti.

61 §. *Asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen.* Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan asukkaan käytössä olevat tilat voitaisiin tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä edellä 60 §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä. Pykälän tarkoituksena olisi varmistaa, ettei vastaanotto- tai järjestelykeskuksen tiloissa olisi aineita ja esineitä, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai vahinkoa omaisuudelle. Säännöstä sovellettaessa olisi otettava huomioon 62 §, jonka mukaan tilojen tarkastaminen olisi sallittua vain, jos se on asukkaan oman tai toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden tai omaisuuden suojaamisen kannalta välttämätöntä.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastamisesta päättäisi ja tarkastamisen suorittaisi vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja taikka hänen määräämänsä sosiaalihuoltotyötä tekevä. Sosiaalihuoltotyötä tekevällä henkilöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa määritellyjä ammattihenkilöitä tai vastaavaa työtä vastaanotto- tai järjestelykeskuksessa tekevää työntekijää. Tarkastaminen olisi tehtävä keskuksen toisen työntekijän, ja jos mahdollista, asukkaan läsnä ollessa. Asukkaan käytössä olevat tilat voi olla esimerkiksi turvallisuussyistä tarpeen

tarkastaa myös silloin, kun asukas ei ole paikalla.

62 §. *Aineiden ja esineiden haltuunoton ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisen yleiset edellytykset.* Ehdotettu pykälä sisältäisi yleiset, kussakin yksittäistilanteessa noudatettavat periaatteet siitä, millä edellytyksillä asukkaalla olevia aineita tai esineitä voidaan ottaa haltuun ja hänen käytössään olevat tilat voidaan tarkastaa. Pykälä ei itsessään oikeuttaisi haltuunoton tai tarkastuksen suorittamiseen, vaan näiden toimenpiteiden käytön edellytyksistä säädettäisiin erikseen 60 ja 61 §:ssä. Mainittujen pykälien sisältämien toimivaltuuksien keskeisenä tavoitteena on asukkaan jotakin perusoikeutta rajoittamalla turvata hänen ja muiden asukkaiden vahvempi perusoikeus, kuten perustuslain 7 §:n turvaama oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentin sääntelemä oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään huolenpitoon. Lisäksi tavoitteena on asukkaan ja työntekijöiden oikeusturvan lisääminen sekä valvonnan ja seurannan helpottaminen.

Pykälän 1 momentin mukaan asukkaaseen saisi kohdistaa näitä toimenpiteitä vain siinä määrin, kuin ne ovat asukkaan oman tai toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden tai omaisuuden suojaamisen kannalta välttämättömiä. Toimivaltuuksia ei saisi käyttää muuhun kuin säännöksestä ilmenevään ja siinä hyväksytyyn tarkoitukseen. Toimenpiteiden käyttäminen esimerkiksi rangaistuksena on siten kiellettyä.

Asukkaan oikeuksiin puuttuminen edellyttäisi säännöksen sanamuodon mukaisesti aina, että se on säännöksessä mainitun edun turvaamiseksi välttämätöntä. Säännös korostaisi lievimmän puuttumiskeinon valintaa. Jos tarkastamista ja haltuunottoa lievemmat toimet ovat riittäviä, tarkastusta ja haltuunottoa ei saa käyttää lainkaan. Säännöksessä tarkoitettujen toimenpiteiden on aina oltava järkevässä ja kohtuullisessa suhteessa niiden käytölle asetettuun tavoitteeseen nähden.

Edelleen 1 momentin mukaan toimenpiteet tulisi suorittaa turvallisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen, eikä niistä saisi aiheutua tarpeetonta haittaa asukkaalle tai vahinkoa omaisuudelle.

63 §. *Aineiden ja esineiden haltuunottoa ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamista koskevien toimenpiteiden kirjaaminen.* Pykälän 1 momentin mukaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksen olisi pidettävä pöytäkirjaa aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjan allekirjoittaisi toimenpiteen suorittaja, läsnä ollut toinen työntekijä ja henkilö, jolta omaisuus on otettu haltuun tai jonka käytössä olevat tilat on tarkastettu. Toimenpiteiden suorittaminen kirjattaisiin sekä asukkaan että toimenpiteen suorittajan oikeusturvan varmistamiseksi.

Ehdotetun 2 momentin mukaan pöytäkirja sisältäisi toimenpiteen kuvauksen, sen tekemisen perusteen ja ajankohdan sekä toimenpiteen kohteena olevan asukkaan, toimenpidettä koskevan päätöksen tekijän, toimenpiteen suorittajan sekä todistajana läsnä olevan henkilön nimen. Toimenpiteen peruste tulisi yksilöidä, pelkkä viittaus säännökseen ei olisi riittävä. Pöytäkirjaan kirjattaisiin haltuun otetut aineet ja esineet sekä niiden kunto. Allekirjoituksella varmistettaisiin omistajan ja vastaanottokeskuksen työntekijän yksimielisyys haltuun otetun omaisuuden laadusta, määrästä ja kunnosta.

Pykälän 3 momentin mukaan asukkaalle kerrottaisiin tämän ymmärtämällä kielellä pöytäkirjan sisältö ja mahdollisuus muutoksenhakuun. Hänelle annettaisiin myös jäljennös pöytäkirjasta.

Pykälän 4 momentin mukaan pöytäkirjasta toimitettaisiin jäljennös Maahanmuuttovirastolle. Tämä on 60 ja 61 §:ssä tarkoitettujen toimenpiteiden valvonnan kannalta tärkeää. Ehdotetun 8 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto ohjaa ja valvoo vastaanotto- ja järjestelykeskusten toimintaa.

9 luku **Voimaantulosäännökset**

64 §. *Voimaantulo.* Tämä laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

1.2 **Laki Maahanmuuttovirastosta**

2 §. *Tehtävät.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi. Maahanmuuttovirasto vastaa turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä

suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta ja suunnittelusta. Tehtäviin ehdotetaan lisättäväksi vastaanoton käytännön toiminnan valvonta. Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevan lakiehdotuksen 8 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että Maahanmuuttovirastolle kuuluisi vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksen ja suunnittelun lisäksi myös vastaanottotoiminnan valvonta. Momentissa käytetty sana turvapaikanhakija ehdotetaan muutettavaksi kansainvälistä suojelua hakevaksi vastaanottamaan ulkomaalaislaissa käytettyä määritelmää.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi korvaamalla asukasrekisteri vastaanoton asiakasrekisterillä sekä lisäämällä siihen edustajarekisteri, joista molemmista säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevan lakiesityksen 6 luvussa. Maahanmuuttovirasto on kummankin rekisterin rekisterinpitäjä. Samalla momentista ehdotetaan poistettavaksi viittaus pakolaisrekisteriin, josta ehdotetaan luovuttavaksi hallituksen esityksessä laiksi kotoutumisen edistämisestä.

1.3 Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköistä

1 §. *Lain tarkoitus.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi uuden kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain johdosta. Säännöksen viittaus kotouttamislakiin muutettaisiin viittaukseksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettuun lakiin.

Pykälän 2 momentin kautta sovellettaviksi tulevat uudesta kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavasta laista soveltamista lapseen koskeva 5 §, lain soveltamista haavoittuvassa asemassa olevaan koskeva 6 §, tietojen antamista koskeva 15 §, terveydenhuoltopalveluja koskeva 26 §, tulkitsemista ja kääntämistä koskeva 27 §, tulkin ja kääntäjän esteellisyyttä ja salassapitovelvollisuutta koskeva 28 §, paluun tukemista koskeva 31 § sekä ilman huoltajaa olevan alakäisen edustamista koskevat 39—44 §.

12 §. *Käyttöraha, vastaanottoraha ja toimeentulotuki.* Voimassa olevan säännöksen

otsikkoa ja sisältöä ehdotetaan muutettavaksi uuden kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain johdosta. Säännöksen 2 momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi, koska ehdotetun uuden lain 19 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhriksi, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa, myönnettäisiin toimeentulotuen sijasta vastaanottorahaa. Ehdotetun lain 21 §:n nojalla ilman huoltajaa olevalle lapselle, joka majoittuu täyden ylläpidon järjestävässä vastaanotokeskuksessa, myönnettäisiin käyttörahaa.

Säilöön otetulle ulkomaalaiselle maksetaan nykyisin pääsääntöisesti käyttörahaa. Kyseessä ei kuitenkaan ole kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain mukainen käyttöraha. Säilöön otetulle ulkomaalaiselle maksettavasta käyttörähasta säädetään tarkemmin työministeriön asetuksella (157/2002). Asetuksen 1 §:n mukaan säilöönottoyksikön johtajan päätöksellä säilöön otetulle ulkomaalaiselle voidaan myöntää käyttörahaa 2 euroa majoituspäivältä, jos hänellä ei ole käytettävissään käyttövaroja. Kuten säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annettua lakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 192/2001 vp) todetaan, käyttöraha on ensisijainen suhteessa muuhun taloudelliseen tukeen.

Säilöön otetuilla ulkomaalaisilla ei yleensä ole tarvetta muuhun taloudelliseen tukeen, koska heille järjestetään täysi ylläpito säilöönottoyksikössä. Käytännössä harkinnanvaraista toimeentulotukea on säilöön otetuille ulkomaalaisille maksettu erittäin harvoin.

Koska säilöönottoyksikön asiakkaina voi olla paitsi kansainvälistä suojelua hakevia myös muita ulkomaalaisia, joilla mahdollisesti on myös kotikunta Suomessa, on pykälän 2 momentissa tarpeen viitata sekä uuteen lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta että toimeentulotuesta annettuun lakiin. Jos säilöön otetulla ulkomaalaisella ilmenisi poikkeuksellista taloudellisen tuen tarvetta, hänelle voitaisiin myöntää harkinnanvaraista taloudellista tukea joko toimeentulotukena siten kuin toimeentulotuesta annettussa laissa säädetään tai täydentävänä vastaanottorahana siten kuin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa koskevan lain

19 §:n 3 momentissa säädetään. Mahdolliseen muutoksenhaakuun sovellettaisiin vastaavasti näiden lakien säännöksiä.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että siinä mainittaisiin käyttörahan ja toimeentulotuen lisäksi vastaanottraha. Säännöksessä ei enää käytettäisi käsitettä turvapaikanhakija.

33 §. Säilöön otettujen ulkomaalaisten henkilö tietojen käsittely. Voimassa olevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä huomioitaisiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain rekisterisäännökset. Lakiehdotuksessa asukasrekisterin nimi ehdotetaan muutettavaksi vastaanoton asiakasrekisteriksi, joka kuvaisi paremmin rekisterin tarkoitusta.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan teknisuonteisten viittaamuutosten ohella lisättäväksi viittaus kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain rekistereitä koskevaan 6 lukuun. Viittausta tietojen säilyttämisen osalta ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin yleisesti tietojen säilyttämiseen, ei tietojen pysyvään säilyttämiseen, koska viittauksen kohteena olevan 6 luku sääntelee asiaa laajemmin.

34 §. Tiedonsaantioikeus ja salassapitovelvollisuus. Voimassa olevan säännöksen otsikkoa ja sisältöä ehdotetaan muutettavaksi uuden kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain johdosta. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi viittaus tietojen luovuttamiseen, joka ehdotetaan lisättäväksi 33 §:ään. Tämän vuoksi myös pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi.

Pykälän 1 momentissa viitattaisiin tiedonsaantioikeuden osalta kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain 58 §:ään.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin salassapitovelvollisuuden osalta lakiin viranomaisen toiminnan julkisuudesta, jossa säädetään tietojen ja asiakirjojen salassa pitämisestä. Salassapitosäännös koskee muun kuin asianosaisen oikeutta saada tieto asiakirjasta. Myös asianosaisen oikeus asiakirjaan määräytyisi viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

1.4 Ulkomaalaislaki

97 a §. Turvapaikkapuhuttelu. Pykälän 5 momentissa säädetään ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustajalle varattavasta tilaisuudesta olla läsnä turvapaikkapuhuttelussa. Edustajan osalta viitataan kotouttamislain 26 §:n 1 momenttiin. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain 39 §:ään, jossa säädetään edustajan määräämisestä.

105 a §. Tiedonsaantioikeus. Pykälän 3 momentissa säädetään vastaanottokeskuksen velvollisuudesta tietyissä tapauksissa antaa tieto ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustajalle. Edustajan osalta viitataan kotouttamislain 26 §:ään. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain 39 §:ään, jossa säädetään edustajan määräämisestä.

133 §. Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittaisessa maahantulossa. Pykälän 1 momentissa säädetään, että jos maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mahdollista, valtioneuvosto voi yleisistunnossa päättää, että maahantulijat, joiden maahantulon edellytykset ovat epäselvät tai joiden henkilöllisyys on epäselvä, voidaan rekisteröintiä varten toimittaa kotouttamislain 6 a §:ssä tarkoitettuun järjestelykeskukseen. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain 3 §:ään.

1.5 Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa

22 §. Rajavartiolaitoksen oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä. Liittyen oikeuteen saada rekisteritietoja pykälän 2 momentissa on viitattu kotouttamislakiin. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavaan lakiin.

1.6 Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta

7 §. *Oikeus saada tietoja.* Pykälän 3 momentissa säädetään vähemmistövaltuutetun oikeudesta saada kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimimista varten tietoja palvelujen tuottajalta, joka osallistuu kotouttamislain 25 a §:ssä tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien antamiseen. Kotouttamislain 25 a §:ssä säädetään ihmiskaupan uhrien auttamisen sisällöstä. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain 33 §:ään, joka sisältää vastaavan säännöksen.

1.7 Lastensuojelulaki

25 §. *Ilmoitusvelvollisuus.* Pykälän 1 momentissa säädetään tiettyjen tahojen ilmoitusvelvollisuudesta silloin, kun ne ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Momentin 10 kohdassa viitataan turvapaikanhakijoiden vastaanottoa harjoittavaan yksikköön. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että se vastaisi uudessa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavassa laissa käytettyjä termejä. Momentissa viitattaisiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annettavan lain 3 §:ssä tarkoitettuun vastaanottokeskukseen ja järjestelykeskukseen.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Voimassa olevan kotouttamislain nojalla on annettu lakia alemmanasteisia säädöksiä. Ehdotettu laki kotoutumisen edistämiseksi kumoaisi kotouttamisasetuksen, kustannusten korvaamista koskevan valtioneuvoston päätöksen, maahanmuuttoasiain toimikunnasta annetun työministeriön asetuksen (315/2006), toimeentulotukea koskevan sisäasiainministeriön asetuksen sekä ihmiskaupan uhrien auttamisessa toimivaltaisesta vas-

taanottokeskuksesta annetun työministeriön asetuksen (1256/2007).

Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä sekä työjärjestyksestä voitaisiin säätää valtioneuvoston asetuksella (9 §:n 3 momentti). Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarvittaessa, mitä kuntia koskee velvollisuus tehdä Maahanmuuttoviraston kanssa vastaanotto- tai järjestelykeskusten perustamista koskeva sopimus, perustaa tarpeellinen määrä järjestely- ja vastaanottokeskuksia sekä ylläpitää niitä (12 §:n 3 momentti). Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin vastaanottopalveluista perittävän maksun määrästä (32 §:n 1 momentti).

Sisäasiainministeriön asetuksella annettaisiin tarkempia säännöksiä ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyn edustajan palkkion maksamisen perusteista ja palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä menettelyistä palkkion ja kulujen korvaamisessa (7 §:n 3 momentti). Ihmiskaupan uhrien auttamisessa toimivaltaisesta vastaanottokeskuksesta säädettäisiin sisäasiainministeriön asetuksella (34 §:n 1 momentti).

3 Voimaantulo

Voimassa oleva kotouttamislaki ehdotetaan kumottavaksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain tullessa voimaan. Siksi on välttämätöntä, että tässä esityksessä ehdotettu laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta siihen liittyvine lakeineen ja laki kotoutumisen edistämisestä, jota koskeva hallituksen esitys on aiemmin annettu eduskunnalle, tulevat voimaan samanaikaisesti.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotetun uuden kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon EU:n lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Uuteen lakiin sisällytettäisiin nimenomainen lain tarkoitusta koskeva säännös, joka ohjaisi

yleisesti viranomaisten toimintaa. Yksittäisissä soveltamistilanteissa lain säännöksiä tulisi tulkita lain tarkoituksen suuntaisesti.

Perusoikeudet on lakiehdotuksessa pyritty ottamaan huomioon kussakin säännöksessä erikseen. Ihmiskaupan uhrin auttamista koskevat säännökset ehdotetaan tässä hallituksen esityksessä siirrettäväksi uuteen lakiin asiallisesti muuttumattomina. Kyseiset säännökset lisättiin voimassa olevaan kotouttamislakiin 1 päivänä tammikuuta 2007 voimaan tulleella lailla. Niiden ei arvioitu sisältävän perusoikeuksien kannalta merkittäviä muutoksia ja lakiehdotus käsiteltiin tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Uuden lain tavoitteena on perustuslain 6 §:ssä perusoikeutena turvatus yhdenvertaisuusperiaatteen toteuttaminen. Ehdotetut vastaanottopalvelut annettaisiin kaikille kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville. Sille, että turvapaikkaa hakeneen EU:n jäsenvaltion, Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisen oikeusasema ehdotetaan järjestettäväksi eri tavoin kun muiden vastaavassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden asema, on perustuslakivaliokunnan mukaan hyväksyttävät perusteet (PeVL 26/2010 vp). Yhdenvertaisuusperiaatetta toteutetaan myös säätämällä tarjotuista vastaanottopalveluista entistä täsmällisemmin ja siten saattamalla vastaanottopalveluiden saajat keskenään nykyistä yhdenvertaisempaan asemaan siitä riippumatta, minkä vastaanotto- tai järjestelykeskuksen asiakkaiksi heidät on rekisteröity.

Uudessa laissa pyritään ottamaan paremmin huomioon lapsille perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan kuuluva oikeus tasa-arvoiseen kohteluun yksilöinä, ja heidän oikeutensa saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Tältä osin lakiehdotus on merkityksellinen myös lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan näkökulmasta. Lakiehdotuksen 5 § sisältää yleissäännöksen lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämisestä ja huomioon ottamisesta sekä oikeudesta tulla kuulluksi. Tämän lisäksi ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustajaa koskevissa säännöksissä on viittauksia 5 §:ään.

Perustuslain 9 §:n 1 momentin mukaan maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalai-

sella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäistä suojelua saavat oleskelevat ulkomaalaislain 40 §:n mukaisesti maassa laillisesti, joten perustuslain takaama liikkumisoikeus ja asuinpaikan valitsemisoikeus koskevat heitä. Lakiehdotuksen 16 §:n mukaan vastaanottokeskus päättäisi majoittamisesta vastaanottokeskukseen ja siirtämisestä vastaanottokeskuksesta toiseen. Kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäistä suojelua saavat voisivat kuitenkin tässä esityksessä ehdotetun 18 §:n mukaan järjestää majoitukseensa itse, joten mitään pakkoa asua vastaanottokeskuksessa ei olisi.

Henkilötietojen suojasta säädetään perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan tarkemmin lailla. Tämän vaatimuksen kannalta tärkeisiin sääntelykohteisiin kuuluvat muun muassa rekisteröitävien henkilötietojen sisältö samoin kuin tämän seikan sääntelyn kattavuus ja yksityiskohtaisuus lain tasolla (esim. PeVL 25/1998 vp, s. 2/II). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön (esim. PeVL 14/2009 vp ja PeVL 27/2006 vp) mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa lisäksi se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvatus yksityiselämän suojan piiriin. Valiokunta on käytännössään pitänyt henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina ainakin rekisteröinnin tavoitetta, rekisteröitävien henkilötietojen sisältöä, niiden sallittuja käyttötarkoituksia, tietojen luovutettavuutta sekä tietojen säilytysaikaa henkilörekisterissä ja rekisteröidyn oikeusturvaa. Näiden seikkojen sääntelyn lain tasolla tulee tämän lisäksi olla kattavaa ja yksityiskohtaista (esim. PeVL 11/2008 vp).

Henkilötietojen suojasta säädetään henkilötietolaissa. Henkilötietolakia sovelletaan lain 2 §:n 2 momentin mukaan henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn. Myös muuhun henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Lakiehdotuksen 6 luku sisältää säännökset vastaanoton asiakasrekisteristä ja edustajarekisteristä. Laissa säädettäisiin yksityiskohtaisesti rekisterin käyttötarkoituksesta sekä siitä, mitä tietoja rekisteriin talletettaisiin. Lisäksi laissa olisi

säännökset tietojen poistamisesta, säilyttämisestä, tiedonsaantioikeudesta ja rekisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta. Ehdotetut säännökset täyttäisivät perustuslain 10 §:n vaatimukset.

Lakiehdotuksen 60—63 § mahdollistavat puuttumisen perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityisyyden suojaan ja 15 §:n turvaamaan omaisuuden suojaan. Ehdotetun 60 §:n mukaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksen haltuun edellytetään otettavan säännöksessä tarkemmin määritellyt esineet ja aineet, jotka voivat aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa. Ehdotetun 61 §:n mukaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksen asukkaan käytössä olevat tilat voitaisiin tarkistaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä 60 §:ssä tarkoitettuja aineita ja esineitä. Ehdotetussa 62 §:ssä säädettäisiin haltuunottoa ja tilojen tarkastamista koskevista yleisistä edellytyksistä ja 63 §:ssä mainittujen toimenpiteiden kirjaamisesta. Perustuslakivaliokunta on pohjautunut edellä mainitun kaltaisten toimenpiteiden hyväksyttävyyden, tarkkarajaisuuden ja oikeasuhtaisuusvaatimusta lastensuojelulain yhteydessä (PeVL 5/2006 vp).

Ehdotetun lain tarkoituksena on toteuttaa jokaiselle perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvattua oikeutta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Ehdotetuilla 60—63 § pyritään varmistamaan vastaanottokeskuksen kaikkien asukkaiden ja henkilökunnan turvallisuus. Viime kädessä ehdotetuissa pykälissä on kyse jokaisen oikeudesta elämään ja turvallisuuteen. Ehdotettu 62 § rajaisi vastaanottokeskuksen asukkaan oikeuksien rajoittamismahdollisuuden tilanteisiin, joissa asukkaan tai toisen henkilön turvallisuus tai omaisuuden suojaaminen sitä välttämättä vaatii. Ehdotettuja toimivaltuuksia ei saisi käyttää muuhun kuin mainitun pykälän mukaiseen tarkoitukseen. Ehdotettujen 60 ja 61 §:n mukaisten toimenpiteiden käyttäminen esimerkiksi rangaistuksena on siten kiellettyä.

Aineiden ja esineiden haltuunottoa ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamista koskevien säännösten valmistelussa on kiinnitetty erityistä huomiota tarkkarajaisuuden vaatimukseen. Haltuun otettavien aineiden ja esineiden on oltava hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle vaaraa aiheuttavia taikka

omaisuutta vahingoittavia. Tämän lisäksi on oltava todennäköistä, että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla. Asuintilojen tarkastaminen on mahdollista vain, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä edellä mainittuja aineita tai esineitä. Erityisesti on kiinnitetty huomiota myös siihen, että säännöksistä ilmenee selvästi, kuka on oikeutettu käyttämään 60 ja 61 §:n mukaisia toimivaltuuksia ja miten niitä käytettäessä on meneteltävä.

Ehdotetusta 62 §:stä ilmenevät yleiset vaatimukset haltuunoton välttämättömyydestä ja oikeasuhtaisuudesta. Asukkaan oikeuksiin puuttuminen edellyttäisi säännöksen sanamuodon mukaisesti aina, että se on säännöksessä mainitun edun turvaamiseksi välttämätöntä. Säännös korostaisi lievimmän puuttumiskeinon valintaa. Jos tarkastamista ja haltuunottoa lievemmat toimet ovat riittäviä, tarkastusta ja haltuunottoa ei saa käyttää lainkaan. Säännöksessä tarkoitettujen toimenpiteiden on aina oltava järkevässä ja kohtuullisessa suhteessa niiden käytölle asetettuun tavoitteeseen nähden. Toimenpiteet tulisi myös suorittaa turvallisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen, eikä niistä saisi aiheutua tarpeetonta haittaa asukkaalle tai vahinkoa omaisuudelle.

Mainittuja säännöksiä valmisteltaessa on kiinnitetty erityistä huomiota myös oikeusturvaan. Ehdotetun 63 §:n mukaan vastaanottokeskuksen olisi pidettävä pöytäkirjaa aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjaan kirjattaisiin muun muassa toimenpiteen kuvaus ja sen tekemisen peruste. Toimenpiteen peruste tulisi yksilöidä, pelkkä viittaus säännökseen ei olisi riittävä. Pöytäkirjan allekirjoittaisi toimenpiteen suorittaja, läsnä ollut toinen työntekijä ja henkilö, jolta omaisuus on otettu haltuun tai jonka käytössä olevat tilat on tarkastettu. Pöytäkirjasta toimitettaisiin jäljennös Maahanmuuttovirastolle, mikä edesauttaa 60 ja 61 §:ssä tarkoitettujen toimenpiteiden valvontaa. Ehdotetun 55 §:n mukaan ehdotetussa laissa tarkoitettuihin päätöksiin saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Muutoksenhakumahdollisuus koskisi sekä haltuunottoa että tilojen tarkastamista, vaikka tarkastaminen on luonteeltaan toimenpide, jota edeltänyttä oikeusti-

laa ei voida enää muutoksenhakuteitse palauttaa.

Lakiehdotuksen 1 §:ssä mainituilla toimeentulolla ja huolenpidolla viitataan erityisesti perustuslain 19 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:llä on läheinen yhteys kyseisen lain oikeutta elämään turvaavaan 7 §:ään. Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan välttämätön toimeentulo ja huolenpito turvattaisiin vastaanottokeskuksen järjestämin vastaanottopalveluin. Lakiehdotuksen 13 §:ssä määriteltäisiin vastaanottopalvelujen sisältö. Sen mukaan vastaanottopalveluihin kuuluisivat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta siten kuin lain vastaanottopalveluja koskevassa luvussa säädettäisiin. Vastaanottopalveluina voitaisiin järjestää myös ateriat.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että toimeentulotukea voidaan käytännössä pitää perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon ja huolenpidon takuuna siltä osin kuin turvaa annetaan rahamääräisinä suorituksina (PeVL 31/1997 vp). Uuden lain 19—21 §:ssä ehdotetaan säädettaväksi toimeentulotuen sijasta vastaanottorahasta ja käyttörahasta. Vastaanottorahan määrä vastaisi toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotuen perusosaa kuitenkin niin, että siitä on vähennetty vastaanottokeskuksen hyödykkeinä järjestämä osuus. Jos vastaanottokeskus järjestäisi täyden yläpidon, ilman huoltajaa olevalle lapselle myönnettäisiin vastaanottorahan sijasta käyttöraha lastensuojelulain käyttövaroja koskevaa 55 §:ää mukaillen.

Lakiehdotuksen 12 §:ssä säädetään majoitumisesta järjestelykeskukseen ja hyödykkeiden antamisesta välttämättömää toimeentuloa varten laajamittaisen maahantulon yhteydessä. Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta antamassaan lausunnossa (PeVL 18/2001 vp) perustuslakivaliokunta katsoi, että suuren joukon maahan tullessa

ensi vaiheen kiireellisessä vastaanotossa henkilöiden toimeentulosta ja huolenpidosta voidaan huolehtia muulla tavoin kuin rahamääräisellä toimeentulotuella. Valiokunta kuitenkin totesi, että toimeentulon järjestäminen pelkästään hyödykkeinä tarkoittaa rahamääräisen toimeentulotuen antamiseen verrattuna ainakin periaatteessa sitä, että vallinnanvapaus elämisen aivan perusluonteisten asioiden suhteen kaventuu. Tällainen tilanne merkitsee valiokunnan mukaan perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkielto-säännösten kannalta potentiaalista ongelmaa ja ehdotettu sääntely on perustuslain valossa mahdollinen vain, koska lyhytaikaiseksi ajatellun järjestelykeskusvaiheen on tarkoitus kestää vain muutamasta päivästä viikkoon.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveyspalvelut. Voimassa olevan kotouttamislain säännöstä välttämättömien terveyspalvelujen järjestämisestä voidaan pitää tulkinnanvaraisena, minkä vuoksi terveydenhuoltopalveluita koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että palvelujen antamisen perusteet määräytyisivät terveydenhuoltoalan säädösten mukaan. Uuden lain terveydenhuoltoa koskevassa 26 §:ssä viitattaisiin kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidon kiireellistä hoitoa koskeviin säännöksiin. Kiireellisen hoidon lisäksi myös ei-kiireelliset hoitopalvelut tulisi kuitenkin turvata ottaen huomioon henkilön terveydentila ja hänen Suomessa viettämänsä ajan pituus. Kiireellisen hoidon lisäksi momentissa tarkoitetuille henkilöille annettaisiin myös muita, välttämättömiä terveyspalveluja. Palvelun tarpeen arvioisi aina terveydenhuollon ammattihenkilö asiakkaan yksilöllisen hoidon tarpeen perusteella. Tilapäistä suojelua saavilla ja lapsilla olisi kuitenkin oikeus terveydenhuoltopalveluihin samoin perustein kuin henkilöllä, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Jokaisella on perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan

koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Kyseiset perustuslain säännökset ovat keskeisiä hallintopäätöksen tarpeellisuuden ja muutoksenhakukelpoisuuden näkökulmasta. Esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen 55 ja 56 § sisältäisivät säännökset muutoksenhausta. Lisäksi muutoksenhausta käräjäoikeuden tekemään päätökseen säädettäisiin 39 ja 42 §:ssä. Lakiehdotuksen 57 §:ssä säädettäisiin vastaanottokeskukseen majoittamista tai vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä koskevaan päätökseen liittyvästä valituskiellosta. Majoittamisesta ja siirrostä päättäisi ehdotetun 16 §:n mukaan vastaanottokeskus. Ennen siirtoa koskevan päätöksen tekemistä siirrettävää olisi kuultava, ja ilman huoltajaa olevan lapsen siirtämisestä päätettäessä olisi kuultava myös lapsen edustajaa. Kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäistä suojelua saavat voisivat kuitenkin tässä esityksessä ehdotetun 18 §:n mukaan järjestää majoituksensa itse, joten mitään pakkoa asua vastaanottokeskuksessa ei ole. Vastaanottodirektiivin 7 artiklan mukaisesta jäsenvaltioille tietyin edellytyksin annettua mahdollisuudesta päättää turvapaikanhakijan asuinpaikasta, rajoittaa oleskelu tiettyyn paikkaan tai asettaa aineellisten vastaanottoolosuhteiden tarjoamisen ehdoksi asuminen jäsenvaltion määräämässä paikassa ei tässä esityksessä ehdoteta säädettäväksi. Tämän vuoksi muutoksenhakumahdollisuuden majoituspäätöksestä voidaan katsoa olevan tarpeeton.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Lakiehdotuksen 10 §:ssä säädetään muun kuin valtion ylläpitämästä vastaanotto- ja järjestelykeskuksesta. Keskuksista voisi valtion ja kunnan lisäksi ylläpitää

julkisoikeudellinen yhteisö taikka yksityisen yhteisö tai säätiö. Käytännössä vastaanottokeskuksia on valtion ja kuntien lisäksi ylläpitänyt Suomen Punainen Risti, jolla on pitkä kokemus vastaanotto toiminnan järjestämisestä Suomessa. Perustuslain 124 § edellyttää, että siirrettävä julkinen hallintotehtävä viranomaiskoneiston ulkopuoliselle taholle huolehditaan säännöspäätöksellä perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten turvaamisesta tässä toiminnassa. Hallintolain soveltamisalaa koskevan 2 §:n mukaan hallintolakia sovelletaan valtion liikelaitoksissa, julkisoikeudellisissa yhdistyksissä sekä yksityisissä niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Vastaanotto- tai järjestelykeskusta ylläpitävän palveluntuottajan olisi näin ollen vastaanottopalvelujen antamista ja epäämistä koskevissa asioissa, niiden valmistelussa, päätöksenteossa ja päätösten täytäntöönpanossa noudatettava sekä hallintolain että tämän lain säännöksiä. Myös Maahanmuuttoviraston kanssa tekemässään sopimuksessa vastaanotto- tai järjestelykeskusta ylläpitävä palveluntuottaja sitoutuisi noudattamaan oikeusturvan takeena olevia hallinnon yleislakeja, vaikka, kuten perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan (PeVL 13/2010 ja PeVL 3/2009) todennut, velvollisuus oikeusturvan takeena olevien hallinnon yleislakien noudattamiseen johtuu suoraan laista. Informatiivisuuden vuoksi lakiehdotuksen 10 §:n 4 momenttiin on lisäksi otettu säännös muun kuin viranomaisen rikosoikeudellisesta virkavastuusta tämän käyttäessä julkista valtaa vastaanottopalveluihin liittyviä tehtäviä hoitaessaan.

Lakiehdotuksen 60—63 §:n mukaisten toimivaltuuksien käytössä on kyse julkisesta hallintotehtävästä, johon sisältyy julkisen vallan käyttöä. Mainittujen valtuuksien käyttö on siksi rajattu asianmukaisen koulutuksen saaneille vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtajalle tai tämän määräämälle sosiaalihoitotyötä tekeväälle henkilölle. Kun edellä mainitut pykälät on muutenkin kirjoitettu mahdollisimman tarkkarajaisiksi, muulle kuin viranomaiselle näin annettava toimivalta ei ole sellaista perustuslain 124 §:n tarkoittamaa merkittävää julkisen vallan käyttämistä, ettei sitä voitaisi antaa muulle kuin viranomaiselle.

Esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska esitykseen kuitenkin sisältyy perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellisiä seikkoja, hallitus pitää tarkoituksenmukaisena,

että esityksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä sovelletaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoon sekä ihmiskaupan uhrin auttamiseen.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *kansainvälistä suojelua hakevalla* ulkomaalaista, joka on hakenut kansainvälistä

suojelua ulkomaalaislain (301/2004) 95 §:n mukaisesti;

2) *tilapäistä suojelua saavalla* ulkomaalaislain 109 §:n nojalla suojelua saanutta ulkomaalaista;

3) *vastaanotolla* vastaanotto- ja järjestelykeskusten sekä niiden järjestämien vastaanottopalvelujen kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen;

4) *vastaanottokeskuksella* paikkaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan ja joka järjestää kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut; lapsille tarkoitettut ryhmäkodit ja tukiasuntolat ovat myös vastaanottokeskuksia;

5) *kauttakulkukeskuksella* vastaanottokeskusta tai sen osaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan turvapaikkatutkintaa ja -puhuttelua varten tai muuten lyhyeksi ajaksi;

6) *järjestelykeskuksella* paikkaa, johon majoitetaan ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia ja joka järjestää heidän vastaanottopalvelunsa;

7) *ihmiskaupan uhrilla* henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella, jolle on annettu mainitun lain 52 b §:ssä tarkoitettu harkinta-aika tai jonka muutoin voidaan olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa;

8) *ihmiskaupan uhrin auttamisella* vastaanottokeskuksen ihmiskaupan uhrille järjestämiä palveluja ja tukitoimia.

4 §

Suhde muihin lakeihin

Tässä laissa tarkoitettujen asioiden käsitteilyssä noudatetaan hallintolakia (434/2003) ja muutoksenhakuasioissa hallintolainkäyttölakia (586/1996), jollei laissa erikseen toisin säädetä.

5 §

Lain soveltaminen lapseen

Sovellettaessa tätä lakia kahdeksaatoista vuotta nuorempaan on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehityksensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon, mitä lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään lapsen edun arvioimisesta.

Tässä laissa säädettyjä toimenpiteitä toteuttaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa.

Lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

6 §

Lain soveltaminen haavoittuvassa asemassa olevaan

Tätä lakia sovellettaessa on otettava huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta.

7 §

Kustannusten korvaaminen

Valtio korvaa tässä laissa tarkoitettusta toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa.

Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä palveluntuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä. Kulut korvataan siltä ajalta, jona ulkomaalaisella on oikeus saada vastaanottopalveluja tämän lain 12 ja 14 §:n nojalla. Maahanmuuttovirasto maksaa palveluntuottajalle korvauksen sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

Maahanmuuttovirasto maksaa hakemukselta ilman huoltajaa olevan alaikäisen, jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa, edustajan palkkion tämän edustajan tehtäviin käyttämän ajan perusteella ja korvauksen edustamisesta aiheutuneista kuluista. Sisäasiainministeriön asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä palkkion maksamisen perusteista ja palkkion suuruudesta, korvattavista kuluista sekä menettelystä palkkion ja kulujen korvaamisessa.

2 luku

Vastaanotto

8 §

Vastaanoton ohjaus

Vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta sekä ihmiskaupan uhrin auttamisen toimeenpanon ohjaus kuuluvat Maahanmuuttovirastolle.

9 §

Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskukset

Sisäasiainministeriö päättää valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista.

Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskukset ovat Maahanmuuttoviraston alaisia.

Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtajalta edellytetään tehtävään soveltuvaan tutkintoon, hyvää perehtyneisyyttä virkaan kuuluviin tehtäviin, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja tehtävän edellyttämää vieraan kielen taitoa. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää valtion vastaanotto- ja järjestelykeskusten virkojen täytöstä sekä työjärjestyksestä.

10 §

Muu kuin valtion vastaanotto- tai järjestelykeskus

Sisäasiainministeriö antaa Maahanmuuttovirastolle valtuudet sopia kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa vastaanotto- tai järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta.

Sopimuksen tulee sisältää ainakin määräykset, jotka koskevat:

- 1) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen tiloja ja henkilökuntaa;
- 2) vastaanottopalvelujen järjestämistä tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen;
- 3) kustannusten korvaamista;
- 4) ohjausta ja valvontaa;
- 5) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen laajentamista, supistamista ja lakkauttamista; sekä
- 6) valmiussuunnitelmaa.

Muun kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtajan kelpoisuudesta on voimassa, mitä tämän lain 9 §:n 3 momentissa säädetään.

Silloin kun muu kuin viranomaiskäyttö julkista valtaa hoitaessaan vastaanottopalveluihin liittyviä tämän lain mukaisia tehtäviä, tähän sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

11 §

Ulkomaalaisen säilöönnoton järjestäminen

Valtion tai kunnan ylläpitämän vastaanottokeskuksen yhteydessä voidaan järjestää ulkomaalaislain 121 §:n perusteella säilöön otettujen ulkomaalaisten säilöönnotto. Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelusta ja säilöön-

toyksiköstä säädetään säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönnottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002).

12 §

Vastaanotto laajamittaisen maahantulon yhteydessä

Jos Suomeen tulee niin suuri määrä ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia, ettei heitä voida sijoittaa vastaanottokeskuksiin tai maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ei ole mahdollista, vastaanottopalvelut järjestää järjestelykeskus. Majoitus järjestelykeskuksessa on tarkoitettu lyhytaikaiseksi. Majoittuvalle annetaan hyödykkeitä välttämättömä toimeentuloa varten.

Sisäasiainministeriö voi määrätä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sopimaan varautumissuunnitelman laatimisesta kunnan kanssa vastaanoton järjestämiseksi laajamittaisen maahantulon yhteydessä. Varautumissuunnitelma laaditaan aiesopimuksen muotoon.

Varautumissuunnitelman tehneiden kuntien tai kuntien, joihin maahan tulneiden ulkomaalaisten sijoittaminen olosuhteet huomioon ottaen on muutoin perusteltua, on tehtävä Maahanmuuttoviraston kanssa 10 §:ssä tarkoitettu sopimus, perustettava tarpeellinen määrä järjestely- ja vastaanottokeskuksia sekä ylläpidettävä niitä. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarvittaessa, mitä kuntia tässä momentissa säädetty velvollisuus koskee.

3 luku

Vastaanottopalvelut

13 §

Vastaanottopalvelut

Vastaanottopalvelut järjestää se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään.

Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännös-palvelut sekä työ- ja opintotoiminta siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanotto-palveluina voidaan järjestää myös ateriat.

Ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoite-tuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voi-daan järjestää täysi ylläpito.

14 §

Vastaanottopalvelujen saaja

Vastaanottopalveluja annetaan kansainvä-listä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle.

Kansainvälistä suojelua koskevan hake-muksen perusteella oleskeluluvan saaneelle ja tilapäistä suojelua saaneelle, jolle on myönnetty jatkuva oleskelulupa, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika.

Vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalai-selle annetaan oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vas-taanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta. Kansainvälistä suojelua hakevalle, joka on Euroopan unionin jäsen-valtion taikka Islannin, Liechtensteinin, Nor-jan tai Sveitsin kansalainen, annetaan vas-taanottopalveluja kuitenkin vain siihen saak-ka, kun hän on saanut tiedoksi Maahanmuut-toviraston kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa.

Edellä 3 momentissa tarkoitettun valtion kansalainen, joka on saanut tiedoksi Maa-hanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen ja joka suos-tuu poistumaan valvotusti maasta tai suostuu siihen, että käännättämistä koskeva päätös pannaan täytäntöön ennen kuin 30 päivää on kulunut siitä, kun päätös on annettu tiedoksi, voi saada vastaanottopalveluja maasta pois-tumiseensa saakka, enintään kuitenkin 7 vuo-rokauden ajan. Vastaanottokeskuksen johtaja voi päättää, että tällaiselle henkilölle anne-taan vastaanottopalveluja kohtuullinen aika erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi.

15 §

Tietojen antaminen

Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tila-päistä suojelua saavalle annetaan tietoja vas-taanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja kansainvä-listä suojelua hakevalle tämän jättäessä ha-kemustaan ja tilapäistä suojelua saavalle tä-män maahantulon jälkeen. Tiedot annetaan mahdollisimman pian, viimeistään kuitenkin 15 päivän kuluttua kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisestä ja tila-päistä suojelua saavan henkilötietojen rekis-teröinnistä. Vastaanottokeskus antaa 1 mo-mentissa tarkoitettuja tietoja vastaanottokes-kukseen rekisteröitymisen jälkeen.

Tiedot annetaan kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saa-van äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voi-daan perustellusti olettaa ymmärtävän. Tar-vittaessa tiedot voidaan antaa myös suullises-ti.

16 §

Majoitus vastaanottokeskuksessa

Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokes-kukseen. Hänet voidaan siirtää toiseen vas-taanottokeskukseen, jos se on tarpeen hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuk-sen käsittelyn vuoksi. Majoitus on järjestet-tävä niin, että perheenjäsenet voivat halutes-saan asua yhdessä.

Majoittamisesta ja siirrosta päättää vas-taanottokeskus. Ennen siirtoa koskevan pää-töksen tekemistä siirrettävää on kuultava. Il-man huoltajaa olevan lapsen siirtämisestä päätettäessä myös lapsen edustajaa on kuul-tava.

Maahanmuuttovirasto voi pidättää itselleen päätösvallan majoittamisesta tai siirrosta, jos se on tarpeen kansainvälistä suojelua koske-van hakemuksen käsittelyn vuoksi tai jos 1

momentissa tarkoitettua siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen siirto tapahtuu.

17 §

Ilman huoltajaa olevan lapsen majoitus

Ilman huoltajaa oleva lapsi majoitetaan ryhmäkotiin. Ryhmäkotien toimintaan sovelletaan lastensuojelulain 59 §:n säännöksiä, jotka koskevat yhdessä asuinyksikössä enintään hoidettavien lasten ja nuorten määrää, samaan rakennukseen sijoitettavien lasten enimmäismäärää sekä hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevien henkilöiden vähimmäismäärää.

Tukiasuntolaan voidaan majoittaa 16 vuotta täyttänyt ilman huoltajaa oleva lapsi, jos se on hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta perusteltua. Samaa rakennukseen saa olla sijoitettuna enintään 40 lasta ja kutakin kymmentä lasta kohden tulee olla vähintään kolme hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Kiireellisissä tapauksissa voidaan väliaikaisesti poiketa tässä momentissa säädetystä määrästä, jos se on välttämätöntä lapsen vastaanottopalveluiden järjestämiseksi.

Ilman huoltajaa oleva lapsi voidaan majoittaa myös muuhun lapselle tarkoitettuun majoituspaikkaan. Asukkaiden ja työntekijöiden määrän osalta on tällöin voimassa, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään.

Ryhmäkodin, tukiasuntolan ja muun lapselle tarkoitettua majoituspaikan henkilöstön pätevyysvaatimuksista on voimassa, mitä lastensuojelulain 60 §:ssä säädetään.

18 §

Yksityismajoitus

Kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse. Hänen on ilmoitettava kirjallisesti osoitteensa ja esitettävä vuokrasopimus tai muu selvitys yksityismajoituksesta vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Osoitteen ilmoittaminen ja vuokrasopimuksen tai selvityksen esittäminen

ovat edellytyksenä muiden vastaanottopalvelujen saamiselle.

Vastaanottokeskuksen johtaja päättää ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen kuultuaan lasta ja hänen edustajaansa sekä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää. Vastaanottokeskus ilmoittaa yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Ilmoitukseen on liitettävä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän ja lapsen edustajan selvitykset yksityismajoituksen olosuhteiden sopivuudesta sekä lapsen luokseen ottavan henkilön tai henkilöiden kyvystä huolehtia lapsesta.

19 §

Vastaanottoraha

Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle sekä ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, myönnetään vastaanottoraha ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan, itseensä nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla.

Vastaanottorahan perusosa kattaa vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua.

Täydentävä vastaanottoraha kattaa henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat tarpeelliseksi harkitut menot.

20 §

Vastaanottorahan määrä

Vastaanottorahan määrä on vastaanottorahan perusosalla katettavien menojen ja vähäistä suurempien terveydenhuoltomenojen

sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus.

Vastaanottorahan perusosa kuukautta kohti on:

1) yksin asuvalla ja yksinhuoltajalla 290 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanotto-keskuksessa 85 euroa;

2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitettulla 18 vuotta täyttäneellä 245 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 70 euroa;

3) perheensä kanssa asuvalla lapsella 185 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanotto-keskuksessa 55 euroa.

Vastaanottorahaa hakevan ja hänen perheensä tulot ja varat otetaan huomioon vastaanottorahaa myönnettäessä toimentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) säädetyllä tavalla.

21 §

Käyttöraha

Jos vastaanottokeskus järjestää täyden ylläpidon, johon sisältyvät 19 §:ssä tarkoitettujen vastaanottorahan perusosalla ja täydentävällä vastaanottorahalla katettavat menot ja vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot, ilman huoltajaa olevalle lapselle myönnetään vastaanottorahan sijasta käyttöraha.

Ilman huoltajaa olevan alle 16-vuotiaan lapsen käyttöraha kuukautta kohti on 25 euroa ja 16 vuotta täyttäneen 45 euroa. Käyttöraha voi olla myös tätä pienempi, jos se on perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

22 §

Vastaanotto- ja käyttörahan tarkistaminen

Vastaanotto- ja käyttörahan määrää tarkistetaan siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään.

Edellä 20 ja 21 §:ssä säädetyt vastaanotto- ja käyttörahan määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2010 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu.

23 §

Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen

Vastaanotto- ja käyttörahan myöntää hakemuksesta vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi sen hakija on rekisteröity.

Vastaanotto- ja käyttörahan perii takaisin sen myöntänyt vastaanottokeskus. Hakemus vastaanottorahan takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

Vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatetaan soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain 3 luvun menettelyä koskevia säännöksiä. Vastaanotto- ja käyttörahan takaisinperinnässä sovelletaan toimeentulotuesta annetun lain 4 luvun takaisinperintää koskevia säännöksiä.

24 §

Ulosotto- ja siirtokielto

Vastaanotto- ja käyttörahaa ei saa ulosmitata. Sopimus, jolla vastaanotto- tai käyttöraha siirretään toiselle henkilölle, on mitätön.

25 §

Sosiaalipalvelut

Kansainvälistä suojelua hakevalla, tilapäistä suojelua saavalla ja ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalaisia tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, on oikeus saada sosiaalihuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimia sosiaalihuoltolain 17 §:ssä tarkoitettuja sosiaalipalveluja.

Sosiaalihuoltolain 18 §:ssä tarkoitettua sosiaalityötä tekee vastaanottokeskuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilö. Työhön kuuluu neuvontaa, ohjausta, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.

26 §

Terveysterveystoimintat

Kansainvälistä suojelua hakevalla ja ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, on oikeus saada terveydenhuoltopalveluja siten kuin kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 10 kohdassa ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) 3 §:n 2 momentissa säädetään, sekä oikeus saada terveydenhuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimia muita terveystoimintat.

Tilapäistä suojelua saavalle sekä kansainvälistä suojelua hakevalle lapselle ja ihmiskaupan uhrille, joka on lapsi ja jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, annetaan terveydenhuoltopalvelut samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

27 §

Tulkitseminen ja kääntäminen

Vastaanottokeskuksen on huolehdittava tulkitsemisesta tai kääntämisestä, jos keskuksen asiakas ei osaa kielilain (423/2003) mukaan viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä taikka hän ei vammaisuutensa tai sairautensa vuoksi voi tulla ymmärretyksi tässä laissa tarkoitettussa asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta. Vastaanottokeskus huolehtii mahdollisuuksien mukaan tulkitsemisesta tai kääntämisestä myös muussa asiakkaan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevassa asiassa.

Asia voidaan tulkita tai kääntää kielelle, jota asiakkaan voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän.

Hallintotuomioistuimen velvollisuudesta huolehtia tulkitsemisesta ja kääntämisestä säädetään hallintolainkäyttölaissa.

28 §

*Tulkin ja kääntäjän esteellisyys ja salassapito-
velvollisuus*

Vastaanottokeskuksen hankkimana tulkin tai kääntäjänä ei saa käyttää henkilöä, joka

on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua tai että asianosaisen turvallisuus saattaa vaarantua.

Tulkin ja kääntäjän salassapitovelvollisuudesta on voimassa, mitä hallintolaisissa asiasta säädetään.

29 §

Työ- ja opintotoiminta

Muussa vastaanottokeskuksessa kuin kauttakulkukeskuksessa on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan omatoimisuuden edistämiseksi. Myös kauttakulkukeskuksessa voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa.

Jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta, hänelle maksettavaa vastaanottorahaa voidaan vähentää enintään 20 prosenttia korkeintaan kahden kuukauden ajan. Vähennys ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa, eikä lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista eikä se saa olla muutenkaan kohtuuton.

30 §

*Työ- ja opintotoimintaan osallistuvan vakuu-
tusturva*

Työ- ja opintotoiminnassa tapahtuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaidista suoritetaan henkilölle korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta siltä osin kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta vähintään samansuuruiseen korvaukseen muun lain mukaan.

Korvauksen suorittamista koskevan asian käsittelee Valtiokonttori. Valtiokonttorin tämän pykälän nojalla tekemään päätökseen haetaan muutosta siten kuin tapaturmavakuutuslain 5 luvussa säädetään.

Maahanmuuttovirasto järjestää työ- ja opintotoimintaan osallistuville ryhmävastuuvakuutuksen.

31 §

Paluun tukeminen

Kansainvälistä suojelua hakeneelle voidaan korvata kohtuulliset matkakustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu, jos hän poistuu maasta vapaaehtoisesti peruttuaan hakemuksensa tai oleskelulupahakemuksen tultua hylätyksi. Tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa, voidaan korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu, sekä maksaa yhdelle henkilölle enintään kahden kuukauden ja perheelle enintään neljän kuukauden toimeentulotuen perusosan määrää vastaava avustus.

Korvauksen ja avustuksen myöntää hakemuksesta se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaaja on rekisteröity.

Vastaanottokeskus voi periä takaisin myöntämänsä korvauksen tai avustuksen, jos osoitetaan, että se on maksettu virheellisin perustein tai perusteettomasti. Hakemus takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

32 §

Vastaanottopalveluista perittävät maksut

Vastaanottopalveluista voidaan periä kohtuullinen, enintään todellisten kustannusten suuruinen maksu. Maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos se vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamisen. Maksun määrästä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttäjältä voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukainen maksu. Mainitun lain 13 §:ää ei sovelleta kansainvälistä suojelua hakevaan, tilapäistä suojelua saavaan eikä ihmiskaupan uhrin.

Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. Maksua ei peritä takautuvasti.

4 luku

Ihmiskaupan uhrin auttaminen

33 §

Auttamisen sisältö

Ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveyspalveluja, tulkki- ja käännöspalveluja sekä muita tukipalveluja, majointus tai asuminen, vastaanottoraha tai toimeentulotuki ja muu tarpeellinen huolenpito sekä turvallisen paluun tukeminen. Palveluja ja tukitoimia annettaessa tulee ottaa huomioon ihmiskaupan uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus.

34 §

Toimivaltainen viranomainen

Ihmiskaupan uhrien auttamisessa toimivaltaisesta vastaanottokeskuksesta säädetään sisäasiainministeriön asetuksella.

Vastaanottokeskus voi järjestää 33 §:ssä tarkoitettut palvelut ja tukitoimet itse tai ostaa ne julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

35 §

Auttamisen vireille tulo

Esityksen vastaanottokeskukselle ihmiskaupan uhrille annettavista palveluista ja tukitoimista voi tehdä viranomainen, ihmiskaupan uhri itse taikka yksityinen tai julkinen palvelujen tuottaja. Palveluja ja tukitoimia ei kuitenkaan voida antaa vastoin henkilön tahtoa.

36 §

Päätös auttamista koskevien säännösten soveltamisesta

Vastaanottokeskuksen johtaja tekee päätöksen auttamista koskevien säännösten soveltamisesta ja soveltamisen lakkaamisesta.

37 §

Moniammatillinen arviointiryhmä

Vastaanottokeskuksen johtajan päätöksen tukena ja ihmiskaupan uhrien palvelutarpeen arvioimista varten on vastaanottokeskuksen yhteydessä moniammatillinen arviointiryhmä.

Arviointiryhmässä on johtajan lisäksi oltava vähintään yksi sosiaalihuollon asiantuntija ja terveydenhuollon asiantuntija sekä poliisin ja rajatarkastusviranomaisen edustaja. Maahanmuuttovirasto asettaa arviointiryhmät kolmeksi vuodeksi kerrallaan kuultuaan aluehallintovirastoa ja vastaanottokeskuksen johtajaa. Jos arviointiryhmän jäsen eroaa tai kuolee kesken toimikautensa, Maahanmuuttovirasto nimittää uuden jäsenen asianomaisen yhteisön ehdotuksesta. Arviointiryhmän jäsenet toimivat virkavastuulla.

Arviointiryhmän on tarvittaessa kuultava asiantuntijoina kunnan viranomaisia, työsuojeluviranomaisia, työmarkkinajärjestöjä, mielenterveystyön ja lastensuojelun asiantuntijoita ja muuta tahoa, joka on tarpeen ihmiskaupan uhrin auttamiseksi.

Arviointiryhmän tehtävänä on:

- 1) ihmiskaupan uhrin avuntarpeen sekä auttamista koskevien säännösten soveltamisen ja soveltamisen lakkaamisen arvioiminen;
- 2) ihmiskaupan uhrin sijoittamisen ja palvelutarpeen arvioiminen;
- 3) ihmiskaupan uhrin turvallisuusriskien arvioimiseen ja turvallisuustoimenpiteiden suunnitteluun ja järjestämiseen osallistuminen; sekä
- 4) viranomaisten ja auttamisjärjestelmän toimijoiden välisestä tiedonkulusta huolehtiminen.

38 §

Asioiden käsittely moniammatillisessa arviointiryhmässä

Vastaanottokeskuksen johtaja kutsuu arviointiryhmän koolle. Vastaanottokeskuksen johtaja saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa arviointiryhmälle ja arviointiryhmä saa tehtävänsä hoitamiseksi käyttää yksittäistä ihmiskaupan uhria koskevia henkilötietoja, jos kyseessä oleva henkilö antaa siihen suostumuksensa tai se on välttämätöntä palvelutarpeen arvioinnin, palvelujen järjestämisen tai turvallisuustoimenpiteiden suunnittelun ja järjestämisen vuoksi. Arviointiryhmä ei saa luovuttaa näitä tietoja ulkopuolisille.

5 luku

Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen

39 §

Edustajan määrääminen

Kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

Hakemuksen edustajan määräämisestä tekee vastaanotto- tai järjestelykeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Ennen hakemuksen tekemistä lasta on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes lapselle on määrätty edustaja.

Edustajan määrää kärkeä oikeus, jonka tuomio- tai sijaistevan vastaanottokeskuksen asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Kärkeä oikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaassa säädetään. Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

40 §

Edustajan kelpoisuus

Edustajaksi määrätään tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaa siihen suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti.

Edustajaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen rikosrekisteristä.

41 §

Edustajan tehtävät

Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevista asioissa sekä hoitaa lapsen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä, hallintolainkäyttölain 17 §:ssä ja 18 §:n 3 momentissa sekä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään. Ennen lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.

Edustajan on tehtävänsä päättyessä tehtävä tili siten, kuin holhoustoimesta annetussa laissa säädetään.

42 §

Edustajan vapauttaminen tehtävästään

Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että lapsella on Suomessa huoltaja, edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtävänsä taikka jos siihen on muu erityinen syy.

Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voi tehdä edustaja, 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, vastaanotto- tai järjestelykeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekis-

teröity, taikka lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Edustajan vapauttaa tehtävästään käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä sijaitsevan vastaanottokeskuksen asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaaren säädetään. Edustajan tehtävästään vapauttamista koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

43 §

Edustajan tehtävän lakkaaminen

Edustajan tehtävä lakkaa, kun:

- 1) edustettava tulee täysi-ikäiseksi;
- 2) edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta; tai
- 3) edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja.

44 §

Ilmoitusvelvollisuus

Käräjäoikeuden on ilmoitettava Maahanmuuttovirastolle ja väestötietojärjestelmään kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhriksi joutuneen lapsen edustajan määräämistä tai tehtävästään vapauttamista koskevista päätöksistä.

Jos lapsella on edustajan hoidettavana olevaa omaisuutta holhoustoimesta annetun lain 66 §:ssä säädetyllä tavalla, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin.

6 luku

Rekisterit

45 §

Vastaanoton asiakasrekisteri ja edustajarekisteri

Vastaanoton asiakasrekisteri on automaattisen tietojenkäsittelyn avulla kansainvälistä

suojelua hakevista, tilapäistä suojelua saavista ja ihmiskaupan uhreista pidettävä henkilörekisteri.

Edustajarekisteri on automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ilman huoltajaa oleville lapsille 39 §:n mukaan määrätyistä edustajista pidettävä henkilörekisteri.

Vastaanoton asiakasrekisteriin ja edustajarekisteriin sovelletaan henkilötietojen suojaa koskevaa lainsäädäntöä.

46 §

Rekisterien käyttötarkoitus

Vastaanoton asiakasrekisteriin kuuluvat valtakunnallinen osarekisteri ja vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekisterit. Valtakunnallista osarekisteriä pidetään kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen ohjausta, suunnittelua ja seuranta varten. Vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekistereitä pidetään kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalveluiden järjestämisestä sekä ihmiskaupan uhreille tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä varten.

Edustajarekisteriin kuuluvat valtakunnallinen osarekisteri ja vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekisterit. Valtakunnallista osarekisteriä pidetään ilman huoltajaa olevien lasten edustajatoiminnan ohjausta, suunnittelua ja seuranta varten. Vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekisteriä pidetään ilman huoltajaa olevien lasten edustajatoiminnan käytännön hallinnointia varten.

Vastaanoton asiakasrekisterin ja edustajarekisterin tietoja voidaan käyttää tilastojen kokoamiseen kansallisten ja kansainvälisten tarpeiden mukaan ottaen huomioon, mitä henkilötietolaissa (523/1999) säädetään henkilötietojen käsittelystä.

47 §

Rekisterinpitäjät

Maahanmuuttovirasto vastaa 46 §:ssä mainittujen valtakunnallisten osarekisterien ylläpidosta. Vastaanotto- tai järjestelykeskus

vastaa 46 §:ssä mainittujen osarekisterien ylläpidosta.

48 §

Vastaanoton asiakasrekisteriin talletettavat tiedot

Vastaanoton asiakasrekisteriin saa tallettaa 45 §:ssä mainittujen henkilöiden ja heidän perheenjäsentensä asia- tai asiakasnumeron, nimet, sukupuolen, syntymäajan, -paikan ja -maan, henkilötunnuksen ja ulkomaisen henkilön numeron tai muun ulkomaisen henkilön yksilöimiseksi annetun tunnuksen, kansalaisuustiedot sekä tiedot siviilisäädystä ja perhesuhteista. Rekisteriin saa tämä lisäksi tallettaa tietoja, jotka koskevat rekisteröidyn:

- 1) majoittumista;
- 2) vastaanotto- tai käyttörahaa;
- 3) terveydentilaa;
- 4) kielitaitoa, koulutusta, ammattitaitoa ja työkokemusta;
- 5) etnistä alkuperää ja uskonnollista vakaumusta, jos se on tarpeen vastaanottopalvelujen järjestämiseksi ja rekisteröity antaa siihen suostumuksensa; sekä
- 6) kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa koskevaan hakemukseen liittyviä vastaanottopalvelujen järjestämiseksi tarpeellisia tietoja.

49 §

Edustajarekisteriin talletettavat tiedot

Edustajarekisteriin saa tallettaa 39 §:ssä tarkoitettujen edustajan nimen, henkilötunnuksen, osoite- ja muut yhteystiedot sekä tietoja, jotka koskevat edustajaksi määräämistä, edustajan vapauttamista tehtävästään ja edustajantehtävän lakkaamista.

50 §

Vastuu rekisteriin talletetuista tiedoista

Rekisterinpitäjä vastaa rekisteriin tallettamien tietojen virheellömyydestä sekä tallettamisen ja käytön laillisuudesta omien tehtäviensä hoidossa. Muutoin rekisteripitäjän

vastuuseen sovelletaan, mitä muualla laissa säädetään henkilötietojen suojasta.

51 §

Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyn oikeuksista on voimassa mitä henkilötietolain 6 luvussa säädetään.

52 §

Tietojen luovuttaminen rekisteristä

Sen lisäksi mitä muualla laissa säädetään, vastaanoton asiakasrekisteristä ja edustajarekisteristä saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle tietoja, jotka ovat niille välttämättömiä kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupanuhrien auttamiseen liittyvien tehtävien hoitamisessa.

Tiedot voidaan luovuttaa myös konekielissä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen tietojen luovuttamista teknisen käyttöyhteyden avulla on tietoja pyytävän esitettävä selvitys tietojen suojaamisesta henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

53 §

Tiedonsaantioikeus rekistereistä

Rekisterinpitäjällä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada Maahanmuuttovirastolta, poliisilta, rajatarkastusviranomaiselta sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta vastaanoton asiakasrekisteriä varten sille laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot.

Tiedot voidaan luovuttaa siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, myös konekielissä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla, kun on selvitetty tietojen suojaaminen henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

54 §

Tietojen poistaminen rekisteristä ja tietojen säilyttäminen

Vastaanoton asiakasrekisterissä ja edustajarekisterissä olevat rekisteröityä koskevat tiedot poistetaan, kun niiden käyttötarvetta ei enää ole ja viimeistään viiden vuoden kuluttua viimeisestä rekisteröityä koskevasta merkinnästä.

Vastaanoton asiakasrekisterin, edustajarekisterin ja niihin sisältyvien tietojen pysyvää säilyttämistä määrää arkistolaitos arkistolain (831/1994) 8 §:n 3 momentin nojalla. Arkistolain 8 §:n 2 momentissa säädetään asiakirjan säilyttämisestä muutoin.

7 luku

Oikeusturva

55 §

Muutoksenhaku

Tässä laissa tarkoitettuun muuhun kuin käräjäoikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Valituskirjelmän voi toimittaa myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka on toimitettava kirjelmä oman lausuntonsa ohella viipymättä hallinto-oikeudelle.

Tässä laissa tarkoitettuun hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan, siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

56 §

Vastaanottopalvelusta perittävää maksua koskeva muutoksenhaku

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa

hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

57 §

Valituskielto

Vastaanottokeskuksen tai Maahanmuuttoviraston 16 §:n nojalla tekemään päätökseen, joka koskee majoittamista tai vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

8 luku

Erinäiset säännökset

58 §

Tiedonsaantioikeus

Valtion ja kunnan viranomaisella, vastaanotto- ja järjestelykeskuksella, ilman huoltajaa olevalle lapselle määrättyllä edustajalla sekä yksityisellä palvelujen tuottajalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada valtion ja kunnan viranomaiselta, vastaanotto- ja järjestelykeskukselta sekä yksityiseltä palvelujen tuottajalta maksutta tässä laissa tarkoitettujen tehtävien suorittamista varten tarvittavat välttämättömät tiedot.

Tiedot voidaan luovuttaa myös konekielissä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen tietojen luovuttamista teknisen käyttöyhteyden avulla on tietoja pyytävän esitettävä selvitys tietojen suojaamisesta henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

59 §

Salassapitovelvollisuus

Tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamista varten saadut tiedot ja asiakirjat on pidettävä salassa siten kuin viranomaisten toi-

minnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

60 §

Aineiden ja esineiden haltuunotto

Vastaanotto- tai järjestelykeskuksen haltuun on otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet:

1) joilla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla; tai

2) joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty.

Omaisuus on keskuksessa majoittumisen päättyessä palautettava sille, jolta se on otettu haltuun, jollei omaisuuden palauttamisesta, luovuttamisesta tai hävittämisestä muualla laissa toisin säädetä.

Haltuunotosta päättää ja haltuunoton tekee vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja taikka hänen määräämänsä sosiaalihuoltotyötä tekevä henkilö. Kiireellisessä tapauksessa haltuunoton voi tehdä myös muu vastaanotto- tai järjestelykeskuksen sosiaalihuoltotyötä tekevä. Haltuunotosta on tällöin viipymättä ilmoitettava johtajalle taikka hänen määräämälleen sosiaalihuoltotyötä tekeväälle, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta.

61 §

Asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen

Vastaanotto- tai järjestelykeskuksen asukkaan käytössä olevat tilat voidaan tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä 60 §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä.

Tarkastamisesta päättää ja tarkastamisen suorittaa keskuksen johtaja taikka hänen määräämänsä sosiaalihuoltotyötä tekevä henkilö. Tarkastaminen on tehtävä keskuksen toisen työntekijän, ja jos mahdollista, asukkaan läsnä ollessa.

62 §

Aineiden ja esineiden haltuunoton ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisen yleiset edellytykset

Aineiden ja esineiden haltuunotto ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen ovat sallittuja vain, jos asukkaan oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus tai omaisuuden suojaaminen sitä välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava turvallisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen, eikä niistä saa aiheutua tarpeetonta haittaa asukkaalle tai vahinkoa omaisuudelle.

63 §

Aineiden ja esineiden haltuunottoa ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamista koskevien toimenpiteiden kirjaaminen

Vastaanotto- tai järjestelykeskuksen on tehtävä pöytäkirja aineiden ja esineiden haltuunottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjan allekirjoittaa toimenpiteen suorittaja, läsnä ollut toinen työntekijä ja henkilö, jolta omaisuus on otet-

tu haltuun tai jonka käytössä olevat tilat on tarkastettu.

Pöytäkirjaan merkitään toimenpiteen kuvaus, peruste, ajankohta sekä siitä päättäneen, sen toteuttaneen, läsnä olleen toisen työntekijän ja toimenpiteen kohteena olleen asukkaan nimi. Pöytäkirjassa luetellaan haltuun otetut aineet ja esineet ja kuvataan niiden kunto haltuunoton hetkellä.

Toimenpiteen kohteena olevalle asukkaalle kerrotaan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän, pöytäkirjan sisältö ja mahdollisuudesta hakea muutosta. Hänelle annetaan pöytäkirjasta jäljennös.

Pöytäkirjasta toimitetaan jäljennös Maahanmuuttovirastolle.

9 luku

Voimaatulosäännökset

64§

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

2.

Laki**Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Maahanmuuttovirastosta annetun lain (156/1995) 2 §, sellaisena kuin se on laissa 1344/2009, seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Maahanmuuttovirasto käsittelee ja ratkaisee ne ulkomaalaisia ja Suomen kansalaisuutta koskevat asiat, jotka lailla tai valtioneuvoston asetuksella on säädetty sen tehtäväksi.

Maahanmuuttovirasto vastaa kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja valvonnasta sekä

säilöönottoyksikön käytännön toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanon ohjauksesta.

Maahanmuuttovirasto pitää ulkomaalaisrekisteriä, vastaanoton asiakasrekisteriä ja edustajarekisteriä. Maahanmuuttovirasto tuottaa toimialaansa koskevissa asioissa tietopalveluita ministeriöille ja muille viranomaisille sekä kansainvälisille järjestöille.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

3.

Laki**säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002) 1, 12, 33 ja 34 §, sellaisina kuin niistä ovat 1, 12 ja 33 § osaksi laissa 976/2007, seuraavasti:

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on järjestää ulkomaalaislain (301/2004) 121 §:n nojalla säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelu erityisesti tähän tarkoitukseen varatussa säilöönottoyksikössä.

Säilöönottoyksikön toiminnasta on soveltuvin osin voimassa, mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetussa laissa (/20) säädetään kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin vastaanotosta.

12 §

Käyttöraha, vastaanottoraha ja toimeentulotuki

Ulkomaalaiselle annetaan käyttörahaa, jos hänellä ei ole käytettävissään omia varoja eikä hän voi saada käyttövaroja muulla tavalla. Käyttörahasta säädetään tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

Ulkomaalaiselle voidaan poikkeuksellisesti myöntää täydentävää vastaanottorahaa siten kuin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetussa laissa säädetään tai toimeentulotukea siten kuin toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) säädetään.

Käyttörahan, vastaanottorahan ja toimeentulotuen myöntää se vastaanottokeskus, jonka yhteydessä säilöönottoyksikkö toimii.

33 §

Säilöön otettujen ulkomaalaisten henkilötietojen käsittely

Säilöön otettuja ulkomaalaisia koskevien tietojen käsittelyä varten on vastaanoton asiakasrekisteri. Asiakasrekisterillä tarkoitetaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 45 §:n mukaista henkilörekisteriä.

Asiakasrekisteriin saa kerätä ja tallettaa:

1) säilöön otetun ulkomaalaisen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot, rekisterinpitäjän ja Maahanmuuttoviraston antamat asiakasnumerot sekä syntymäpaikkaa ja kansalaisuutta koskevat tiedot; sekä

2) tiedot siitä, milloin ulkomaalainen on sijoitettu säilöönottoyksikköön ja milloin hän on poistunut sieltä.

Rekisterinpitäjiin, vastuuseen rekisteriin talletetuista tiedoista, rekisteröidyn oikeuksiin, tietojen luovuttamiseen rekisteristä, tiedonsaantioikeuteen sekä tietojen poistamiseen rekisteristä ja tietojen säilyttämiseen sovelletaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 6 luvun säännöksiä.

34 §

Tiedonsaantioikeus ja salassapitovelvollisuus

Tiedonsaantioikeudesta on voimassa mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 58 §:ssä säädetään.

Salassapitovelvollisuudesta on voimassa,
mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta
annetussa laissa (621/1999) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syys-
kuuta 2011.

4.

Laki**ulkomaalaislain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulkomaalaislain (301/2004) 97 a, 105 a ja 133 §, sellaisina kuin niistä ovat 97 a §
 laissa 432/2009 ja 105 a § laissa 973/2007, seuraavasti:

97 a §

Turvapaikkapuhuttelu

Hakijaa turvapaikkapuhuttelussa kuultaessa perheenjäsenen läsnäolo on sallittu vain perustellusta syystä. Alaikäistä hakijaa kuultessa sovelletaan tämän lain 6 §:ää ja hallintolain 14 §:ää.

Turvapaikkapuhuttelussa on erityisesti tiedusteltava, miten hakija suhtautuu mahdolliseen maasta poistamiseen turvalliseen turvapaikka- tai alkuperämaahan sekä maahan-
 tuloon. Hakijalta on selvitettävä erityisesti ne perusteet, joiden vuoksi hän katsoo, ettei kyseinen valtio ole hänelle turvallinen. Lisäksi on selvitettävä, onko hakijalla kansainvälisen suojelun tarpeen ohella muita perusteita oleskeluoikeuden saamiseksi.

Turvapaikkapuhuttelu voidaan tallentaa äänenä ja kuvana. Tallentamisesta on ennen sen aloittamista ilmoitettava hakijalle.

Turvapaikkapuhuttelusta laaditaan pöytäkirja. Puhuttelun päätyttyä pöytäkirja tulkitaan hakijalle ja hänelle ilmoitetaan mahdollisuudesta tehdä siihen korjauksia ja lisäyksiä. Hakija vahvistaa pöytäkirjan sisällön allekirjoituksellaan. Hakijalle annetaan pöytäkirjasta jäljennös heti tai mahdollisimman pian puhuttelun jälkeen.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (/20) 39 §:n mukaiselle edustajalle varataan tilaisuus olla läsnä ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa.

105 a §

Tiedonsaantioikeus

Maahanmuuttovirastolla, poliisilla ja rajavartiolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada pyynnöstään vastaanottokeskukselta ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan syntymäaikaa, perheenjäseniä ja näiden olinpaikkaa koskevia tietoja, jotka ovat välttämättömiä mainittujen viranomaisten selvittäessä alaikäisen henkilöllisyyttä, matkareittiä tai maahantulon tai oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä taikka Maahanmuuttoviraston pyrkiessä 105 b §:n mukaisesti jäljittämään ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannutta henkilöä. Tietoja pyydetäessä viranomaisten on erityisesti kiinnitettävä huomiota lapsen etuun.

Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on annettava tieto siitä, että 1 momentissa tarkoitettuja tietoja voidaan hänen suostumuksestaan riippumatta antaa Maahanmuuttovirastolle, poliisille ja rajavartiolaitokselle. Tiedon antamisessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso.

Ennen kuin vastaanottokeskus antaa 1 momentissa tarkoitetun tiedon Maahanmuuttovirastolle, poliisille tai rajavartiolaitokselle, asiasta on annettava tieto kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 39 §:n perusteella alaikäiselle määrätylle edustajalle.

133 §

Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittaisessa maahantulossa

Jos maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mahdollista, valtioneuvosto voi yleisistunnossa päättää, että maahantulijat, joiden maahantulon edellytykset ovat epäselvät tai joiden henkilöllisyys on epäselvä, voidaan rekisteröintiä varten toimittaa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuun järjestelykeskukseen.

Valtioneuvoston päätös tehdään määräajaksi, enintään kuitenkin kolmeksi kuukaudeksi.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen taikka niiden valvonnassa sisäasiainministeriön tehtävään määräämä virkamies saa rekisteröinnin yhteydessä ottaa maahantulijasta 131 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilötuntemerkit. Maahantulija on rekisteröinnin ajan velvollinen oleskelemaan järjestelykeskuksessa, jollei hänen terveydentilaansa liittyvä tai muu tärkeä henkilökohtainen syy muuta edellytä.

Rekisteröinti on suoritettava viipymättä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

5.

Laki**henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 22 §:n 2 momentti seuraavasti:

22 §

Rajavartiolaitoksen oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä

—————
 Oikeudesta rekisteritietojen saamiseen on lisäksi voimassa, mitä säädetään rikosrekisterilaissa, holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999), kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta annetussa laissa (453/2002), konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä annetussa laissa (137/2004), liiketoimintakiellosta annetussa laissa

(1059/1985), kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetussa laissa (/20), maistraattien eräistä henkilörekistereistä annetussa laissa (57/2005), pelastuslaissa (468/2003), poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa (1251/1995), tullilaissa (1466/1994), ulkomaalaisrekisteristä annetussa laissa (1270/1997), ulosottolaissa (37/1895), yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (57/1993) ja muualla laissa.

—————
 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

6.

Laki**vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetun lain (660/2001) 7 §, sellaisena kuin se on laeissa 22/2004 ja 1109/2008, seuraavasti:

7 §

Oikeus saada tietoja

Vähemmistövaltuutetulla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa ja ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi tarpeelliset tiedot muilta viranomaisilta maksutta.

Vähemmistövaltuutetulla ja syrjintälautakunnalla on oikeus saada yhdenvertaisuuslain soveltamisalaan kuuluvilta viranomaisilta ja toiminnan harjoittajilta sekä niiden palveluksessa olevilta selvitys seikoista, jotka ovat tarpeen sen valvomiseksi, että mainitussa laissa säädetyn etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kieltoa noudatetaan, sekä etnisen yhdenvertaisuuden edistämistä koskevien toimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen arvioimiseksi. Oikeus selvityksen saamiseen ei koske tietoa, josta sillä, jolta selvitystä pyydetään, on oikeus kieltäytyä todistamasta.

Vähemmistövaltuutetulla on lisäksi oikeus saada sen estämättä, mitä salassapidosta ja tietojen luovuttamisesta muualla laissa säädetään, kansallisena ihmiskaupparaportoina toimimista varten tietoja palvelujen tuottajalta, joka osallistuu kansainvälistä suojelua haikevan vastaanotosta annetun lain (/20) 33 §:ssä tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien antamiseen tai saa ihmiskaupan vastaiseen toimintaan tarkoitettua valtionapua. Vähemmistövaltuutetulla on oikeus saada yksittäistä ihmiskaupan uhria koskevia henkilötietoja tässä momentissa tarkoitetuilta tahoilta kuitenkin vain, jos tiedon saanti on välttämätöntä tässä laissa raportoitajalle asetettujen tehtävien hoitamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 20.

7.

Laki**lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 25 §, sellaisena kuin se on laissa 88/2010, seuraavasti:

25 §

Ilmoitusvelvollisuus

- 1) Sosiaali- ja terveydenhuollon;
- 2) opetustoimen;
- 3) nuorisotoimen;
- 4) poliisitoimen;
- 5) Rikosseuraamuslaitoksen;
- 6) palo- ja pelastustoimen;
- 7) sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan;
- 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän;
- 9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan;
- 10) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (/20) 3 §:ssä tarkoitettua vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen;
- 11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön; taikka
- 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimek-

siantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

Helsingissä 26 päivänä marraskuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Maahanmuutto- ja eurooppaministeri *Astrid Thors*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

Maahanmuuttovirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Maahanmuuttovirastosta annetun lain (156/1995) 2 §, sellaisena kuin se on laissa 1344/2009, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Tehtävät

Tehtävät

Maahanmuuttovirasto käsittelee ja ratkaisee ne ulkomaalaisia ja Suomen kansalaisuutta koskevat asiat, jotka lailla tai valtioneuvoston asetuksella on säädetty sen tehtäviksi.

Maahanmuuttovirasto vastaa turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta ja suunnittelusta, säilöönottoyksikön käytännön toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanon ohjauksesta.

Maahanmuuttovirasto pitää ulkomaalaisrekisteriä, asukasrekisteriä ja *pakolaisrekisteriä*. Maahanmuuttovirasto tuottaa toimialaansa koskevissa asioissa tietopalveluita ministeriöille ja muille viranomaisille sekä kansainvälisille järjestöille.

Maahanmuuttovirasto käsittelee ja ratkaisee ne ulkomaalaisia ja Suomen kansalaisuutta koskevat asiat, jotka lailla tai valtioneuvoston asetuksella on säädetty sen tehtäviksi.

Maahanmuuttovirasto vastaa *kansainvälistä suojelua hakevien* ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta, suunnittelusta ja *valvonnasta sekä* säilöönottoyksikön käytännön toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanon ohjauksesta.

Maahanmuuttovirasto pitää ulkomaalaisrekisteriä, *vastaanoton asiakasrekisteriä* ja *edustajarekisteriä*. Maahanmuuttovirasto tuottaa toimialaansa koskevissa asioissa tietopalveluita ministeriöille ja muille viranomaisille sekä kansainvälisille järjestöille.

3.

Laki**säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002) 1, 12, 33 ja 34 §, sellaisina kuin niistä ovat 1, 12 ja 33 § osaksi laissa 976/2007, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain tarkoitus

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on järjestää ulkomaalaislain (301/2004) 121 §:n nojalla säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelu erityisesti tähän tarkoitukseen varatussa säilöönottoyksikössä.

Säilöönottoyksikön toiminnasta on soveltuvin osin voimassa, mitä maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa (493/1999) säädetään turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

Tämän lain tarkoituksena on järjestää ulkomaalaislain (301/2004) 121 §:n nojalla säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelu erityisesti tähän tarkoitukseen varatussa säilöönottoyksikössä.

Säilöönottoyksikön toiminnasta on soveltuvin osin voimassa, mitä *kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta* annetussa laissa (/20) säädetään *kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin vastaanotosta*.

12 §

12 §

Käyttöraha ja toimeentulotuki

Käyttöraha, vastaanottoraha ja toimeentulotuki

Ulkomaalaiselle annetaan käyttörahaa, jos hänellä ei ole käytettävissään omia varoja eikä hän voi saada käyttövaroja muulla tavalla. Käyttörahasta säädetään tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

Toimeentulotukeen sekä tukea koskevaan asiaan ja muutoksenhakuun sovelletaan, mitä turvapaikanhakijoiden vastaanoton piiriin kuuluvan henkilön toimeentulotuesta, tukea koskevasta asiasta ja muutoksenhausta säädetään maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa lukuun ottamatta lain 22 §:n 4 momenttia.

Toimeentulotuen ja käyttörahan myöntää se *turvapaikanhakijoiden* vastaanottokeskus,

Ulkomaalaiselle annetaan käyttörahaa, jos hänellä ei ole käytettävissään omia varoja eikä hän voi saada käyttövaroja muulla tavalla. Käyttörahasta säädetään tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

Ulkomaalaiselle voidaan poikkeuksellisesti myöntää täydentävää vastaanottoraha siten kuin *kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta* annetussa laissa säädetään tai *toimeentulotukea* siten kuin *toimeentulotuesta* annetussa laissa (1412/1997) säädetään.

Käyttörahan, *vastaanottorahan* ja toimeentulotuen myöntää se vastaanottokeskus, jonka

jonka yhteydessä säilöönottoyksikkö toimii.

yhteydessä säilöönottoyksikkö toimii.

33 §

33 §

Säilöön otettujen ulkomaalaisten henkilötietojen käsittely

Säilöön otettujen ulkomaalaisten henkilötietojen käsittely

Säilöön otettuja ulkomaalaisia koskevien tietojen käsittelyä varten on asukasrekisteri. Asukasrekisterillä tarkoitetaan maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain 37 §:n mukaista henkilörekisteriä.

Asukasrekisteriin saa kerätä ja tallettaa:

1) säilöön otetun ulkomaalaisen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot, rekisterinpitäjän ja Maahanmuuttoviraston antamat asiakasnumerot sekä syntymäpaikkaa ja kansalaisuutta koskevat tiedot; sekä

2) tiedot siitä, milloin ulkomaalainen on sijoitettu säilöönottoyksikköön ja milloin hän on poistunut sieltä.

Rekisterinpitäjään ja rekisterinpitäjän vastuuseen rekisteriin talletetuista tiedoista, tietojen poistamiseen rekisteristä ja tietojen pysyvään säilyttämiseen sovelletaan maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain 35, 36 ja 40 §:n säännöksiä.

Säilöön otettuja ulkomaalaisia koskevien tietojen käsittelyä varten on vastaanoton asiakasrekisteri. Asiakasrekisterillä tarkoitetaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 45 §:n mukaista henkilörekisteriä.

Asiakasrekisteriin saa kerätä ja tallettaa:

1) säilöön otetun ulkomaalaisen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot, rekisterinpitäjän ja Maahanmuuttoviraston antamat asiakasnumerot sekä syntymäpaikkaa ja kansalaisuutta koskevat tiedot; sekä

2) tiedot siitä, milloin ulkomaalainen on sijoitettu säilöönottoyksikköön ja milloin hän on poistunut sieltä.

Rekisterinpitäjiin, vastuuseen rekisteriin talletetuista tiedoista, rekisteröidyn oikeuksiin, tietojen luovuttamiseen rekisteristä, tiedonsaantioikeuteen sekä tietojen poistamiseen rekisteristä ja tietojen säilyttämiseen sovelletaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 6 luvun säännöksiä.

34 §

34 §

Tiedonsaantioikeus, tietojen luovuttaminen ja salassapito

Tiedonsaantioikeus ja salassapitovelvollisuus

Tiedonsaantioikeudesta, tietojen luovuttamisesta ja salassapitovelvollisuudesta on voimassa, mitä maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain 41—43 §:ssä säädetään

Tiedonsaantioikeudesta on voimassa mitä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 58 §:ssä säädetään.

Salassapitovelvollisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

4.

Laki**ulkomaalaislain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulkomaalaislain (301/2004) 97 a, 105 a ja 133 §, sellaisina kuin niistä ovat 97 a §
 laissa 432/2009 ja 105 a § laissa 973/2007, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

97 a §

97 a §

Turvapaikkapuhuttelu

Turvapaikkapuhuttelu

Hakijaa turvapaikkapuhuttelussa kuultaessa perheenjäsenen läsnäolo on sallittu vain perustellusta syystä. Alaikäistä hakijaa kuultaessa sovelletaan tämän lain 6 §:ää ja hallintolain 14 §:ää.

Turvapaikkapuhuttelussa on erityisesti tiedusteltava, miten hakija suhtautuu mahdolliseen maasta poistamiseen turvalliseen turvapaikka- tai alkuperämaahan sekä maahantuloon. Hakijalta on selvitettävä erityisesti ne perusteet, joiden vuoksi hän katsoo, ettei kyseinen valtio ole hänelle turvallinen. Lisäksi on selvitettävä, onko hakijalla kansainvälisen suojelun tarpeen ohella muita perusteita oleskeluoikeuden saamiseksi.

Turvapaikkapuhuttelu voidaan tallentaa äänenä ja kuvana. Tallentamisesta on ennen sen aloittamista ilmoitettava hakijalle.

Turvapaikkapuhuttelusta laaditaan pöytäkirja. Puhuttelun päätyttyä pöytäkirja tulkitaan hakijalle ja hänelle ilmoitetaan mahdollisuudesta tehdä siihen korjauksia ja lisäyksiä. Hakija vahvistaa pöytäkirjan sisällön allekirjoituksellaan. Hakijalle annetaan pöytäkirjasta jäljennös heti tai mahdollisimman pian puhuttelun jälkeen.

Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999) 26 §:n 1 momentin mukaiselle edustajalle varataan tilaisuus olla läsnä ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa.

Hakijaa turvapaikkapuhuttelussa kuultaessa perheenjäsenen läsnäolo on sallittu vain perustellusta syystä. Alaikäistä hakijaa kuultaessa sovelletaan tämän lain 6 §:ää ja hallintolain 14 §:ää.

Turvapaikkapuhuttelussa on erityisesti tiedusteltava, miten hakija suhtautuu mahdolliseen maasta poistamiseen turvalliseen turvapaikka- tai alkuperämaahan sekä maahantuloon. Hakijalta on selvitettävä erityisesti ne perusteet, joiden vuoksi hän katsoo, ettei kyseinen valtio ole hänelle turvallinen. Lisäksi on selvitettävä, onko hakijalla kansainvälisen suojelun tarpeen ohella muita perusteita oleskeluoikeuden saamiseksi.

Turvapaikkapuhuttelu voidaan tallentaa äänenä ja kuvana. Tallentamisesta on ennen sen aloittamista ilmoitettava hakijalle.

Turvapaikkapuhuttelusta laaditaan pöytäkirja. Puhuttelun päätyttyä pöytäkirja tulkitaan hakijalle ja hänelle ilmoitetaan mahdollisuudesta tehdä siihen korjauksia ja lisäyksiä. Hakija vahvistaa pöytäkirjan sisällön allekirjoituksellaan. Hakijalle annetaan pöytäkirjasta jäljennös heti tai mahdollisimman pian puhuttelun jälkeen.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (/20) 39 §:n mukaiselle edustajalle varataan tilaisuus olla läsnä ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa.

105 a §

Tiedonsaantioikeus

Maahanmuuttovirastolla, poliisilla ja rajavartiolaitoksella on oikeus salassapitosään-
nösten estämättä saada pyynnöstään vastaan-
ottokeskukselta ilman huoltajaa olevan alai-
kaisen turvapaikanhakijan syntymäaikaa,
perheenjäseniä ja näiden olinpaikkaa koske-
via tietoja, jotka ovat välttämättömiä mainit-
tujen viranomaisten selvittäessä alaikäisen
henkilöllisyyttä, matkareittiä tai maahantulon
tai oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä
taikka Maahanmuuttoviraston pyrkiessä 105
b §:n mukaisesti jäljittämään ilman huoltajaa
olevan alaikäisen turvapaikanhakijan van-
hempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huol-
lostaan vastannutta henkilöä. Tietoja pyydet-
täessä viranomaisten on erityisesti kiinnitet-
tävä huomiota lapsen etuun.

Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on an-
nettava tieto siitä, että 1 momentissa tarkoi-
tettuja tietoja voidaan hänen suostumuksestaan
riippumatta antaa Maahanmuuttovirastolle,
poliisille ja rajavartiolaitokselle. Tiedon an-
tamisessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja
kehitystaso.

Ennen kuin vastaanottokeskus antaa 1 mo-
mentissa tarkoitettua tiedon Maahanmuuttovi-
rastolle, poliisille tai rajavartiolaitokselle, asi-
asta on annettava tieto maahanmuuttajien ko-
touttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vas-
taanotosta annetun lain (493/1999) 26 §:n pe-
rusteella alaikäiselle määrättylle edustajalle.

133 §

*Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittai-
sessa maahantulossa*

Jos maahantulijoiden määrä on poikkeuk-
sellisesti niin suuri, ettei maahantulon edelly-
tysten selvittäminen ja maahantulijoiden re-
kisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mah-
dollista, valtioneuvosto voi yleisistunnossa
päättää, että maahantulijat, joiden maahantu-
lon edellytykset ovat epäselvät tai joiden
henkilöllisyys on epäselvä, voidaan rekiste-
röintiä varten toimittaa maahanmuuttajien ko-
touttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vas-
taanotosta annetun lain (493/1999) 6 a §:ssä

105 a §

Tiedonsaantioikeus

Maahanmuuttovirastolla, poliisilla ja raja-
vartiolaitoksella on oikeus salassapitosään-
nösten estämättä saada pyynnöstään vastaan-
ottokeskukselta ilman huoltajaa olevan alai-
kaisen turvapaikanhakijan syntymäaikaa,
perheenjäseniä ja näiden olinpaikkaa koske-
via tietoja, jotka ovat välttämättömiä mainit-
tujen viranomaisten selvittäessä alaikäisen
henkilöllisyyttä, matkareittiä tai maahantulon
tai oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä
taikka Maahanmuuttoviraston pyrkiessä 105
b §:n mukaisesti jäljittämään ilman huoltajaa
olevan alaikäisen turvapaikanhakijan van-
hempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huol-
lostaan vastannutta henkilöä. Tietoja pyydet-
täessä viranomaisten on erityisesti kiinnitet-
tävä huomiota lapsen etuun.

Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on an-
nettava tieto siitä, että 1 momentissa tarkoi-
tettuja tietoja voidaan hänen suostumukses-
taan riippumatta antaa Maahanmuuttoviras-
tolle, poliisille ja rajavartiolaitokselle. Tiedon
antamisessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä
ja kehitystaso.

Ennen kuin vastaanottokeskus antaa 1 mo-
mentissa tarkoitettua tiedon Maahanmuuttovi-
rastolle, poliisille tai rajavartiolaitokselle,
asiasta on annettava tieto *kansainvälistä suo-
jelua hakevan vastaanotosta* annetun lain
39 §:n perusteella alaikäiselle määrättylle
edustajalle.

133 §

*Maahantulijoiden rekisteröinti laajamittai-
sessa maahantulossa*

Jos maahantulijoiden määrä on poikkeuk-
sellisesti niin suuri, ettei maahantulon edelly-
tysten selvittäminen ja maahantulijoiden re-
kisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mah-
dollista, valtioneuvosto voi yleisistunnossa
päättää, että maahantulijat, joiden maahantu-
lon edellytykset ovat epäselvät tai joiden
henkilöllisyys on epäselvä, voidaan rekiste-
röintiä varten toimittaa *kansainvälistä suoje-
lua hakevan vastaanotosta* annetun lain 3
§:ssä tarkoitettuun järjestelykeskukseen.

tarkoitettuun järjestelykeskukseen.

Valtioneuvoston päätös tehdään määräajaksi, enintään kuitenkin kolmeksi kuukaudeksi.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen taikka niiden valvonnassa sisäasiainministeriön tehtävään määräämä virkamies saa rekisteröinnin yhteydessä ottaa maahantulijasta 131 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilötuntemerkit. Maahantulija on rekisteröinnin ajan velvollinen oleskelemaan järjestelykeskuksessa, jollei hänen terveydentilaansa liittyvä tai muu tärkeä henkilökohtainen syy muuta edellytä.

Rekisteröinti on suoritettava viipymättä.

Valtioneuvoston päätös tehdään määräajaksi, enintään kuitenkin kolmeksi kuukaudeksi.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen taikka niiden valvonnassa sisäasiainministeriön tehtävään määräämä virkamies saa rekisteröinnin yhteydessä ottaa maahantulijasta 131 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilötuntemerkit. Maahantulija on rekisteröinnin ajan velvollinen oleskelemaan järjestelykeskuksessa, jollei hänen terveydentilaansa liittyvä tai muu tärkeä henkilökohtainen syy muuta edellytä.

Rekisteröinti on suoritettava viipymättä.

5.

Laki**henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 22 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

22 §

22 §

Rajavartiolaitoksen oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä

Rajavartiolaitoksen oikeus saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä

Oikeudesta rekisteritietojen saamiseen on lisäksi voimassa, mitä säädetään rikosrekisterilaissa, holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999), kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta annetussa laissa (453/2002), konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä annetussa laissa (137/2004), liiketoimintakiellosta annetussa laissa (1059/1985), maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa (493/1999), maistraattien eräistä henkilörekistereistä annetussa laissa (57/2005), pelastuslaissa (468/2003), poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa (1251/1995), tullilaissa (1466/1994), ulkomaalaisrekisteristä annetussa laissa (1270/1997), ulosottolaissa (37/1895), yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (57/1993) ja muualla laissa.

Oikeudesta rekisteritietojen saamiseen on lisäksi voimassa, mitä säädetään rikosrekisterilaissa, holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999), kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta annetussa laissa (453/2002), konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä annetussa laissa (137/2004), liiketoimintakiellosta annetussa laissa (1059/1985), *kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta* annetussa laissa (/20), maistraattien eräistä henkilörekistereistä annetussa laissa (57/2005), pelastuslaissa (468/2003), poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa (1251/1995), tullilaissa (1466/1994), ulkomaalaisrekisteristä annetussa laissa (1270/1997), ulosottolaissa (37/1895), yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (57/1993) ja muualla laissa.

6.

Laki**vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetun lain (660/2001) 7 §, sellaisena kuin se on laeissa 22/2004 ja 1109/2008, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

7 §

7 §

*Oikeus saada tietoja**Oikeus saada tietoja*

Vähemmistövaltuutetulla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa ja ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi tarpeelliset tiedot muilta viranomaisilta maksutta.

Vähemmistövaltuutetulla ja syrjintälautakunnalla on oikeus saada yhdenvertaisuuslain soveltamisalaan kuuluvilta viranomaisilta ja toiminnan harjoittajilta sekä niiden palveluksessa olevilta selvitys seikoista, jotka ovat tarpeen sen valvomiseksi, että mainitussa laissa säädetyn etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kieltoa noudatetaan, sekä etnisen yhdenvertaisuuden edistämistä koskevien toimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen arvioimiseksi. Oikeus selvityksen saamiseen ei koske tietoa, josta sillä, jolta selvitystä pyydetään, on oikeus kieltäytyä todistamasta.

Vähemmistövaltuutetulla on lisäksi oikeus saada sen estämättä, mitä salassapidosta ja tietojen luovuttamisesta muualla laissa säädetään, kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimimista varten tietoja palvelujen tuottajalta, joka osallistuu maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999) 25 a §:ssä tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien antamiseen tai saa ihmiskaupan vastaiseen toimintaan tarkoitettua valtionapua. Vähemmistövaltuutetulla on oikeus saada yksittäistä ihmiskaupan uhria koskevia henkilötietoja tässä momentissa tarkoitetuilta tahoilta kuitenkin vain, jos tiedon saanti on välttämätöntä tässä laissa raportoijalle asetettujen tehtävien hoitamiseksi.

Vähemmistövaltuutetulla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa ja ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi tarpeelliset tiedot muilta viranomaisilta maksutta.

Vähemmistövaltuutetulla ja syrjintälautakunnalla on oikeus saada yhdenvertaisuuslain soveltamisalaan kuuluvilta viranomaisilta ja toiminnan harjoittajilta sekä niiden palveluksessa olevilta selvitys seikoista, jotka ovat tarpeen sen valvomiseksi, että mainitussa laissa säädetyn etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kieltoa noudatetaan, sekä etnisen yhdenvertaisuuden edistämistä koskevien toimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen arvioimiseksi. Oikeus selvityksen saamiseen ei koske tietoa, josta sillä, jolta selvitystä pyydetään, on oikeus kieltäytyä todistamasta.

Vähemmistövaltuutetulla on lisäksi oikeus saada sen estämättä, mitä salassapidosta ja tietojen luovuttamisesta muualla laissa säädetään, kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimimista varten tietoja palvelujen tuottajalta, joka osallistuu *kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta* annetun lain (/20) 33 §:ssä tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien antamiseen tai saa ihmiskaupan vastaiseen toimintaan tarkoitettua valtionapua. Vähemmistövaltuutetulla on oikeus saada yksittäistä ihmiskaupan uhria koskevia henkilötietoja tässä momentissa tarkoitetuilta tahoilta kuitenkin vain, jos tiedon saanti on välttämätöntä tässä laissa raportoijalle asetettujen tehtävien hoitamiseksi.

7.

Laki**lastensuojelulain 25 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 25 §, sellaisena kuin se on laissa 88/2010, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

25 §

25 §

*Ilmoitusvelvollisuus**Ilmoitusvelvollisuus*

1) Sosiaali- ja terveydenhuollon;
2) opetustoimen;
3) nuorisotoimen;
4) poliisitoimen;
5) Rikosseuraamuslaitoksen;
6) palo- ja pelastustoimen;
7) sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan;
8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän;
9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan;
10) turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa harjoittavan yksikön;
11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön; taikka
12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön
palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

1) Sosiaali- ja terveydenhuollon;
2) opetustoimen;
3) nuorisotoimen;
4) poliisitoimen;
5) Rikosseuraamuslaitoksen;
6) palo- ja pelastustoimen;
7) sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan;
8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän;
9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan;
10) *kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (/20) 3 §:ssä tarkoitettua vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen;*
11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön; taikka
12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön
palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.